

ברכת כהנים בזמן הזה בחיפה ובצפון הארץ

אגרת שאלה ותשובה בענין מצות ברכת-כהנים וחובתה בכל יום גם בזמן הזה, לרבנים ויושבי על מדין ופרנסי-הציבור, פה עיר הקודש חיפה רבתי יצ"ו ולכל רבני מחוז חיפה והצפון — ברכת ה' עליהם מקודש.

*

מהררי-קודש ישאו ברכה כל העוסקים בצרכי-ציבור באמונה, יושבי על מדין והולכי על דרך התורה.

עתה באתי, על דברי תורה, במגילת ספר כתוב עלי, לחלות פני אחינו וידידינו רבני-הקהלות פעיה"ק חיפה והצפון, בענין הנוהג בבתי-הכנסת המרכזיים שבחיפה רבתי, שאינם עולים לדוכן לנשיאת כפיים ואינם מברכים ברכת-כהנים בכל יום, שלא כמנהג א"י כולה, ולא כמנהג כל קהלות אחינו הספרדים — גם בעירנו חיפה ובצפון הארץ כולה — שנהגו לעלות בכל יום, לברך ולהתברך מפי הכהנים.

הנה, מאז באתי מירושלים לכהן בקודש פעיה"ק חיפה יצ"ו, אני מצטער, ממש בכל יום, על ביטול מ"ע זו ועל מה שנוהגים כאן לעלות לדוכן רק בתפילת המוספים בשבת ובמועד ובר"ח, ולא לעלות לדוכן בתפילת שחרית של כל יום ואף לא בשחרית של ימי השבת והמועדים. אני מצטער על בני העיר חיפה שהם נראין כאילו שרויים במצב של אבלות וגלות ח"ו, גם בתוך ארצנו הקדושה ואינם נוהגין מנהג א"י — ירושלים, תל-אביב-יפו, המושבות וכל ערי-השדה — לברך בכל יום, אלא מתנהגין כמעט קרוב למה שנהגו אחינו האשכנזים שבגולה שהם כידוע אינם עולים לדוכן, רק כמה פעמים בשנה ומברכים ברכת-כהנים רק במוספי יו"ט. והנה, כאן בעירנו תובב"א ובסביבתה, ובגליל, עולים לדוכן רק במוספי שבת ויו"ט. זאת ועוד: מה שנהגו לעלות כאן ולברך רק במוסף, תמוה המנהג, שהרי הם נראין כ"מעבירין על המצות". ביקשתי ולא מצאתי לנוהג זה הסבר מניח את הדעת, לא בכתב ולא בע"פ מפי זקני-עירנו יצ"ו.

דבר זה תמוה מאד: מנין ראו לחלק עצמם, במנהג א"י, מנהג ירושלים ות"א וכל הערים והמושבות לחוד, ומנהג חיפה, צפת, טבריה, בית שאן וכל הגליל לחוד, עד שנעשים כמו

"אגודות אגודות", וארע הדבר להיות מוקשה בעיני, שהרי ידוע כמה צעקו על זה קדמונים, וביחוד מרא דארעא דישראל מרן הב"י, שבפירוש יצא לחייב ברכת-כהנים בכל יום גם בחו"ל, והלא כאן בא"י, הלכה כמותו בכל מקום, כפי שכתבו גדולים וכן טובים ואנן מה נעני אבתרייהו?

לכן באתי לחלות פני החברים היושבים באהלה של תורה ומשמיעי קולה ברמה – פעיה"ק חיפה והמחוז – לברר הלכה זו מיסודה, ולהציע לפניהם שאלה זו לכל צדדיה, ויהי רצון שלא נכשל בדבר הלכה וישמחו בנו החברים ואנו נשמח בהם, וד' יסייענו, כבאים – לטהר, על דבר כבוד שמו.

*

יסוד ההלכה, שיש מצות-עשה לברך את ישראל בכל יום, מפורש לכאורה אצל הרמב"ם, ומוסכם אצל רוב רבותינו הראשונים.

הרמב"ם כולל מצות ברכת-כהנים בספר המצוות שלו, עשין מצוה כו, בסדר המצוות שנצטוו בהן הכהנים במקדש. המצוות שלפניה: מצוה כד – "קידוש ידים ורגלים כל זמן שיצטרכו להכנס בהיכל ולעבוד עבודה", מצוה כה – "שנצטוו הכהנים להדליק את הנרות תמיד לפני ה'". המצוה שלאחריה מצוה כז – "להשים לחם הפנים לפניו תמיד". הרי, לכאורה, במצוות שבמקדש עסקינן. אלא אעפ"כ, לענין ברכת-כהנים, סתם הרמב"ם לשונו ולא פרש מקומה, אם במקדש או בגבולין, ולפי כמה גירסאות בדבריו, כפי שנראה גם לא נתפרש זמנה, אם בזמן הזה או אולי רק בזמן הבית.

וזו לשונו הקצרה של הרמב"ם, בס' המצוות מצוה כו: **"היא שצוה הכהנים לברך את ישראל, והוא אמרו יתעלה, כה תברכו את בני ישראל (במדבר פ"ו, כג).** וכבר התבאר דיני המצוה הזו בפרק האחרון ממגילה (כד, ב) ותענית (כו) ובשביעי ממסכת סוטה (לז, ב)"

לגבי זמנה של מצוה זו, יש נוסח בדברי ס' המצוות, המוסיף אחרי התיבה "ישראל" – **"בכל יום"**, דהיינו, "שצוה הכהנים לברך את ישראל בכל יום". כך הנוסח בס' המצוות שהוציא הגאון ר' חיים הלר זצ"ל, וכן בהוצאת הגאון הרב יוסף קאפח שליט"א, חבר ביה"ד הגדול שבירושלים, שכידוע העתיק בעצמו הלשון מערבית, שהיא השפה שנכתב בה ס' המצוות לרמב"ם. לשון זו מפורשת גם במנין המצוות שבראש הלכות תפילה שכתב הרמב"ם וז"ל: **"הלכות תפילה וברכת כהנים, ויש בכללן שתי מצוות עשה, אחת לעבוד את ד' בכל יום בתפילה, שניה לברך כהנים את ישראל בכל יום"**.

הרמב"ם בפ"ד של הל' תפילה, המוקדש כולו לדיני ברכת כהנים, הקדים ענין ברכת כהנים בגבולין, ואחרי שפרש דין התפילות: שחרית, מוסף ונעילה שבהן כהנים נושאים כפיהם, ע"פ משנה תענית, פ"ד מ"א ובגמ' שם כו, ב ודיני הברכות בתפלות שבתעניות, פתח לבאר שם ה"ג: **"כיצד היא נשיאת כפים שבגבולין וכו"** ורק בה"ט שם: **"כיצד ברכת כהנים במקדש וכו"**, אמנם הלשון **"בגבולין"** או **"במדינה"** (שכתב שם הי"ד: **"במקדש מברכין ברכת כהנים פעם אחת ביום אחר תמיד של שחר וכו"**, אבל **במדינה** מברכין אותה אחר

כל תפילה, חוץ ממנחה, כמו שאמרנו" אומר דרשני. לכאורה יש לדקדק בלשון הרמב"ם, שנקט לשון שבדי"כ בלשון חז"ל שייכת לגבולי א"י בזמן שהמקדש קיים, (עיין מסכת ר"ה, כט, ב, רש"י ד"ה אבל לא במדינה וברמב"ם בפי' המשנה שם וכן בפי' המשנה מסכת מעשר שני, פ"ג, מ"ד וכן מסכת שקלים, פ"א, מ"ג). וכידוע קיימת שיטה מיוחדת לרמב"ם בענין "מדינה", אבל הדברים לא מסתברים כאן כך, ועדיין צריכים בירור, כפשוטם, שנוהגת ג"כ בכל מקום ובכל זמן.

יסוד הדברים בתענית כו, א, משנה וגמ' בסוגית "בשלשה פרקים בשנה". שם מפורש הענין כולו – דעת ר"מ שעל פיו סתם-משנה: "ארבע פעמים ביום, שחרית, מוסף, מנחה ונעילה". ודעת חכמים, "ומאן חכמים, ר' יהודה: שחרית ומוסף יש בהן נשיאת כפיים. במנחה ונעילה אין בהן נשיאת כפיים". ודעת ר' יוסי: "נעילה יש בה נשיאת כפיים. מנחה אין בה, והטעם: משום שכרות, וגזירה תענית אטו כל השנה וכו'", להלכה נפסק כר' יוסי: "שלא גזרו בנעילה, וגם במנחת הצום לעת-ערב דדמיה לנעילה", וכן הדין להלכה, ואכמ"ל.

הרי מפורש לפנינו דין נשיאת כפיים בכל יום, בכל תפילה, חוץ ממנחה שפטרו משום שכרות, ותפלת מעריב שאינה ביום, וכך למדנו בספרי במדבר פרק ו', פסוק כ"ב, סימן קלט בדברי ר' יונתן: "אי מה להלן ראש חודש וקרנן ציבור וכהן גדול אף כאן וכו', ת"ל: כי בו בחר ה' אלקיך מכל שבטיך לעמוד לשרת בשם ה' הוא ובניו כל הימים – מקיש בניו לו, מה הוא בנשיאת כפיים, אף בניו בנשיאת כפיים". ופירש הגאון מלבי"ם (שם, אות ק"מ, התורה והמצוה בסופו): "אך כבר אמר: לשרתו הוא ובניו, ששרות שניהם שוה, ושאין חילוק בין הזמנים דהא כתיב כל הימים" [אגב בסוגית סוטה לח, א, מוחלפת השיטה, ודברי ר' נתן הם דברי ר' יונתן שלפנינו].

באמת קצת צריך עיון הלשון של הרמב"ם בס' המצוות: **בכל יום**. הלא זו היתה המצוה שבמקדש, ואילו בגבולין, במדינה, פסק בעצמו במשנה-תורה, מברכים אותה אחרי כל תפילה (דהיינו בברכה אחרונה לפני "שים שלום" שבתפלת י"ח), או בסוף כל תפילה חוץ מן המנחה, מפני הטעם המפורש בגמ', וערבית – משום דלילה לאו זמן עבודה היא, וכמו שמצינו למנין מצות תפילה וכמו שהבאנו לעיל מדברי הר"ם עצמו בפתחתו להלכות תפילה, שגם לגבי תפילה כתב הלשון **בכל יום** וביאר במג"א הלכות תפילה ס"י ק"ו סק"ב, שלדעת הרמב"ם מדאורייתא די בפעם אחת ביום עיי"ש ועיין עוד סוטה ל"ח תד"ה וכתוב כל הימים ועיין בשו"ע ס"י ק"ד ס"ג ובמשנ"ב שם ס"ק י"א. ואולי זאת כוונתו של הרמב"ם: מצוה חיובית יש רק לגבי פעם אחת ביום, אבל קיום מ"ע מקיים בכל פעם שמברך, כפי שנברר להלן, הן לגבי התפילות השונות, והן לברכה בפני ציבורים שונים, ואפילו באותו ציבור, בתפילה נוספת.

מקור ההלכה לענין קיום מ"ע, אפילו בברכה, כמה וכמה פעמים ביום, וביטול מ"ע אם אינו מברך לפחות פעם אחת ביום, בסוגית ר"ה כת, ב: "מנין לכהן שעולה לדוכן שלא יאמר הואיל ונתנה לי תורה רשות לברך את ישראל, אוסיף ברכה אחת משלי וכו', שאני הכא כיון דאילו מתרמי ליה צבורא אחרינא הדר מברך, כוליה יומא זמניה הוא וכו' ורב שמן בר אבא התם וכו', הכא אי בעי מברך אי בעי לא מברך". וכתבו התוס' שם ד"ה ומנא תימרא דתנן:

"וברכת כהנים נמי, אפי' מברכין כמה פעמים לציבור אחד, אין בזה משום בל-תוסיף, אלא אי"כ מוסיף ברכה אחת, כגון יוסף עליכם ככם וכו'", ויותר מפורשים הדברים בתוס' שם ד"ה הכא: "משמע מכאן, דכיון שעלה פעם אחת ביום, שוב אינו עובר בעשה דאמור להם כל היום, דהא קאמר אי בעי לא מברך". ראה גם במסכת ר"ה, טז, ב, בתוס' ד"ה תוקעין ומריעין וכו'.

בעל ספר החינוך במצוה שסז, כתב מפורש הלשון: "שנצטוו הכהנים שיברכו ישראל בכל יום" וכך גם הכותרת: **בכל יום** (כך בהוצ' בעל המנחת חינוך וגם במהדורה השלמה של ספר החנוך להרב חיים דב שעוועל ז"ל, הוצ' מוסד הרב קוק ירושלים, שהיא ע"פ הדפוס הראשון וינציא רפ"ג) וביותר מפורש: "ונוהגת מצוה זו **בכל מקום ובכל זמן**, בכהנים, כי עליהם מצוה זו לברך את ישראל ובשחרית ובמוסף ובנעילה חייבין לברכם וכו'".

מן הלשון "בכל יום, בכל מקום ובכל זמן", נראה לכאורה שעכ"פ גם בימינו לא עלה אפילו פעם אחת ביום, עובר, שביטל מ"ע – אלא שעדיין הדברים צריכים ברור – שלהלכה פסקו רוב הפוסקים שאינו חייב, אלא אם קראו לו ולא נענה, ולכאורה, אין חובה עליו לחפש אחר ציבור ולברכם – כפי שנתברר בארוכה בשיטות הראשונים והאחרונים, שנביא בקצרה דבריהם להלן.

ע"ש הגהות מימוניות ה' תפילה פרק ט"ו הי"ב אות ט', שהעיר על דברי הרמב"ם, ע"פ דברי ריב"ל (סוטה ל"ח): "כל כהן שאינו עולה לדוכן, אע"פ שביטל מצות עשה אחת, הרי זה כעובר על שלש עשה שנאמר: כה תברכו את בני ישראל, אמור להם, ושמו את שמי, וכל כהן שאינו וכו' וכל כהן שמברך מתברך" – והגה"מ כתב בס"ק ט': "אמנם, אם לא אמר לו אדם עלה, אינו עובר בעשה", כדאמרינן בירושלמי: "ר' שמעון בן פזי הוי קאי אחורי עמודי וכו', ר' אלעזר נפיק לברא", פרוש: כדי שלא יאמרו להם לעלות, אבל אם עלה פעם אחת ביום, שוב (כצ"ל – וכן בב"י או"ח סימן קכ"ח, ולא כפי שהדפיסו: טוב, מתוך הרגל חו"ל, לעלות רק ביו"ט פעם אחת, וד"ל), אינו עובר, אפילו אמרו לו עלה, (ר"ה, כח, ב) כדמשמע בפרק ראווה ב"ד, דקאמר, אי בעי וכו' פרוש: אחר שעלה כבר פעם אחת.

אכן, הב"י או"ח סימן קכ"ח מביא דברי ה"ר מנוח: "דהא דאמרינן שאין הכהן עובר, כשאין אומרינן לו לברך, היינו שאינו עובר בגי' עשה, אבל בעשה דכה תברכו, עובר, שהכהנים מצווים לברך את ישראל, יאמרו להם או יחדלו ע"כ", וכתב הב"י: "ואין נראה כן דעת הפוסקים, אלא אין עובר כלל כל שאין אומרים לו לעלות, שאל"כ ה"ל לפרש", וכ"נ ממ"ש הגהות מימוניות בש"ץ כהן: "שלא יאמרו לו לעלות, ואם איתא שאע"פ שאין אומרים לו עובר בעשה, ה"ל: שיעלה, כדי שלא יעבור", ע"ש.

ושם, בשו"ע שם סעיף ב': "כל כהן וכו', אם אינו עולה לדוכן, אע"פ שביטל מצות עשה אחת, הרי זה כעובר בגי' עשה, אם היה בבניהכניס כשקראו כהנים, או אמרו לו לעלות או ליטול ידיו". עוד שם סעיף ג': "אם עלה פעם אחת ביום, שוב אינו עובר".

והנה אע"פ שלהלכה לא נתקבלו דברי ה"ר מנוח, שעובר – אפילו כשאין אומרים לו לברך – אבל רק מ"ע אחת ולא שלש – אלא כתבו גדולי הפוסקים: שכל זמן שלא אמרו

לו, לא עובר כלל, הרי משמעות דברי רבותינו האחרונים, נראית, שראוי לציבור לומר לו שיברך, כדי שיקיים מייע זו. אלא, שגם לגבי כך יש שיטות שונות כפי שיתבאר להלן.

ידועים דברי הבי"י סי' קכ"ח שם שכתב: "כתב האגור שנשאל מהר"י מולין, למה אין הכהנים נושאים כפיהם בכל יום, מאחר שהוא מצות עשה, והשיב מפני שמנהג הכהנים לטבול מקודם כמו שכתוב בהג"מ, ובכל יום קשה להם לטבול בחורף, ולכן עלה המנהג דוקא ביו"ט, וגם מטעם ביטול מלאכה, וכשהכהן אינו נקרא אינו עובר" עכ"ל. וכתב: "דחק עצמו לקיים מנהג מקומו, ואינו מספיק, כי מ"ש שנוהגים לטבול קודם, האי חומרא דאתי לידי קולא היא, ותלי תניא בדלא תניא, שהרי טבילה לני"כ לא הוזכרה בתלמוד, ואם הם נהגו לטבול ולהחמיר, למה יבטלו בשביל כך ג' עשה בכל יום ואע"פ שאינו עובר אלא א"כ נקרא, מ"מ מוטב להם שיקיימו ג' עשה בכל יום ולא יטבלו, כיון שאינם מחוייבים שיטבלו וע"י כן יניחו מלקיים ג' עשה בכל יום" – ומסיים הבי"י – "ויישר כחם של בני א"י וכל מלכות מצרים, שנושאים כפיהם בכל יום, ואינם טובלים לנשיאת כפים".

אמנם הרמ"א בדרכי משה ס"ק כ"א, האריך להמליץ על הטעם, וכתב: "מפני ביטול מלאכה לעם באלו הארצות, שהכהנים והעם טרודים למחיה בגלותם, ואין להם לפרנס בני ביתם, כי אם הלחם אשר ילקטו בזיעת אפם דבר יום ביומו, ואינם שרויים בשמחה, ולכן אין נושאים כפיהם ביום שיש בו ביטול מלאכה לעם, ואף בשבת אין נושאים כפיהם, מפני שטרודים במחשבתן והרהורים על מעשה ידיהם שעברו ושעתידים להיות, וינוח גופם קצת מעמלם, ואינם שרויים כ"כ בשמחה כמו ביו"ט שנאמר בו ושמחת בחגך. ולכן נשתרבו המנהג (הדגשתי הביטוי שיש בו משמעות שלילית: שנשתרבו המנהג) שלא לישא כפים אלא ביו"ט, כן נ"ל".

לכאורה, יש לדון אם בזה"ז שבגבולין אין לנו שם המפורש, עדיין יש מייע דאורייתא לברך שלא בשם, ואולי הוא דרבנן, עיין: קרן אורה על סוטה שם (לח), שמסיק שהוא מדאורייתא, שכן משמעות דברי הרמב"ם בהל' תפלה הנ"ל, וממ"ש ריב"ל במס' סוטה, כל כהן שאינו עולה עובר וכו' ומהירושלמי שהביאו התוס' סוטה שם ד"ה כל, כהן מהו שיטמא לני"כ (דמשמע דאי לאו דבטומאה איכא עשה ול"ת הוא אמינא דדחי נ"כ לטומאה, והתם בגבולין – בזה"ז איירי) וכן סוגית הגמ' בכתובות פרק שני (כד, ב), בענין מעלין מנשיאות כפים ליוחסין, וכן לשון ילקוט בשם ספרי זוטא שם: בכל המקום אשר אזכיר את שמי, אף בגבולין וכו' ע"ש. וראה בפרי מגדים או"ח סי' קכח, אשל אברהם אות א ומשבצות זהב אות ב, על דברי מגן אברהם וט"ז שם, בסוגית מי שאינו כהן ועולה, דעובר בעשה וברורו בדברי התוד"ה אילו (שבת קיח, ב), שלא ידע ר"י מה איסור יש בזר העולה לדוכן, אם לא משום ברכה לבטלה, שלכאורה הוא נגד סוגית כתובות כד, ב, במעלין מנשיאת כפים דאיסור-עשה וע"ע שם כה, א, דהביאו ראה מדברי התוספתא פאה פ"ג: "חזקה לכהונה נשיאות כפים וכו', בא"י ובסוריא ובכ"מ ששלוחי ר"ח מגיעים, נשיאות כפים ראה וכו' ובבל כסוריא, רשב"ג אומר: אף אלכסנדריא של מצרים, בראשונה מפני שבית דין קבועין שם", הרי שגם בחו"ל יש עשה בזה"ז לכהנים וכן נראה מסוגית הגמ' [ובמס' כתובות שם: הני מילי תרומה דעוון מיתה, אבל נשיאת כפים דאיסור עשה וכתב רש"י שם ד"ה איסור

עשה וז"ל: "כה תברכו אתם ולא זרים, ולא הבא מכלל עשה, עשה" עכ"ל. ומזה תמהו האחרונים על דברי הר"י בתוס' בשבת קיח, ב ומקורו של רש"י הוא מספרי פרשת נשא ובספר הפלאה על מסכת כתובות יישב דברי הר"י, שכונתו דיש איסור עשה ולא איסור לא תעשה של לא תשא, ע"פ דברי ספר חרדים בחלק המ"ע התלויין בפה ואפשר לקיימן בכל יום, שמשמע מדבריו שהאיסור עשה בזר העולה לדוכן הוא שאינו מתברך אז ע"י הכהנים וכשם שמצוה על הכהנים לברך, כמו"כ מצוה על הישראלים **להתברך** וזהו בכלל מ"ע דברכת כהנים. אכן הריטב"א בסוכה לא, ב חולק בזה על החרדים ובפ"י החרדים עצמו בשו"ת יהודה יעלה למהר"י אסאד פ"י בזה שלא כהפלאה באו"ח סי' מו]. מדברי המ"א והט"ז שם משמע: דעשה דאיכא "כה תברכו – אתם ולא זר" – שיישב שר' יוסי קיבל דברי חבריו, לענין יוחסין, שהוא כהן, אבל, באמת, גם לדידיה ודעת התוספות: אם ברור לו שאינו כהן, לא יעלה. לעני"ד קשה – קצת להבין דברי המ"א, שחילק בין אם עולה בעצמו או עם כהנים אחרים, וע"ע שם ע"פ מ"ש מהרימ"ט ח"א קמ"ט: דבזמן המקדש בשם המפורש איכא עשה (ולאו דוקא משום ברכה לבטלה).

אכן לכאורה, יש לעיין אם מ"ש עובר בגי' עשין והרמב"ם הזכיר עשה אחד וכן פסק בשו"ע "וביטל מצות עשה", אם יש לפנינו מחלוקת, כנראה מדברי הפר"ח סי' קכ"ח סק"ב, דכתב דיש לדקדק בזה, לישב מ"ש לכאורה בין הבבלי סוטה ומנחות פ' התכלת, לבין הירושלמי פרק אין עומדין ה"ד ונזיר פרק כ"ג ה"א שעובר בעשה א', וכתב כדי ליישב הבי' תלמודים דלא ליפלגו אהדדי, ע"כ צריך לומר דעובר לאו דוקא אלא לומר: כעובר (בכ"ף הדמיון) וכן משמע מהא דאמרינן ע"ב (שם) דאיסור עשה, אלמא ליכא אלא עשה דכה תברכו דהוי לשון ציווי וכי' ע"ש.

העולה מדברינו: דבזה"ז, ע"פ דעת כמה מגדולי רבותינו: העולה מקיים עשה דאורייתא, ואם קוראים לו לעלות או ליטול ידיו, ואינו עולה, עובר על עשה שהוא כגי' עשין, וע"פ שיטת ה"ר מנוח שהבין כן בדברי הירושלמי, עובר על עשה אחד, גם אם לא קוראים לו, וגם אם אמנם נדחו דבריו בב"י ופרי"ח שם והפוסקים כתבו, שעובר רק אם קוראים לו ואינו עולה, אך השתא מיהא יודו, אם עולה, הרי שהוא מקיים מצות עשה, ששכרה גדול.

אמנם ראינו לאחד מגדולי רבותינו האחרונים, שחך לומר שבזמן המקדש בגבולין וכן בזה"ז ברכת כהנים היא רק דרבנן, והוא בסי' מור וקציעה או"ח סי' קכת, שהביא כמה ראיות לדבריו, אכן כבר דחו דבריו גדולי האחרונים, וביחוד הרב בעל פתח הדביר בסי' קכח, אות ס, שהאריך להביא ראיות מן הש"ס ומדברי גדולי המפרשים ומדברי הראשונים והאחרונים, שהוא במנין המצוות מ"ע מדאורייתא, וכתב שהרב מו"ק בעצמו לא עמד בסברתו זאת, ובשו"ת שאילת יעבץ ח"א סי' נד, האריך לדחות ראיותיו שבמו"ק ופוסק ומוכיח שהוא מ"ע דאורייתא, וכ"כ בסי' בנין שלמה למוהרש"ך סי' י ובסי' ראשית ביכורים דף יו"ד והובאו הדברים בסי' שדי חמד ח"ז, מערכת דברי חכמים אות סד ומשם בסי' כף החיים סימן קכת, אות יא. וע"י שער הציון על דברי השו"ע סי' קכת, מד.

ע"ש בכף החיים סי' טז, שהביא תשובת הרב מוה"ר יעקב ממרויש, שו"ת מן השמים סי' לח (הוצ' מוסד הרב קוק עמוד סט) דכתב: "דמקום שיש כהנים הראויים לברך ברכת

כהנים ולא נהגו לברך אפי' פ"א בשנה, אלו ואלו עוברין, הן ישראל שאין אומרין להן, שדומין שאין חוששין לברכת אביהם שבשמים, הן הכהנים שאין מברכין בעצמם וכו"ו, ע"ש שנדפסו הדברים ברדב"ז ח"ה, וביחוד דברי בעל חסד לאברהם אות א: "דמי שאינו מברך מאבד טובה הרבה ומראה שאינו חפץ במצות ולא חפץ בברכה, ובז לדבר יחבל לו, לכן הכהן הירא את דבר ד' ובמצותיו חפץ, לא יעבור מלברך לעשות נ"ר ליוצרו, כי טוב בעיני ד' לברך את ישראל ומה טוב ומה נעים מנהג איזה מקומות, שהכהנים נושאים כפיהם בכל יום וכן ראוי לנהוג בכל מקום, שלא לבקש תחבולות לבטל מ"ע מן התורה. ואע"פ שאין הכהן עובר אלא אם כן קוראים לו, מ"מ שפע ברכה יבוא לעליונים ולתחתונים ע"י ברכת כהנים והדברים עתיקים, עמקו כונת ב"כ ורזין דרזין, רק בדרך כלל יכוונו הכהנים שמעשה ידיהם יכונן עליון, ושהם מכוונים על דעת אהרן הכהן וכן קדושים זע"א עכ"ל, ועיין עוד בשער הכוונות דרוש ה' דחזרת העמידה ושם מבואר: "דבכל יום בחזרת העמידה צריך לומר ברכת כהנים", יע"ש סודם של דברים.

ראה עוד דברי מרן החפץ חיים במשנה ברורה סימן קכת, סק"ב, ביאור הלכה שם שאומר: "כי רק מפני חולשא יכולים הכהנים לצאת ולא לעלות לדוכן, דא"ל"ה בודאי לא שפיר למיעבד הכי, לבטל מצות עשה בחנם".

מרן הגאון בעל מטה אפרים בספרו בית אפרים חלק או"ח אות ו, האריך לקיים המנהג שבחז"ל, שנוהגים היום שלא ישאו כפיהם כ"א ביו"ט, ויש מקומות שנהגו אף בשבתות, שהוא מנהג קדום יותר מחמש מאות שנה, כמבואר בס' תשב"ץ קטן שכתב תלמיד המהר"ם מרוטנבורג, וכ"כ בכל בו ס"י קכת. ואין המנהג עתה לעשות נ"כ אלא בשבתות ויו"ט ואפשר כי נמנעו מפני טורח ציבור, ואחריהם החזיקו מהר"ט והאגור והד"מ והגהת הרמ"א בשו"ע והט"ז והמ"א, ונראה מדבריהם שאין לזוז מן המנהג, וכן נראה מדברי שאר אחרונים, ואף הבי"י לא כתב: כי אם שיישר כחם של בני א"י ומלכות מצרים וכו', אבל מ"מ לא מוקי אנפשיה לכתוב לבטל המנהג כדרכו בשאר מקומות, כשמזכיר מנהג שאינו ישר בעיניו וכו', שהרי הם קיבלו עליהם חומרא זו לטבול לנ"כ. וכיון דליכא דררא דאיסורא דכל שלא נקרא אינו עובר וכו', כיון שהמנהג נתיסד ע"פ ותיקין ונעשה מעשה בפני גדולי הראשונים וכל שאר גדולי הדורות עד זמננו זה אין לבטלו, והאריך להזכיר ולברר דברי הראשונים והאחרונים שמפיהם אנו חיים, ואין לשנות.

הבית אפרים נותן בהרחבה, טעמא רבא למנהגא ע"פ סוגית כתובות כד, ב הנ"ל, מהו להעלות מני"כ ליוחסין. ופסק הרמב"ם פ"כ מהל' איסורי ביאה: "שהכהנים בזה"י כהני חזקה ואין אוכלין אלא קדשי הגבול", ושו"ת מהרשד"ם בענין שבוייה לכהן ע"פ הריב"ש סימן צד: "דכ"ש הכהנים שבדורותינו אין להם כתב היחוס, אלא מפני חזקתן נהגו לקרוא ראשון לתורה וכו' ולכן איסור שבוי' דרבנן, ראוי לומר ספיקא דרבנן לקולא וכו"ו. ואף האחרונים שחלקו על המהרשד"ם ס"ל, כיון דעכ"פ כהני חזקה הם הא אחזיקו להם לאסור כל פסולי כהונה. אבל להחזיק אותם לכהנים להקל פשיטא דלא מקילין. ולפ"ז כיון דהני כהני ספיקא הם, עכ"פ להרבה פוסקים, איך נאכיל אותם דבר האסור להם ונצוה אותם לישא כפים דהא זר העולה עובר בעשה, ואף לפי מ"ש הרמ"א ליישב דאפשר עם כהנים

אחרים (עי' לעיל מ"ש בענין דברי התודי"ה אילו, בסוגית שבת קיח, ב דברי הפרי מגדים ע"פ המ"א והמהרימ"ט ואכמ"ל). מ"מ הכא אפשר דאין כהנים כלל, רק זרים, ודאי שעוברים וגם עכ"פ איכא משום ברכה לבטלה. ע"ש בכל דבריו, שהאריך ליישב מנהג א"י ומלכות מצרים, דנהוג גבייהו דעולים בכל יום, אע"פ שאין בידם כתבים המתיחסים, וכן מנהגנו (מנהג חו"ל) שעולים ביו"ט, ע"פ סוגית הגמ' כתובות ודברי ר' יוסי, גדולה חזקה וכל מה שהחזיקו בו וכו', לא רצה להורידם מחזקתם, והביא דברי א"י בעל תבואות שור, דחזקה זו אינה כשאר חזקות, כגון סכין שנבדק ומקוה שנמדד, שברור כשרותן בשעה שנתחזקו, דהא הכא לא נתברר כשרותן מעולם ולא נתיחסו, והא דאמר גדולה חזקה שא"א לשנות דבר, שנוהגין בו היתר לנהוג איסור ומהני להו חזקה לפלגא לתרומה, מפני שכבר נהגו היתר, ואסרום בקודש שלא נהגו בו היתר עדיין, ומסיק: דא"כ אינם כהני ודאי כי אם כהני חזקה ומניחים אותם במה שהוחזקו כו', ועפ"ד אתי שפיר הא דבני א"י נושאים כפים בכל יום, משום שכבר הוחזקו בה משנים קדמוניות וכו'.

עוד האריך שם ליישב, בדוחק, ההבדל בין יו"ט וכל השנה שבחו"ל, שביו"ט סמכי על חזקתם, אע"פ שאין לעשות כן לכתחלה, וכדי שלא תשכח תורת כהונה, ע"ש בכל דבריו על החילוק בין בני א"י ובני חו"ל, והסתמך על דברי מהרש"ל ביש"ש פרק כ"ה, סימן ל"ה ותורף הדברים: "כי ביאר להדיא שכהני זמננו גריעי טפי מהכהנים שעלו בזמן בית שני וכו', לפי שבאורך הגלות וגזירות וגירושין נתבלבלו הרבה" וכתב: "ובזה נחה ושקטה דעתי בחילוק שבין בני א"י ומצרים, לבין בני הגולה שבמדינות אלו, משום שבני א"י שביתתם במקומם, משא"כ אן בני מדינות הללו אשכנז, שהורקנו מכלי אל כלי ומגולה אל גולה בגרוש צרפת קטלונאי ארגון וכו'", ע"ש בכל דבריו, וביחוד השערות שכתב: "וקרוב בעיני שאחרי שנת תתנ"ו, שאז היה שעת חרום בכל המדינות האלו (מסעי הצלב) וכו', לפי שראו חכמי הדורות שנתבלבלו הרבה, עמדו וגדרו גדר גדול בדבר שלא לישא כפיו בכל יום רק ביו"ט, כדי שלא תשכח תורת כהונה וכדאמרין בפי הזרוע (חולין, קלג, א) גבי אביי שקל מתנתא במעלי יומא דכפורי לאחזוקי נפשי בכהני וכו', כיון שהמתנות מרובות אם לא יקח יהא נראה שאינו כהן, והי"נ ביו"ט שזמן קהלה לכל הוא, והכהנים והעם כולם בביהכני"ס ואין לבס על טרדת מזונות מחייתם ומלאכה כלל, אי לא פרסי ידיהו ואמרו העולם שיודעים בעצמם שאינם כהנים וכו'". ע"ש בכל דבריו על כהני ההמון וכו', שאין לפרוץ הגדר לקרוא אותם לדוכן בחול רק מה שהתירו להם דהיינו ביו"ט ותו לא.

לכאורה עלינו להעיר, כ"ז לא שייך בזה"ז בתוך ארץ ישראל, שהכהנים באים בכל יום מירושלים ות"א לחיפה והצפון, ובמקומם מוחזקים ועולים, ולמה תתבטל בחיפה חזקתן, ואין זה לכאורה בכלל דבריו של הבית-אפרים זצ"ל, וגם ע"פ שיטתו שלא המקום גורם אלא חזקת בני-המקום, והרי בני ארץ ישראל יש לומר – כיון שהוחזקו בכהונה – הוחזקו.

ע"ן עוד שם שנתן הבית-אפרים טעם למנהג, על פי מ"ש הפרי"ח סי' קכח, בשם ספר המקצועות: "דהיכא דאיכא נדה בביתיה דכהן אסור לישא כפיו וכו'". ואמנם הפרי"ח כתב שדברים אלה אין לפרסמם, דלא הם מעיקר הדין, והנח להם לישראל מוטב שיהיו שוגגין ולא יהיו מזידין, אבל בעל בית אפרים כתב: "מי הוא שלא יחוש לדברי רבינו חננאל

גאון וכו' ואני מוכרח לגלות סוד ולפרסם הדבר, שלא ידברו סרה על המנהג, והאריך, שראוי לעשות הרחקה טובא לכל מה שנוהג במקדש גם בגבולין וכו'. ע"ש שהעתיק דברים חריפים כדרבונות, שכתב הראב"ד בחידושו למסכת תמיד בשם ס' המקצועות בענין זה עד שסיים, שעליו הכתוב אומר: "ובפרשכם כפיכם אעלים עיני מכם וכו'", וגם הראב"ד מסיים: והמחמיר מתברך. והעתיק הבי"א עוד דברי הגאון המקובל הקדוש ר' חיים אלפאנדרי בספר דרך הקודש על עשר קדושות, בשם הגהות ר' בצלאל אשכנזי בשם ס' המקצועות שהביא כל הני"ל, וכתב: "ואני שמעתי רוב קהלות האשכנזים אין הכהנים נושאים כפים בכל תפלה, כי אם פעם אחת בחודש דים, ולתקופת השנה וביה"כ, אפשר שחוששין לזה האיסור וכו'", וכ"כ בספר לקט הקמה, ומסקנתו: "וכיון דבלא ברכת כהנים ליכא איסורא, ובברכתם איכא חששא דתועבה ושמא וכו' ולא ברכה, ודאי שב ואל תעשה עדיף, ויותר טוב להחמיר שלא לברך ולקבל ברכת שמים שהבטיחנו הראב"ד, ואע"פ שכוונת הראב"ד, שראוי לכהן להחמיר להיות נשמר מאשה נדה, שלא ליכנס בבית שהיא שם, מ"מ אנו לא אפשר לך בהכי, וממילא שאין להם לישא כפיהם כלל".

והנה אע"פ שכתב כך מרן הבית אפרים, הרי ידוע ומפורסם מ"ש בשם הגאון החסיד הגר"א מווילנא זיע"א שהוא אבי הישוב הישן בא"י והאשכנזים נוהגים על פיו, **שלא שם לבו לכל אלו החששות**, ודעתו היתה שחייבים הכהנים לישא כפיהם בכל יום גם בחו"ל, ורצה קדוש עליון זה להנהיג כך גם בבית מדרשו, אלא שלא עלתה בידו. ואולי אפשר להבין לעני"ד בדעתו, כי בודאי אפשר להזהר ולסדר בכהנים מיוחסין, שאפשר לקיים המצוה על פיהם, וגם להנהיג לטבול לבע"ק לפני התפילה ולהשמר בטהרה, **ולא לבטל מצות עשה מן התורה**. ביחוד חשוב מאד לענינו מ"ש תלמידו הגדול, ממיסדי הישוב האשכנזי בא"י צפת, הגאון רבי ישראל משקלוב בעל פאת השולחן (הלכות אי"י סי' ב, סעיף טז), וזה לשונו: "מנהג יפה בכל א"י, שהכהנים נושאים כפיהם בכל ימות החול וכו' והנהגנו מנהג זה בכולנו מיום שזכינו לקבוע ישיבתנו בא"י ובירושלים וכן הוא דעת רה"ג נ"ע. ומענין מ"ש הגאון רבי שמואל העליר מצפת, במכתב להגאון רבי עקיבא יוסף זיע"א, ששמע מבעל פאת השולחן ששמע כמה פעמים מפי הגר"א, שהיה הולך מעיר לעיר, **והיה מתבטל מתורה ומתפילה, לו היה בידו לתקן לטובת הכלל נשיאת כפים בכל יום** (הובא בס' בית יוסף חדש – ירושלים תרל"ו). וע"ע מ"ש בספר עליות אליהו בשם הגאון ר' חיים מוולוז'ין, ש"כמה פעמים השתוקק הגר"א להנהיג בביהמ"ד שלו, גם בחול, שישאו הכהנים כפיהם בכל יום ולא ערב לבו לעשות מעשה, עד שפעם אחת החליט בדעתו שלמחר ישאו הכהנים כפיהם, והנה באותו היום נתפס בבית האסורים, ע"פ עלילות שוא שנתגלגל עליו בענין המחלוקת בין הרב והקהל בוויילנא כידוע, ולכן גם כשיצא חפשי, לא רצה מיד לקבוע המנהג הזה". וכן מובא בשם ר' חיים מוולוז'ין, שביום שרצה הגאון להנהיג נ"כ בכל יום, פרצה שריפה בביהכ"ס. (ראה פרוט הדברים בספר "הגאון החסיד מווילנא", שחיבר הרב בצלאל לנדוי שליט"א עמוד קנ). אמנם כל זה בחו"ל, אבל בא"י: **זכות ארץ הקודש מגנא ומצלא, ביחוד שמנהג א"י לעלות לדוכן בכל יום**, ודי' יפרוש עלינו ועל כל יושבי א"י סוכת שלומו.

לסיכום הדברים נעתיק כאן מ"ש הגאון ר' יחיאל מיכל עפשטיין, בעל ערוך השולחן סימן קכח, סעיף ד (ודבריו הם היפוכם ממש של דברי בעל בית אפרים, שהבאנו בשמו כמה

וכמה טעמים לבטול ברכת כהנים בכל יום): "והנה ודאי אין שום טעם נכון למנהגנו לבטל מ"ע דברכת כהנים, כל השנה כולה, וכתבו דמנהג גרוע הוא, ומקובלני ששני גדולי הדור שבדורות שלפנינו (הכונה כנראה להגר"א והגר"ח), כל אחד במקומו רצה להנהיג נשיאת כפים בכל יום וכשהגבילו יום המוגבל לזה, נתבלבל הענין ולא עלה להם, ואמרו שרואים שמן השמים נגזר כן".

א"כ, ע"פ דברי "ערוך השולחן", גזירה מן השמים יש כאן. ועלינו, הכהנים וכל ישראל, לעורר ולהתחזק בתפלה ולבקש רחמים ותחנונים לבטל הגזירה, ולזכות לברכה מן השמים מפיהם של כהנים, שעליהם הכתוב אומר: "ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם", ולקיים מצות כה תברכו, לברך ולהתברך מפיהם של כהנים, שגם המתברכים בכלל המצווה, כמו שכתב בס' חרדים לר' אלעזר אזכרי פרק טו, אות יח: "ישראל העומדים כשפניהם כנגד הכהנים ומכוונים את לבם לקבל ברכתם בדבר ה', הם בכלל מצוה זו".

אמנם כל מ"ש הוא לגבי ארץ ישראל, שאכן לגבי מנהג חו"ל, האריך בס' בית אפרים שם, לבסס המנהג. ואחרי שכפי הנראה, לא נחה דעתו לגמרי מן הטעמים המרובים שהזכרנו לעיל, הוסיף לברר, שאין לשנות מנהג שנהגו בפני רבים וכן גדולים, יותר מת"ק שנה. והביא דברי ר"ת בס' הישר. תשובה לרבנו משולם, "כל שאינו בקי בסדר רב עמרם ובהלכות גדולות ובמס' סופרים ופרקי דר"א וברבה ובתלמודנו ושאר ספרי אגדה, אין לו להרוס דברי הקדמונים, כי עליהם יש לסמוך בדברים שאין מכתישין תלמוד שלנו, אלא שמוסיפין הרבה מנהגים בידינו על פיהם וכו'".

ועיין עוד בספר ארץ צבי להגאון מוה"ר אריי צבי פרומר הי"ד הרב מקוז'יגלוב, שהו"ל מחדש הרב הפרנס, זוכה ומזכה את הרבים, ר' דב פרומר ז"ל, מחשובי הקהל דפעיה"ק חיפה ת"ו, שבסימן ל' יצא להמליץ על המנהג שלא לישא כפיו בכל יום, בנימוק שהשי"ץ המברך בתפלה אלקינו וכו', הוא גם שליח של הכהנים לברך את ישראל, כך שאין מבטלין מ"ע ממש, ועוד האריך לצאת בעקבות מרן הבית אפרים, ליישב הדבר ששיכורים אנו מפני הגלות ועוד ע"ש, ובאמת כל דבריו הקדושים ללמד זכות על מנהגם של ישראל בחו"ל. אך ודאי לא נתכוין לבני א"י, שנוהגים לפי פסק הב"י ומנהג ירושלים עיה"ק בכל הקהלות, בלי יוצא מן הכלל, במרכז הארץ ודרומה, עד בואכה חיפה רבתי, וכך משתמע דבריו בס' ארץ-צבי על התורה פרשת בהעלותך — שבני א"י הם כשלוחים לכלל ישראל בענין זה.

והנה אע"פ שמנהג א"י אינו כן, וגם בחו"ל, לפחות ע"פ דעת הגר"א וערוך השולחן, הרי זה מנהג גרוע, הסתפקנו לעשות חידוש בעירנו תובב"א, כי יראנו פן נלכד בענין ביטול מנהג של ישראל חלילה, שכך סמכו רבותינו הראשונים והאחרונים, שלא לשנות מנהג בני העיר.

*

אמנם, אחרי העיון ותשועה ברוב יועץ, העלינו כי יש להבחין בין מנהג ע"פ דעת גדולים, כמ"ש בעל המאירי ובין מה שאינו כלל בגדר מנהג, שלא ידוע מי התחיל לעשות כן, ובפרט שהוא שונה ממנהג המדינה כולה — מנהג א"י, ולכאורה אין כאן כלל מנהג העיר, אלא נוהג

שנהגו מעצמן. ושמנו לבנו לברר שאלה זו, מה בין מנהג לבין נהגו העם, ועוד פרטי ענינים בזה, כפי שנבאר להלן בקצרה.

עיי סוגית יבמות הידועה (יבמות קב, א וכן מנחות לב, א), בענין חליצה: "רבה ורב יוסף בשם רב כהנא אמר רב: אם יבא אליהו ויאמר אין חולצים בסנדל וכו', אין שומעין לו שכבר נהגו העם בסנדל", ועל סמך זה במ' מנחות לב, ב, "רב אית ליה מנהגא והאידינא נהוג וכו'". בענין ס"ית ועי' רש"י ותוספות שם, וראה דברי הירושלמי יבמות פרק מצות חליצה ה"א. **זאת אומרת מנהג מבטל את ההלכה** וסוגיות ערוכות בענין הכל כמנהג המדינה, שהרי משה עלה למרום ולא אכל וכו'. ועיין עוד ביחוד, סוגיית הגמ' פ' בתרא דתענית בענין הלל של ר"ח (תענית יח, ב): "רב איקלע לבבל וכו', כיון דחזא דמדלגי דילוגי אמר ש"מ מנהג אבותיהם בידיהם", ועוד שם בענין ברכת כהנים (שם כו, ב): "א"ר יהודה א' רב הלכה כרבי מאיר, ורבי יוחנן אמר נהגו העם כרבי מאיר, ורבא אמר מנהג כרבי מאיר וכו'". והנפ"מ למעשה מזה כדברי הגמ' שם: "מ"ד הלכה דרשינן ליה בפירקא, מ"ד מנהג מדרש לא דרשינן אורווי מורינן ומ"ד נהגו — אורווי לא מורינן ואי עביד ולא מהדרינן ליה". ופרש"י: "נהגו משמע התנהגו מאליהן אבל אינו עיקר, ומנהג — משמע תורת מנהג יש בדבר, ומנהג כשר הוא". [ראה דברי רש"י סוכה מ"ד, א, ד"ה מנהג, דאף מנהג שמקורו במנהג נביאים אחרונים, חגי זכריה ומלאכי, אך כיון שכך "הנהיגו את העם ומשום כן" ולא תקנו זה בתורת תקנה, אין מברכין ע"ז ברכת המצוות. אכן דעת הרמב"ם פ"א מהלכות ממרים ה"ב, חולקת בזה על רש"י וס"ל דגם על מנהג איכא לאו דלא תסור וממילא אפשר לכרך ברכת המצוות ועיין מ"ש ע"ז בחדושי הגר"יז הלוי על הרמב"ם הלכות ברכות].

ראה בשו"ת נבחר מכסף להגר"י פינטו זצ"ל, שהו"ל כעת מחדש הרב הגאון מוה"ר אברהם חפוטא שליט"א, ראש ישיבת הרמב"ם בת"א בסימן א, שהאריך בסוגיא של אין לשנות מנהג בני העיר, ע"פ מ"ש מהרי"ק בתשובותיו שורש ט, וכתב: "ואע"פ דפשיטא דרב גדול היה (בענין ברכה שאינה צריכה להלל בר"ח) והיה בידו למחות שלא יקראו כלל וכו' ואפי' הכי לא רצה לשנות מנהג אבותיהם, ק"ו בן ק"ו שאין בדור הזה מי שיוכל לשנות מנהג המקומות הנהוג ע"פ אבות הקדמונים ואפילו כנגד ההלכה אזלינן בתר המנהג (כירושלמי שהזכרנו לעיל) וכו', דפשיטא דכבוד הצבור הוא לקיים מנהגם וקפידא איכא לסתור המנהגות שנהגו בהם, עד שכתב רבינו שאין לבטלם, אע"פ שאין מתוקנים כ"כ דילמא אתי לאינצווי וכו', וחוששני לו מחטאת שגורם מחלוקת בישראל, והחרים הרב שם בתשובתו שלא לשנות המנהג, והביא עוד בהערתו לקיים מנהג, והביא דברי החיד"א ועוד גדולי עולם בענין סדרי התפלות והפיוטים, שאין לשנות מנהג המקום, וציין לס' דברי יוסף סי' ד, ה, וסי' שער אפרים סי' יג וספר שמש צדקה סי' כו, ועוד ציין לדברי המהרי"ק שורש נד, וסיים: "ושומע לנו ישכון בטח ועושה שלום ישפוט שלום על ישראל".

הרב המוציא לאור הביא עוד הרבה מקורות וציין לדברים הידועים: מהרשד"ם אהע"ז סי' קצג, דאפילו במנהג שנראה כנגד הדין, אחרי שנתפשט אין למנוע, דאמרינן, הנח להם לישראל וכו' וכן משמעות דברי מרן החתם סופר או"ח סי' נא והנודע ביהודה יו"ד סימן נד. אמנם, במנהג דנפיק מיניה חורבא י"ל: דצריך שקול דעת של גדולי הדור לבטלו, וכ"כ

הפרי"ח במנהגי איסור כלל טו, וז"ל: "ודע שכל מנהג בין של יחיד או של רבים, צריך שיהיה לו יסוד למנהג וכו' וכן אם יש חשש שמאותו מנהג יסתרך שום איסור מבטלין ליה וכווי" ע"ש, ועיין בסי' סמיכה לחיים סי' א (יא) וכן ע"י בשו"ת מהר"ם מינץ בסי' סג ובסי' סו ובסי' זרע יעקב בסי' ה ובסי' קול יעקב סי' כ והרב נוה שלום סי' תקפב ועוד.

אמנם אחרי שהגאון בעל בית אפרים האריך למעניתו שם בענין המנהג, הביא מ"ש הגאון בתשובות מנחם עזריה סי' צה: "ומה שברוב העולם אין הכהנים עולים לדוכן ברוב ימות השנה, מנהג גרוע הוא וכו', אלא, שאין כהן עובר בעשה, עד שיאמר לו: עלה ודי בזה וכווי", והסיק שאין לבטלו, והעיר לדברי הפרי"ח בשם ספר משא מלך ובאר שבע, שמחלקים בין איסורא דאורייתא ודרבנן, והוא ז"ל חולק וסובר: שכל היכא דאיכא צד איסור יש למחות בידם, אבל היכא שאין צד איסור כלל, פשיטא שאין בכח יד שום אדם לבטל המנהג. ע"ע שם בכל דבריו באורך, וביחוד מ"ש מענין מנהג בעיר אחת משום לא תתגודדו. ועיין ספר שו"ת אהלי יעקב ששפורטש כנגד הש"ץ הידוע, שמה שנהגו בעקבות תקנת המדיח לעלות בכל שבת, מה שלא נהגו כך קודם כ"א ביו"ט בלבד, ואחר שנתגלה הטעם היו רבים שאמרו שאין יכולים לחזור ממ"ע שהחזיקו בה, והאריך והוכיח במישור שיש לחזור למנהג הראשון, שהרי כך נהגו בכל גלילות ישראל ובפרט במלכות אשכנז ופולין.

וע"ע מ"ש הרב הגאון מוה"ר מרדכי פוגלמן זצ"ל, רבה של קרית-מוצקין פה מחוז חיפה בספרו בית מרדכי, בענין ברכת כהנים שהיא מצוה של רשות. (בספרו הנ"ל בהוצ' מוסד הרב קוק, ירושלים תובב"א, תשל"א עמוד רל"ו ואילך) ע"פ תשובת הגאונים (אוצר הגאונים ברכות עמ' 67) בתפילת מעריב רשות וכן לצדד בברכת כהנים שחייבים רק כשאומרים להם עלו (ע"פ תרגום אונקלוס במדבר ו' כ"ג): "אמור להם — כד תימרין להון", וציין לתוספות מנחות מ"ד א' ד"ה כל כהן, סמ"ג עשין כ', הרא"ש למגילה פ"ג, ס' יראים ט"ו, ספר המנהג סי' כ"ה (ע' בסי' המנהג השלם עמודים ק"ד-ק"ו שהו"ל כעת ידידנו הדגול — ד"ר יצחק רפאל שליט"א — ראש מוסד הרב קוק בירושלים) וכן כתב הר"ן למגילה פ"ג, רבינו בחיי, והחזקוני, והרא"ם — בכתביהם על התורה, ועוד.

אכן ע"פ מ"ש לעיל, שלהלכה אין חייבין, כל זמן שלא אמרו להם, (טור ב"י או"ח ה' נ"כ סימן קכ"ח) פסקו גדולי האחרונים בבירורם על סוגית סוטה ל"ח א', לשנים קורא כהנים ולשלש אינו קורא — שכן נ"כ כהן יחיד, אינו מדאורייתא; ולכן כהן שהוא חלש או שאינו רוצה לשאת כפיו יכול לצאת מביהכ"ס ואינו עובר, אפילו אם יש כמה כהנים, על מ"ע, וכן אם לא עקר רגליו בתפילה עד רצה. אמנם מרן החפץ חיים במשנה ברורה סי' קכ"ח, ביאור הלכה ס"ק נ"ב אומר: ש"רק מפני חולשא יכולים הכהנים לצאת ולא לעלות לדוכן, דאלי"ה בודאי לא שפיר למיעבד הכי, לבטל מצות עשה בחנם". וע"ש, מה שהעלה הגר"מ פוגלמן זצ"ל ע"פ מ"ש בסי' חמד-משה, ע"פ סוגית מנחות מ"ז א', בענין מצות עשה התלויה במעשה כגון ציצית, ומ"ש להביא ראיה מגמ' מסכת קידושין ל"ג א', לענין הידור פני זקן שאם פוטר עצמו, קודם שהגיע זמן החיוב, הוא בכלל ויראת... ומ"ש ע"פ פרוש הפני משה, בביאור דברי הירושלמי ברכות פ"ה ה"ד: "ר' יהודה בן פזי כד הוה חש רישיה וכו', היה חזיק רישיה" — דהיינו היה קושר ראשו בחוזק, כדי שיראו שמחמת אפיסת — כח אינו הולך לנשיאת כפים

והיה עומד אחורי ביהכני"ס. אמנם בבית-מרדכי שם העיר: שלא הטור ולא השו"ע מסבירים זאת, אבל גם לדעתו אע"פ שהיא מצוה של רשות, הרי היא מצוה הכרחית, ובודאי לא ראוי לבטלה, ועוד שיש לפקפק בהגדרתה "מצוה של רשות" לפי מ"ש לעיל ואכמ"ל.

לכן נלע"ד: כי בודאי, אין לעשות מנהג לבטל מצות-עשה, ורק ביחיד הקילו — מפני מחלה או חולשא וכדומה — אבל לבטל מנהג רבים זכות וחיוב מ"ע של התורה, ח"ו, ומנלן לעשות מעשה לעקור דבר מן התורה בלא סמך מפורש בתלמוד ובראשונים?

ונחזור לעניננו לברר, שמה שנהגו בעירנו הוא בכלל "מנהג שלא הסכימו עמו גדולי-הדור", ולכן אינו ראוי לסמוך עליו לבטל מ"ע דאורייתא, על פי רוב השיטות. שהרי לא פשט המנהג בכל העיר, וכל הקהילות של אחינו הספרדיים ובודאי עדות המזרח לא נהגו כן, וגם בין האשכנזים יש שלא קבלו עליהם מנהג או נוהג זה, שכן בשכונה ידועה, בביהכני"ס הגדול שלה לפי פסק הרב שם, כמרא דאתרא, עולים בכל יום, וגם מנהג כמה מן הישיבות האשכנזיות כאן שעולים בכל יום, **וברור דאין דין עירנו הקדושה כעיירות וקהלות שבחול**, ששם נתברר המנהג ע"פ גדולים זיע"א, מה שלא מצאנו בכתובים כן בדיננו. ואדרבא מצאנו תרעומת ותמיהות על כך מפי גדולים, שעוררו את בני חיפה שמנהג של טעות בידם ובקשו לתקן ולא עלתה בידם.

נציין עוד שכאן, בחיפה והמחוז, יש במצב הקיים ממש משום לא תתגודדו, דבכמה מקומות בנו בית כנסת כפול — שני אולמות בקודש, לאשכנזים וספרדים, ממש סמוכים זה לזה, והנה בדבר יסודי כזה, הנוגע למ"ע דאורייתא, באותו הבנין ממש, אלו מברכין ואלו אינם מברכין. שמא אפשר לומר, שכאן היה מודה גם מרן הגאון בעל בית אפרים זצ"ל, שראוי לא להתגודד ולברך בכל יום שהכל כמנהג המדינה והוא המנהג הראוי בא"י, שהנהיג מרן הב"י מרא דארעא דישראל זיע"א.

אכן מיסד מנהג הפרושים שבא"י בלוח הידוע, שנתקבל בכל בתי הכנסת שנוהגין על פיו הלכה למעשה, ראש ישיבת עץ חיים שבירושלים הגרי"מ טיקוצ'ינסקי זצ"ל, בספר מנהגי א"י כתב רק על הגליל, **ולא הזכיר חיפה כלל**. ובענין הגליל כתב: **"בגליל נוהגים בזמננו שאין נושאים כפים בחול, כי אם במוסף של שבת ויו"ט. ולא ידוע בבירור, על ידי מי ועל יסוד מה נוהגים כך"** (עמ' כב).

בס' ארץ החיים (קכח, ע"ד) כתב: **ש"בצפת אין נושאים כפים בחול, כי אם בשבת משום טורח הציבור"** (ראה ס' מנהגי ארץ-ישראל למו"ר הגרמ"ל זק"ש זצ"ל סי' יג), וכן מובא בס' שערי ירושלים: **ש"בצפת טבריה וחברון לא ישאו כהנים אשכנזים כפיהם בכל יום"** (מובא בס' מנהגי ישראל להרב יעקב גליס שליט"א). אכן, עכשיו שמעתי **שבקרית-ארבע** כן נושאים כפיהם בכל יום ב"ה. בענין חיפה לא מצאנו בכתובים מאומה לבסס ביטול הדוכן שבכל יום, והדבר אומר דרשני!

העולה מדברינו: **כי האשכנזים הפרושים שבא"י, בודאי ראוי שילכו בעקבות מנהג הגר"א, וכן כתב הגאון ר' ישראל משקלוב בספי פאת השולחן: "מנהג יפה בכל א"י, שהכהנים נושאים כפיהם בכל ימות החול וכו' וכן נוהגים בכל גלילות ספרד"** (פאת השולחן

ב' טז). ונזכיר עוד מה ששמעתי מזקני הדור, שכן הנהיג הרידב"ז בצפת ת"ו בישיבתו לברך בכל יום, אע"פ שבביהכ"ס שבצפת כנראה שלא היו עולים כ"א בשבת בלבד. והאשכנזים החסידים שנוהגין לטבול בכל בוקר לפני התפילה, הרי בודאי ובודאי שראוי שינהיגו ג"כ בכל יום. ונזכיר בענין זה, מה שכתב אלינו בנדון, הרב הגאון מוה"ר שמואל דוד הכהן מונק זצ"ל – רב העדה החרדית פה עיה"ק חיפה, באגרת שו"ת בנדון זה, שהעיד בשם האדמו"ר מגור זצ"ל, ששלח אליו בזה לתקן הדבר, ושלח לו דברי הרב הגאון ר' שריה דבליצקי שליט"א, שפרסם ב"הנאמן" לחזק מנהג א"י לישא כפים בכל יום: "והאדמו"ר מגור זצ"ל עיין בדבר, והשיב, שאולי דברי ר' שריה נכונים, אבל לא יתכן להנהיג בביהכ"נ אחד כך ובאחר אחרת, או כולם ינהיגו או כולם לא ינהיגו". והדברים ברורים ונכונים.

אמנם, הרה"ג שמואל דוד מונק זצ"ל, פקפק מצד מ"ש שו"ת אהלי יעקב, שזה היה מצד מנהג אותו האיש השי"ץ הידוע. אבל כ"ז נראה לעני"ד שייך בחו"ל וגם בזמן הגזרה של אותו האיש בא"י. אבל גם שנאתם וגם טעותם כבר אבדה מן העולם, הוא וכל כת דיליה היו כמוץ לפני רוח, ומלאך ד' דוחה, הרי בודאי שאין יותר טעם לבטל מ"ע מן התורה ואדרבה יש לצדד בזכות ומנהג א"י, שיגנו עלינו מפני הטעות והשקר. גם כל מה שהזכיר הרה"ג מונק זצ"ל במכתבו, ענין גדולי ישראל שלא עלתה בידם, הרי זה היה בחו"ל ולא בא"י שזכותה גדולה, ומגנא ומצלא, ומנהגה קודש.

העולה מדברינו, שאם יסכימו רבני העיר יצ"ו שליט"א אשכנזים וספרדים, פרושים וחסידים, להשוות המנהג ולא להתגודד, ולהנהיג קיום מ"ע בכל יום – זכות גדולה תתגלגל על ידם, לקיים רצונם של גדולי ישראל וקדושי עליון, כמ"ש בס' שער הכונות (דרוש ה' בחזרת העמידה), שני"כ היא אחד מתיקוני התפלה שראוי שלא לבטלה, וכ"כ הרמ"ע מפאנו ז"ל (סי' צה) והסכים לדבריו הגאון ר' חיים בנבשתי ז"ל בכנה"ג (סוף סימן קכ"ח בהגהת הבי"י), ובס' שיירי כנה"ג שם. וראוי שלא לבקש תחבולות לבטל מ"ע שבתורה וכו', דמ"מ הרי שפע ברכה יבוא לעולם ע"י ברכת כהנים ע"ש.

*

אחרי שכתבתי כל הדברים דלעיל, עלה על דעתי להציע לפני רבותי, מה שנתחדש לי בטעם מה שנהגו בחלקים הצפוניים של א"י למעט בנשיאת כפים, וליחדה רק בשבת בתפילת המוספין. ולכאורה, ממה נפשך, אם חשו לענין הטעמים שנתנו המשיבים כאן, לענין טבילה לבעלי קריין, וענין יוחסין, וענין אבלות על החורבן, וחוסר שמחה, וטרדה בעבודה ובמלאכה וכדומה, אם כן מה בין מוסף של שבת לשחרית של שבת? ועוד: מדוע נתגלגל הדבר לשנות המנהג בצפון מכל מנהג ארץ ישראל?

נזכיר עוד פעם, דברי הגאון הירושלמי הרי"מ טיקוצ'ינסקי זצ"ל, שכותב בספר ארץ ישראל (הוצ' לוי אפשטיין חלק ראשון עמוד כ"א) סימן ר': "נשיאות כפים: בירושלים וברוב ערי הארץ ומושבותיה, עולים הכהנים לדוכן בכל יום (כהרמב"ם וכמנהג הבי"י) ובשבת וביו"ט גם בשחרית וגם במוסף, דהטעמים שנתנו הפוסקים להא דמבטלין מ"ע של תורה בחו"ל בכל יום, גם הטעם וכו', משום צורך טבילה וגם הטעם וכו', משום טרדות

הפרנסה ואינם שמחים וני"כ צריכה להיות בשמחה ובעין טובה, כי על כן מסיימים ברכת ני"כ "באהבה" – לא נתנו סיפוק לגדולי הפוסקים לביטול מ"ע גדולה שיש בה שלש מ"ע, ושבחו לבני א"י המקיימים את המ"ע וציין לבי"י וכנה"ג ושכנה"ג ומג"א שם ע' ופאה"ש סי' ר' ס"ו ובפי" בית ישראל כ"ג".

כבר הזכרנו שהגרי"מ זצ"ל, שזכה מן השמים והלוח שיסד קובע מנהג קהלות בבית ישראל וביחוד האשכנזים שלומי אמוני ישראל, שבכל א"י נוהגים על פיו, לא הזכיר בספר א"י כלל ענין חיפה, אלא שבסוף הסימן כתב: "בגליל נוהגים בזמננו, שאין נושאים כפים בחול, כי אם במוסף דשבת ויום טוב ולא ידוע בברור, על ידי מי ועל יסוד מה נוהגים כך".

אכן נ"ל ליישב שורש הדבר ע"פ האמור במ' מגילה כד, ב: "אמר רב אסי חיפני ובישני (דהיינו: איש חיפה ואיש בית שאן) לא ישא את כפיו. תניא נמי הכי, אין מורידין לפני התיבה לא אנשי בית שאן ולא אנשי בית חיפה ולא אנשי טבעונין, מפני שקורין לאלפין עיינין ולעיינין אלפין". פירש"י: "ואם היו עושין ברכת כהנים, היו אומרין יאר יער ה' פניו, ולשון קללה הוא, כי יש פנים שיתפרשו לשון כעס, כמו פני ילכו (שמות לג), את פני (ויקרא כ) ומתרגמינן ית רוגזי וכו'".

והנה ידוע שבגליל היה מצוי המבטא הזה של חילוף הא' בע', ואף אני בעצמי הכרתי מותיקי הגליל, שעוד היה מצוי ביניהם מבטא כזה. הדבר ידוע, שבזמן החפזון מתחלף ההיגוי שבאותיות הגרון א' ה' ח' ע', הרבה יותר מזמן ישוב הדעת והערנות. כך מעידים מומחים להיגוי וריפוי שנקרא "ספיטש טרפיי" בלע"ז, שבזמן היקיצה מן השינה, כל זמן שאין שלטון מלא של האדם ודעתו על אבריו, מצוי חלוף ההיגוי ביותר, משא"כ בזמן שהאדם במלא כחו ואונו, בישוב הדעת ובלי חפזון.

ע"פ כל האמור עלה על דעתנו לומר, שאנשי הגליל, שהיו ביניהם מחליפי ההיגוי, עלו לדוכן רק בשעה שאין ממהרין למלאכתן, שאז יכלו לברך בהיגוי הנכון, ובירור חיתוך הלשון והגרון, שלא יטעו בלשונם חלילה.

והנה הטעם הזה של ההיגוי אינו קיים אצלנו כלל, שאין עמנו ותיקי הישוב בני דורות רבים בא"י, ומבני הגליל שלא גלו מעל אדמתן, נותרה רק משפחה אחת בפקיעין ולא שידך לומר בכגון דא, ש"בטל הטעם – לא בטל המנהג", לגבי מנהג דנפיק מיניה חורבא של ביטול מ"ע בכל יום, והעברה על המצוות בשבת, כמ"ש.

(גם ענין הברכה במוסף ולא בשחרית נבע, אולי, מכך שאז כל הכהנים נינוחים, ועבר זמן רב מיקצתם משנתם, ושהו זמן מספיק כדי לכוין דעתם ולשונם – אם כי זו השערה רחוקה. אמנם יש אולי לומר בטעם שחלקו בין שחרית למוסף, מאותו טעם שאמרו בירושלמי ריש מסכת תענית, הובא שם בתוסי' ובראשונים, שעיקר הדין הוא ברוב עם הדרת מלך ודין ברוב עם וכו' מתקיים בתפילת מוסף באופן היותר טוב ע"ש. אולי אפשר עוד גם לסמוך טעם העדפת אמירת ברכת כהנים במוסף – לסדרי העבודה שבמקדש וצ"ב. ועדיין צריכים אנו למודעין).

על כל פנים, בודאי שכל הטעמים הללו שכבר אבד סברם מן העולם, אינם ראויים שיעכבו בידינו מלקיים מ"ע, וביחוד שזה גורם גם לעבירה על "לא תתגודדו" בעיר אחת, ולפעמים המחלוקת פורצת לעתים קרובות לצערנו פה בחיפה, כמו שהזכרנו לעיל, "בבתי כנסת כפולים" או רב-עדתיים, ובקומת הקרקע קהלה אשכנזית ואינה מברכת ובקומה אחרת ספרדים ומברכים, ומצוי הדבר שבימים שאין מנין לשניהם, מתערבים אלו באלו והדבר מביא לידי מחלוקת, לשם שמים ולא לשם שמים, והדברים יגעים.

לכן, מתוך הזהירות וחרדת הקודש הראויה, בכל הנוגע למנהגי ישראל קדושים, פנית בענין זה לברר עמדתם של רבים מגדולי התורה שבא"י, והנה רובם המכריע, וביחוד מו"ר ראש ישיבת "מרכז הרב", שהסתופפתי בצילה משחר נעורי, הלא הוא הגאון מרן הרב צבי יהודה הכהן קוק זצ"ל, יצא לחייב בתוקף לשאת ברכה בכל יום. אף העיד מרן הגרצ"י זצ"ל בבירור, שכ"ק אביו מרא דארעא דישראל, גאון הדורות וראש הרבנים לא"י, מרן הרב אברהם יצחק הכהן קוק זצ"ל, עלה בכל יום לדוכן יחד עמו בבית הכנסת "הדרת קודש" שבהדר הכרמל, פה עיה"ק חיפה ת"ו. כן העידו רבים ונאמנים, מזקני עירנו בפני, שמרן הרב זצ"ל עשה כן, גם בהיותו כאן על הר הכרמל, במלון סגל, ועלה בכל יום לדוכן, אם כן (עיין ראש השנה כט, ב): "כבר נשמעה קרן ביבנה ואין משיבין לאחר המעשה". כ"כ שמעתי, כי מו"ר ראש ישיבת חברון, מרן הגאון ר' יחזקאל סרנא זצ"ל, הרעיש על כך עולמות בביקורו בחיפה, ותבע בכל תוקף שחייבים לסדר ולתקן קיום מ"ע של ברכת כהנים בכל יום, פה בעירנו.

והנה יש מגלגלין זכות על ידי זכאי, רב האי גאון גברא רבה, מוה"ר שלום לופס (שליט"א) זצ"ל רבה של עכו, שנתעורר בדבר, ופנה לעודד ולחזק גדולי הרבנים בעירנו בנדון מצוה זו, וביחוד עיי' חתנו עמיתי הדגול הגאון מוה"ר אליהו בקשי-דורון שליט"א אז הרב הראשי לחיפה וכעת הרב הראשי לישראל והראשון לציון, וגם המציא לו מכתב שכתב אליו ראש ישיבת פוניבז' המעטירה, הגאון מוה"ר אליעזר שך שליט"א, הכותב בין היתר: "אין ספק אם אפשר להתנהג בלי מחלוקת, שכולם יסכימו, יש להנהיג נשיאת כפים בכל יום לקיים מצוה של תורה, כפי שנהגו כאן בירושלים וגם הרמ"א שכתב בסי' קכה, סעיף מד, שנהגו שאין נושאים כפים זהו רק בחו"ל, אבל בא"י נהגו כן כמבואר שם במשנה ברורה, אבל כל זה רק באופן שיסכימו כולם בלי שום מריבות ובלו שום מחלוקת וה' יברך את עמו בשלום".

ברם, התלבטתי הרבה בדבר, שמא יש בזה חלילה משום פגיעה בקודמי בקודש פעיה"ק חיפה, שקטנם עבה ממותני, ומה אעשה ביום שידובר ביי? אלא שהרהרתי ואמרתי בליבי, אולי מן השמים זכו לי הקטן, כהן בן כהן. מקובלני מפי אאמו"ר מרן הרב הנזיר, הכהן הגדול זצ"ל, שספר היוחסין של משפחתנו, בן אחר בן, עד ראש המשפחה רשכבה"ג ר' רפאל הכהן מהמבורג זיע"א, רבן של קהלות אה"ו ומחבר שו"ת "ושב כהן" ו"תורת יקותיאל", ועוד חיבורים קדושים הרבה, שכבר יצא שמו לתהלה בכל תפוצות ישראל ולמעלה בקודש, יש מסורת במשפחתנו, שמרן הגאון החסיד הגר"א מוילנא זיע"א, שכידוע היה בכור, בקש מזקננו הגאון ר' רפאל זצ"ל, שיפדה אותו עוד פעם בהיותו כהן מיוחס. אם כן, בודאי שהחובה מוטלת עלינו להשתדל בדבר הנוגע לכהנים, ענין גדול וקדוש, לזכות ישראל בברכה

זו, שמגינה ומצילה וסוככת, כידוע ממדרש חז"ל: "הנה מטתו שלשלמה ששים גבורים סביב לה, ר' ביבי בשם רבי אלעזר ב"ר יוסי פתח קרייה בברכת כהנים: הנה מטתו – הנה מטותיו ושבתיו, המד"א (חבקוק ג) שבועות מטות, שלשלמה – של מלך השלום שלו, ששים גבורים סביב לה – אלו ס' אותיות שבברכת כהנים, מגבורי ישראל – שהם מגברין את ישראל, כולם אחוזי חרב, א"ר עזריה: דברים מבורכין בגבורה (במדבר ו) יברכך ה', יאר ה', ישא ה', מלומדי מלחמה – שהם נלחמים בכל מיני פורעניות שיש בעולם. איש חרבו על ירכו מפחד בלילות – שאפילו אדם רואה בחלומו חרב מחתכת בירכו מה יעשה, ילך לבית הכנסת ויקרא ק"ש ויתפלל תפילתו וישמע ברכת כהנים ויענה אחריהם אמן ואין דבר רע מזיקו, לפיכך מזהיר את בני אהרן ואומר להם – כה תברכו את בני ישראל".

לכן אמרתי: את אחי אנכי מבקש, הרבנים היושבים על מדין פעיה"ק חיפה, להקהל ולעמוד על נפשם, להתקין תקנה, לחזק ידי עושי מצוה: לעלות לדוכן בכל יום בשחרית, וביחוד בשבת, בשחרית ובמוסף, ולהנהיג המנהג על דעת הרבנים וראשי הקהל שבכל קהלה, לסדר מקום מיוחד לנטילת ידיים, ומקום מתאים לדוכן לפני ארון הקודש, ולסדר כל הצריך לכך, וגם לפרסם את הדבר ברבים, ולחזק ידי עושי מצוה, שזכות הרבים תלוי בה והיא משפיעה שפע ברכה לכלל ישראל.

*

ונסיים בברכה, בכבודם של קודמינו ברבנות הראשית דחיפה עירנו, שאנו חייבים ביקרם. שמעתי מפי נאמנים – שקודמי הגדול, רב האי גאון מרן הרב הראשי לחיפה, הרב הגאון מוה"ר יהושע קניאל זצ"ל, נצטער הרבה על הדבר, ובקש לתקן תקנה זו, ולא אסתיעא מלתא בידו, אבל דעתו היתה, ורצונו הטהור, שיש לנהוג בחיפה מנהג ירושלים דוקא, ולא מנהג הגליל, וכך שמע מפיו אחד מגדולי ירושלים, בזמן שיחתו בנושא זה עם מרא דארעא דישראל, ראש הרבנים בישראל הגר"א הרצוג זצ"ל, ומסר לי על כך בע"פ. ובודאי, אנו מקוים, שאם יסייענו ה' לתקן הדבר, יהיה בכך משום זכות ועילוי לנשמתו נ"ע, ונחת רוח נעשה לו וכבוד לזכרו, וזכר קודמו הגדול, הרב הראשי לחיפה הגאון רבי ברוך מרקוס זצ"ל, שהיה עמו בעצה אחת בענין זה, להנהיג בחיפה מנהג ירושלים עיה"ק, אלא שלא נסתייע הדבר בידם. יהיו נא למליצי יושר בעבורנו, שנזכה להוציא מחשבתם הטובה מן הכח אל הפועל, אנו תפילה: יהא רעוא דנימא מילתא דתתקבל ויעלה הדבר לרצון לפני חכמי ישראל, והבא לטהר מסייעין לו מן השמים.

ויהי רצון שיקויים בנו: "בך יברך ישראל": בך, ראשי תיבות – ברכת כהנים, ונזכה לכוון בנשיאת כפים ובברכות כהנים כל צרופי השמות הקדושים, והכוונות הטהורות שלימדונו רבותינו (כמו שנתפרשו בספר שפע-טל הקדוש) ולהשפיע שפע רב מהעולמות העליונים לברכה ולישועה, ולכלי מחזיק ברכה בי"ד תיבות של ברכת כהנים ובתיבה הט"ו שהיא "שלום", ונזכה לברכה המשולשת שבתורה, על כל הספירות והשמות הכלולים בה ולבטל ולהמתיק

ב"כה" תברכו, הדינים הנעשים בכ"ה בתי דינין, היושבים במרום לדון את ישראל, ויתקיים בנו מקרא שכתוב: "ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם".

נסיים, בברכת אהבת כהונתנו מקודש, לכל אחינו בני-ישראל היושבים פעיה"ק חיפה ת"ו, ולכל תושבי ישראל, ולכלל אחינו ב"י, הי' ינצרו ויחיים בכל אתר ואתר בארץ ישראל ובתפוצות הגולה: **יהי רצון שנזכה במהרה לראות: כהנים על דוכנם, ולוים בשירם זמרים, וישראל במעמדם, ושם נעלה ונראה, ונעשה את חובותינו בבנין בית קדשנו, שיבנה ויכונן במהרה בימינו, אמן.**

בברכת אהבת כהונתנו מקודש

**שאר-ישוב כהן
החופעיה"ק חיפה**

נספח א

החלטת אסיפת רבני חיפה – חוזר הרבנות הראשית לחיפה והמחוז.

“ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם”

רבותינו ז"ל הפליגו מאד בשבחה והרבו להדגיש חשיבותה של מצות ברכת כהנים, שהיא מן המצוות שקיומן שומר ומגן על ישראל, כמו שדרשו בשיר השירים רבה: “הנה מטתו של שלמה ששים גבורים סביב לה, אלו ס' אותיות שבברכת כהנים, מגבורי ישראל שהם מגברין את ישראל, כולם אחוזי חרב – דברים מבורכין בגבורה: יברכך ד', ישא ד'; מלומדי מלחמה – שהם נלחמים בכל פורענות שיש בעולם, איש חרבו על ירכו מפחד בלילות – שאפילו אדם רואה בחלומו חרב מחתכת בירכו, מה יעשה? ילך לבית-הכנסת ויקרא ק"ש ויתפלל תפילתו, ישמע ברכת כהנים ויענה אחריהם אמן, ואין דבר רע מזיקו. לפיכך מזהיר את בני אהרון ואומר להם – כה תברכו את בני ישראל”.

והנה, מפני סבלות הגלות וטרדות הזמן, נתערבבו הקהילות והמנהגים, ונעשתה מצוה גדולה זו כדחוייה ומונחת בקרן זוית. וגם פה בעירנו, עיר הקודש חיפה, רבתה המבוכה בענין זה. יש בתי כנסת שנהגו שאינם עולים לדוכן אלא בשבת, בר"ח ובמועדים בתפילת המוספים, ויש מהם שנהגו לקיים המצוה לעלות לדוכן ולברך את ישראל בכל יום ויום, ואלו מועטין, שמנהגים שבגולה בידם, ואינם עולים אלא לעתים מזומנות ובמועדים, ורבים פונים אלינו ומבקשים לדעת את המעשה אשר יעשון.

אשר על כן שמנו את לבנו לברר הלכה זו מיסודה ולברר המנהג הראוי, ובמעמד חברי הרבנות הראשית חיפה, ורבני הקהילות והשכונות החלטנו להתקין, לברר ולקבוע מנהג טוב, שדעת חכמים נוחה הימנו, בענין חיזוקה וקיומה של מצוה גדולה וקדושה זו, שחייבים בה הכהנים המברכים, וגם הקהל המתברך הוא בכלל מצוה זו ושכרם מרובה.

הננו פונים לרבני השכונות ורבני בתי-הכנסת, ובאמצעותם אל הגבאים וראשי הקהל בעירנו, ואל כל הכהנים המוחזקים בכהונה, ומביאים לתשומת לבם החלטותינו כדלהלן:

א. לאחר בירורים יסודיים עם זקני עירנו ועם גדולי תורה, נתברר לנו בענין נשיאת כפים, כי אין ולא היה קיים מנהג קבוע ומחייב בכל העיר, שהוקבע על פי דעת גדולים, אלא כל קהילה נהגה כמנהגה. מן הראוי שכב' הרבנים, מריידארתא יחזקו ידי ראשי הקהל והציבור, להזדרזו במיוחד בענין קדוש זה, ויטכסו עצה להעמיד מצות נשיאת כפיים ועליה לדוכן ויעשו כדלהלן.

ב. בכל בתי־הכנסת שבעירנו עיה"ק חיפה ת"ו, יעלו לדוכן הכהנים המוחזקים בכשרות על דעת הרב מרא־דאתרא (ע"י שו"ע או"ח סימן קכח – סעיפים ב, מד וכף החיים שם), בכל הימים שנהגו בהם עד עכשיו לעלות לדוכן רק במוספים, יעלו גם בתפילת שחרית וגם בתפילת המוספין, לפני הברכה יכריזו אחד מן הקהל כהנים ויהיה הש"ץ מקריא אותם ויעמדו כולם לפני הכהנים ויהיו בכלל הברכה.

כל רב בקהילתו, ראוי שינהיג עליה לדוכן בכל יום, גם בימי החול, בתפילת שחרית כמנהג ירושלים עיה"ק ורוב א"י, ויהיו בעז"ה הוא וקהילתו בכלל מ"ש מרן הב"י: "ויישר כוחם של בני א"י, שנושאים כפיהם בכל יום", וכן כתב הגאון ר' ישראל משקלוב בס' פאת השלחן (הלכות א"י סי' כ, סעיף טז): "ומנהג יפה בכל א"י, שהכהנים נושאים כפיהם בכל ימות החול".

אך יזהרו מאד כל העוסקים במצוה קדושה זו, שלא להביא הדבר לידי מחלוקת חלילה, וחובה על כל הגבאים וועדי בית הכנסת וכל המתפללים להישמע להוראות הרב – מרא דאתרא דקהילתם, בכל הנוגע לסדרי התפילה בכלל ובכל הנוגע לענין זה של חידוש עליה לדוכן בכל יום ע"י הכהנים הראויים לכך ויעמדו הכהנים על דוכנן ולויים בשירותם וכל ישראל במעמדן.

יהי רצון שבזכות המצוה, נתברך מפי עליון בשפע ברכה עד בלי די, ויקויים בנו ובכל ישראל מקרא שכתוב:

ה' עוז לעמו יתן, ה' יברך את עמו בשלום.

טו בשבט התשל"ט

שאר־ישוב כהן   אליהו בקשי־דורון
הרבנים הראשיים לחיפה

נספח ב

מכתב מרן הגרצ"י הכהן קוק זצ"ל אל הרב הראשי לחיפה

ערב שבת קדש ויגש יהודה התשל"ט

אלפי תודות וברכות לך ידידי יקירי וחביבי, הרב הגאון הנעלה ומפואר מו"ה שאר-ישוב הכהן שליט"א, רב עה"ק חיפה ת"ו, בנו של הכהן הקדוש ר' דויד זצ"ל.

אין קץ להודות לך על אשר שמחתני במכתב הודעתך, שזכית שם להעמיד מצותנו על קיום אמתתה של זו בברכתה באהבה. יישר כחך וחילך לאורייתא ולברכתה באהבה כדינה. וזכות מיוחדת היא זו להקמת המצוה של תורה, במקום שהיתה חסרה ומוזנחת. זכות הרבים של מצותנו, וביחוד הקמתה במקום חסרונה, הלא תעמוד לך ולאשר לך לאויטו"נ. וכמבואר כן בפרטיות בספר החרדים להר"א אזכרי ז"ל. וכמו שמפורט כן ביחוד בברכתה של המצוה: באהבה, ולאפוקי מן כונה מסולפת, ששמעתי בשעתה מאת ר' מיכל טוקצינסקי ז"ל, שיוכל להיות ביחס אל מי שאינו אהבו, כי יחונך הוא מכוון שתחנק, ר"ל, ונגד זה ההתהפכות לברכה, וההתהפכות לברכה הלא היא בערך עליון מיוחד, במקום שהיתה חסרה לגמרי. והקב"ה מקור הברכות וזכות החזרת ברכותיו האמורות ומפורשות ומצוות התורה תעמוד לך ולכא"ל לאויטו"נ, לכולהו תנאי לר' ישמעאל ולר' עקיבא כראית להו במס' חולין, וכל ישראל יתברכו ויתמלאו באהבה שלמה ונאמנה.

הדוש"ת באה"ר

צבי יהודה הכהן קוק

ואולי מהזדמנות זו תקח בידך בירור הענין של "חוששין לראשונים"...

נספח ג

מכתב כ"ק האדמו"ר מלובאביטש זיע"א אל הרב הראשי לחיפה

ב"ה ימי הסליחות, ה' תשל"ט

ברוקלין, נ"י

הרה"ג הו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ רב פעלים כו' מו"ה אליהו יוסף שאר ישוב שי' הכהן

שלום וברכה!

לקראת השנה החדשה, הבאה עלינו ועל כל ישראל לטובה ולברכה, הנני בזה להביע ברכתי, לכי ולכל אשר לו, ברכת כתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה בגשמיות וברוחניות.

בכבוד ובברכה

מנחם מענדל שניאורסאהן

נ.ב. את כת"ר רוב הסליחה על שלא עניתי בענין דבר"כ באה"ק, כי מתלבט אני רבות בנדו"ז בהמסקנא בזה ובפרט בנוגע למעשה בפועל — וה"ז העיקר.

דמחד גיסא כיון שבלשון חז"ל אין לך יום כו' מרובה מחברו, יש לצרד ולהתייגע וכו' להרבות בכל עניני ברכה, ובמיוחד בבר"כ שהיא "נמשכת במהירות דרך כל העולמות, באין מונע ומעכב ואין מעיינים בדין כלל" (לשון רבנו הזקן — בעל התניא והשו"ע — בס' לקוטי תורה ס"פ קרח).

ולאידך גיסא, אף שלא חת אדמו"ר הזקן מפני כל ובירר וקבע נוסח תפלה וכו' — הרי בנוגע לבר"כ מסופר שאמר (הל' — בערך) דהי' רוצה להחזירה כו', שתהי' קיום מ"ע זו בכל יום (גם בחו"ל).

ובכל זה לא עשה בזה וכו'. ודוקא מפני שלא ידוע הדבר והטעם (בבירור), קשה עוד יותר השקו"ט וכו' בזה. ולהורות חצי דבר — ה"ז גופא — שלילת החצי השני, כמובן. ולכן הנהגתי בזה כהוראת חז"ל: הנח להם לישראל כו'.

נספח ד

בית הכנסת "ישראל-הצעיר"
רוממה, חיפה

מתפללי בית הכנסת הנכבדים.

בעקבות פניות של מספר מתפללים להחזיר עטרה ליושנה ולקבוע בקהילתנו ברכת כהנים מידי בוקר בשחרית, הובעו דעות שונות ע"י המתפללים אשר נקטו בנימוקים שונים לדעותיהם.

הואיל ונושא זה אינו יורד מסדר יומם של מצדדי הנהגת ברכת הכהנים, ובהיעדר רב לקהילתנו, קיבלו הגבאים החלטה לפנות לגדולי תורה בשאלה זו.

אף שאין זה מן הראוי לשאול שאלה אלא את הרב שאדם מקבל על עצמו לקבל את פסיקתו, מצאנו לנחוץ להעדיף בירור הלכתי בין הרבנים העונים לדרישות מיגוון הדעות בקהילתנו, ולכן פנינו לכב' הרב אברהם שפירא שליט"א ראש ישיבת מרכז הרב, לכב' הרב שלמה זלמן אויערבאך (שליט"א) זצ"ל לכב' הרב מרדכי אליהו שליט"א ולכב' הרב הראשי לחיפה הרב שאר ישוב כהן שליט"א ותשובותיהם בפניכם.

לתשובת הרב שאר ישוב כהן צורפה הסכמת כב' הרב צבי יהודה הכהן קוק זצ"ל.

מכתב השאלה ותשובת כב' הרב ש.ז. אויערבאך (שליט"א) זצ"ל שנכתבו בכתב יד – הודפסו לנוחיותכם.

לעניות דעתנו, דעת גדולי התורה ברורה וחד-משמעית בשאלה זו, ומן הראוי לנהוג ע"פ פסיקתם, בכך נתברך כולנו בכל האמור בברכת הכהנים, וניזכה מהקב"ה שיתן בליבנו להבין ולהשכיל, לשמוע, ללמוד וללמד, לשמור לעשות ולקיים את כל דברי התורה.

שאלה

"לכבוד הרב..."

ביקרא דאורייתא שלום רב!

הנני פונה לרב בשם הגבאים בביהכנ"ס, לענין עליה לברכת כהנים כל בוקר בבית הכנסת שלנו בחיפה. בביהכנ"ס היה רב שעזב לפני יותר מחצי שנה.

כיום יש דרישה מצד מספר כהנים בביהכנ"ס לעלות לברכת כהנים כל יום, אך יש מיעוט בעלי בתים מעכבים:

1. בגלל שממהרים לעבודה.
  2. מנהג אבות, מנהג חיפה.
- נבקש פסק מהרב:
1. האם יש להנהיג ברכת כהנים כל יום בביהכ"ס שלנו?
  2. האם כנגד טענת הממהרים ניתן לדלג על קטעים בתפילה ע"מ לעלות לברכת כהנים (קרבות, פסוקי דזימרה או תחנון)?

בכבוד רב
 בשם הגבאים – אריה כהן
 אורן 23 דירה 6 חיפה

התשובות

תשובת הרב אברהם כהנא שפירא שליט"א

לכבוד גבאי בית הכנסת רוממה
 שלום וברכה,

קבלת מכתבכם בענין קיום מצות נשיאות כפים ע"י כהנים כל יום בביהכ"נ בחיפה שלא נהגו כך עד כה, וישנה דרישה נגדית שאם ינהיגו ברכת כהנים צריך על סמך זה לצמצם חלק מהתפילה הקבועה כנפילת אפיים, אמירת קרבנות ועוד. הדרישה הנגדית הזאת משונה מאד לבקש תגמול של קיצור זמן תפילה תמורת הארכת זמן התפילה על ידי אמירת ברכת כהנים. כאילו תמורת הפסד של זמן ברכת כהנים צריך לתת רווח וחסכון בזמן מקביל כמו פחות דף או שני דפים של תפילה בסידור.

הרבה פירושים לברכות של ברכת כהנים. עיין רש"י ורמב"ן ואבן עזרא, ועיין הדרשות שבספרי פר' נשא. אבל אביא לפניכם פירוש מסידור הגר"א, "יברכך" זו חכמה, "וישמרך" בממון, "יאר" הוא חיים, "ויחנך" חן וכבוד, "ישא" זה בנין, "וישם לך שלום" כמשמעו. כמה יטרח האדם כדי להשיג מקצת מהדברים הטובים הנ"ל, וכמה ממון יתן וכמה זמן יקדיש לכך ובביהכ"ס הברכה לוקחת לא יותר משלש דקות, ובודאי כדאי לזכות בברכות אלו גם בלא לשלם "תמורתן" באמירת קרבנות פסוקי דזימרה ותחנון. כל אחד יכול לעמוד בהן.

המצוה הזאת של ברכת כהנים הנה באמת זו מצוה ככל המצות שחייבים לעשות כל יום וכמו שנהגו בא"י. העובדה שבחול אין נושאים כפיים רק בחגים הוא דבר שעורר תמיהה רבה בין הפוסקים ונתנו הסברים שאין שמחה בחול ושל טבילה במקוה. בס"ה הוא דבר מסתורי מאד שלא עמדו על מקורו. ומפורסם שהגר"א ביולנה החליט כמה פעמים לחדש ברכת כהנים כל יום, ופעם אחת באותו יום שהחליט נלקח למאסר ע"י מלשינות, ובפעם השנייה פרצה

שריפה גדולה בוילנה ואז אמר הגר"א אני רואה שמן השמים אינם רוצים בנ"כ בכל יום. וע"כ יש אימרה מר' ישראל סלנט שהוא מתפלא על כן ולדעתו אם היה מחליט לשאת כפיים כל יום, שתשרף כל וילנה ולא לבטל החלטתו.

עכ"פ מכיון שהנימוק הוא מן הנסתרות של תורה, הרי בא"י שנהגו מעולם לקיים מצוה חשובה זו כל יום, מהראוי להתחזק ולחזק להשפיע על כל ישראל ע"י ברכת כהנים כל יום.

בירושלמי סוטה פ"ט הי"ד נאמר שאחרי חורבן בית המקדש, אין יום שאין בו קללה וברכת כהנים מבטלת הקללה, ובבלי אמרו שהעולם מתקיים לאחר החורבן על קדושה דסידרא שבתפילת ובא לציון גואל. ויתכן שמשום כך באר"י הקפידו לומר בכל יום ברכת כהנים ולא הקפידו כן בחו"ל, וכבר תמהו קדמונים ועיקרו של דבר הוא ענין נסתר מאיתנו, וכבר הזכרתי שהגר"א התאמץ שגם בחו"ל יאמרו ברכת כהנים בכל יום ומהשמים נמנע ממנו, וכל זה נסתר מעינינו, אבל בא"י ודאי שראוי וראוי לברך בכל יום ולקיים את העולם בברכה זו ושכר המתברכים הוא כאמור לעיל.

על כן נלענ"ד שיש לחזק ולהחזיק ולקיים בכל יום מצות נשיאת כפים ע"י הכהנים. ולדעת ספסר חרדים ישנה מצוה גם על הישראלים המתברכים.

בברכת התורה
הרב אברהם שפירא

תשובת הרב שלמה זלמן אויערבאך (שליט"א) זצ"ל

ברכת כהנים חשובה מאד מאד לכהנים וגם למתברכים שגם בחו"ל רצו כמה גדולי ישראל לשנות ולא עלתה בידם, ולכן אם עדיין לא נהוג בשום מקום, אל תשנו, אולם אם בישיבות או בכוללים כן עולים לדוכן אל תתחשבו עם המיעוט ובגלל 2-3 דקות אין לחדש דילוגים וחלילה לשנות מפסוקי דזימרה או תחנון.

בכל חותמי טובה וברכה.
שלמה זלמן אויערבאך

תשובת לשכת הרב מרדכי אליהו שליט"א

לכבוד גבאי בית הכנסת
אורן 50, רוממה חיפה

השלום והברכה,

קבלנו את מכתבכם אל מרן הראשל"צ הרב מרדכי אליהו שליט"א ובו שאלתכם בענין
ברכת כהנים.

כב' הראשל"צ הורני להשיבכם כדלקמן:

מנהגנו בא"י שכהן עולה לדוכן כל יום. ולך נאה ראה מה שכתב הב"י בשו"ע בסימן קכ"ח
סעי' ב', וכן מה שכתוב שם בסעי' מ"ג ובסעי' מ"ד.

ומצוה גדולה ודבר חשוב להנהיג גם במקום שלא נוהגים, שיעלו כהנים לדוכן יום יום.

אולם יש מקומות בארץ שמשום מה לא נושאים כפיהם כל יום, וכבר כתב מרן הב"י "דיישר
כוחם של בני ארץ ישראל שנושאים כפיים בכל יום". ולפיכך טוב להנהיג שגם אצלכם בביהכ"נ
יעלו כהנים כל יום. אעפ"י שזה קצת מאריך, אולם זה כלי מחזיק ברכה, ומברכה לא יצא
שום נזק. ואם ישנם כהנים או אנשים המתרעמים, אפשר לפצותם ע"י שתחנן יום ב' וה' יהיה
בלחש, כך שיצאו מהר יותר מבית הכנסת ואף שחלק מבתי הכנסת בחיפה לא נהגו בנשיאת
כפים, כבר אמרנו שטוב להנהיג כמו שכתב הב"י.

יה"ר שנוכה לכהנים בעבודתם ולבנין אריאל, בב"א.

בברכה וכל טוב
הרב שמואל זעפרני
ראש הלשכה

קונטרס אחרון

אמר המחבר: לאחר שנתפרסמו הדברים דלעיל, קמה תנועה גדולה של תומכים, אך גם מתנגדים, בחיפה עצמה ובכל הארץ – אף על פי שברוב בתי הכנסת האשכנזים של חיפה, נתחדשה ברכת כהנים בכל יום ובחלקם רק בשבת ובר"ח, אבל גם בשחרית ולא רק במוסף.

אחד המתנגדים, אברך חיפאי, ממשפחה מפורסמת, כתב אגרות לגדולי הרבנים בארץ ובגולה והצליח להטעות חלק מהם ע"י תיאור לא מדויק, כאילו היה קיים מנהג המקום בחיפה מקדמת דנא, לעלות לדוכן רק בתפילת המוספין של שבתות וחגים ואנחנו מורים לשנותו ולבטל המנהג – ולכאורה הלא ידוע ש"מנהג מבטל את ההלכה" (ירושלמי, יבמות פרק יב ה"א) והעלים דעתנו שבררנו לעיל, כי אין ולא קיים שום מנהג ותיקין או ע"פ גדולים בחיפה – ואדרבה, האשכנזים הראשונים נגרו אחרי מנהג החסידים שבטבריא ולא הלכו אחרי אנשי צפת שעלו ועולים בכל יום. ראשוני היהודים המתישבים בחיפה היו בני העדה הספרדית וכידוע הם עולים בכל יום כפסק רבינו הב"י. בכל זאת הביאו דבריהם של המתנגדים לידי כך, שראב"ד העדה החרדית בירושלים, הגאון ר' יצחק ויס זצ"ל, פרסם תשובה נגד שינוי המנהג, בהרחבה, בחריפות ובבקיאות כיד ד' הטובה עליו. מיד יצאו שנים מגדולי ההלכה בישראל בירושלים ובבני-ברק, הגאון ר' אלעזר בריזל שליט"א מירושלים והגאון ר' בנימין זילבר שליט"א מבני-ברק, בתשובות מקיפות לברר הטעות בענין המנהג, ע"פ מה שכתב הפאת-השלחן, שמנהג פשוט בא"י לברך בכל יום – והאריכו להביא ראיות רבות לברר ההלכה, שראוי לכל מי שהדבר בידו לסדר שיקימו המצוה בכל יום – הגאונים הנ"ל לא ידעו מה שברור לנו היום, שהגאון מהר"י ויס זצ"ל הוטעה על ידי אותו אברך "ראש-כולל", שבינתיים הגיע לידנו העתק מכתבו אל אותו גאון ולעוד גדולי ישראל ונדהמנו לראות הסילוף שבדבריו, שהביא כמה גדולים מתוך טעות במציאות, להתריע כנגד הצעתנו לחדש בעירנו נ"כ בכל יום – וח"ו הרי אותו אברך בכלל: "מי שמעכב את הרבים לעשות מצוה", שמנה הרמב"ם בכלל הדברים המעכבים את התשובה – יסלח לו השי"ת על מעשיו, שבודאי סוף סוף כונתו לשם שמים (והוא בעצמו כהן...) ויזכהו לעשות תשובה לחיזוק חומות התורה והתפילה בעירנו ובכל בית-ישראל.

חשבנו להעתיק כאן דברי הגאונים הנ"ל, אך מאחר שבינתיים נדפסו דבריהם בספריהם "מקור בהלכה" ו"אז נדברו", אין אנו מטריחים על המעיין לחזור ולהעתיקם.

להלן בקונטרס-אחרון זה, ברור נוסף של יסודות הפסק של המצוה לברך ברכת-כהנים בכל יום, ביחוד בנושאים הבאים: א. יסוד מצות נשיאת כפיים. ב. חלות המצוה במקדש ובגבולין בזה"ז. ג. ענין היוחסין והאיסור על זר לעלות לדוכן – שזה אחד מעיקרי ההתנגדות לחידוש נ"כ בכל יום, ע"פ מ"ש ה"בית-אפרים" וצריך לברר יותר הלכה זו. ד. המנהג ותוקף כחו ע"פ מיסודיו וחלותו גם בזמן שהוא מעכב עשיית מצוה. מפני צורך הברור – יש להלן חזרה מסויימת של דברים שנאמרו בקונטרסנו הקודם וגם ברור אחרי ברור של כמה מהנושאים שכבר נזכרו וכל זאת כתבנו כדי שירוץ בהם המעיין.

אנו תפילה ותקוה שיהיו הדברים לרצון לפני גדולי ההלכה שבדורנו – ויפרסמו דבריהם ברבים לחיזוק מצוה גדולה זו, המגינה ומצלת על ישראל שבכל אתר ואתר.

א

יסוד מצות נשיאת כפים בציבור,

בכל יום ובכל תפילה שיש בה חזרת הש"ץ

הרמב"ם פ"ד מהלכות תפילה ה"א כותב: "בשחרית במוסף ובנעילה הכהנים נושאים את כפיהם, אבל במנחה אין נשיאת כפים, מפני שבמנחה כבר סעדו כל העם ושמא שתו הכהנים יין ושכור אסור בנשיאת כפים ואפילו ביום תענית אין נושאים כפיהם במנחה, גזרה מנחת תענית מפני מנחת כל יום". עכ"ל. בדבריו אלה לא הזכיר הרמב"ם אם חובה היא לשאת כפיהם בכל תפילה, או שהיא רק חובת כל יום. אכן בספר המצוות עשה כ"ו כתב הרמב"ם: "שנצטוו הכהנים לברך את ישראל בכל יום והוא אמרו יתברך כה תברכו את בני ישראל אמור להם וכו' – עכ"ל". כדברים הללו כתב הרמב"ם גם במנין המצוות בראש ספר משנה-תורה שלו הוא היד החזקה וכן במנין שהביא בפתחה להלכות תפילה.

ראה בתשובות הרדב"ז כתי"י אות פי א' שכותב: "הטעם שלא פתח הרמב"ם בפ"ד מה' תפילה דבריו בלשון: "מצות-עשה" על הכהנים לברך את ישראל, דאמינהגא קאי דנהגו הכהנים לברך ועל זה אמר: אימתי מברכים", דברים אלו של הרדב"ז טעונים ברור וליבון. מצד אחד הלא רואים אנו שהרמב"ם בס' המצוות עשה כו', מנה מצות ברכת כהנים, כמצוות עשה של "כה תברכו" וכן הביא המצוה במנין המצוות שבתוך הלכות תפילה ואכן מצוה לפנינו ומה טעם כתב הרדב"ז: שבתפילתנו היום הוא מנהג – האם דעתו שהמנהג הוא לברך בכל יום ובתפילות המנויות שבדבריו – בעליה לדוכן נשיאת כפים. אך עצם הברכה עצמה היא מצות-עשה ורק זמנה ומקומה תלוי במנהג? הדברים הללו מנוגדים ליסוד השאלה של החובה לברך בכל יום כמנהג א"י – ומה המצוה שבדבר? ומה ראוי לעשות?

לברור שאלה יסודית זו מכוונים הדברים הבאים:

*

בענין המקור לחיוב נשיאת כפים "בכל יום", כותב המב"ט בקרית ספר שם: "ובכל יום דאמר ר' נתן, הרי הוא אומר: לעמוד לשרת לפני ה' הוא ובניו כל הימים, מקיש בניו לו, מה הוא בנשיאת כפים דכתיב: וישא אהרן את ידו אל העם, אף בניו בנשיאות כפים ואע"ג דבהאי קרא לאו ברכה כתובה אלא שירות, לעמוד לשרת, הא איתקוש ברכה ושירות אחרת דכתיב: לשרתו ולברך בשמו, וא"כ האי לעמוד לשרת דהכא היינו ברכה דאיתקש לשירות וכתב ביה "כל הימים", שבכל יום הם חייבים לברך את ישראל".

המקור לדרשה זו, מובא בגמ' במסכת סוטה לח, א. לעניין החובה לברך בנשיאות כפים מדכתיב: "וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם". מה להלן בנשיאות כפים, אף כאן בנשיאות כפים. ושואלת הגמ': מה להלן כהן גדול וראש תודש ועבודת ציבור, אף כאן כהן גדול וראש חדש ועבודת ציבור, ולהלן יליף ר' נתן "דמקיש בניו לו" שא"צ כהן גדול דוקא. "ומכל הימים" ילפינן שלא דוקא ראש חדש. עיי"ש מ"ש בפירש"י ותוסי' על אתר ואכמ"ל. לכאורה יש ללמוד מדרשא זו "דכל הימים". שיש מצות נ"כ בכל יום.

אמנם הדברים צ"ע. שהרי מתוך הסוגיא שם וכן מדברי הרמב"ם הנ"ל, יוצא שהחיוב לנשיאת כפים הוא: "לאחר קרבן ציבור או תפילת הציבור", ולפי"ז לכאורה אין כלל "חובת גברא" לברך את ישראל. אלא הענין הוא מעין "חובת חפצא", שכאשר יש קרבן ציבור או תפילת ציבור, יש מצוה לשאת כפים, ואילו כאשר אין מקריבין קרבן, או לא התפללו תפילת הציבור, לכאורה לא חלה חובת "נשיאת-כפים".

אמנם אפשר לישב שני הדברים: קשרה של הברכה עם תפילת הציבור מזה ועם הקרבן שבמקדש מזה – אפשר לומר: "המצוה תלויה בקרבן ותפלה", אבל היא אינה חלק, אלא פעם אחת ביום.

יש לעיין אם קיים מושג כזה בהלכה: שהמצוה מורכבת גם מחיוב בכל יום וגם דתליא בקרבן ציבור, תפלת ציבור. לפיכך עלינו להסיק: כי הברכה בברכת כהנים היא בעצם ובודאי מצות "חפצא", התלויה בקרבן ותפילה, אך אין חיוב יותר מפעם אחת ביום. יש להביא ראיה לדבר מהגמ' במסכת ראש השנה כח, ב, בסוגיית הלאו "דבל תוסיף", שהביאה שם הדין, שכהן אשר הוסיף ברכה מעצמו עובר בלאו דלא תוסיפו, וכן נאמר שם שאין עוברים בלאו, אלא כאשר עדיין הוא זמן המצוה. ולכן מסקינן התם "דכל-היום" הוא זמן המצוה ואע"פ שכבר בירך פעם אחת, כיון שאם יזדמן ציבור אחר הוא יכול לברך אותם, הרי שזמן המצוה לא נגמר, לכן שייך שפיר בענין זה, לאו דבל תוסיף, אלא שבגמ' מבואר: שאין לכהן חיוב לברך את הציבור האחר, והוא רשות של מצוה בעלמא.

להלן נברר בהרחבה כל ענין הקשר בין נ"כ לבין קרבנות הציבור, תמידין ומוספין ועוד ובזמננו – תפילת הציבור.

מ"מ למדנו לכאורה כי יש מצוה של נשיאת כפים בכל יום בתפילה בציבור. אך עדיין יסוד זה צריך חיזוק וליבון.

נביא כעת לשונו של הרמב"ם פ"ח מה' תפילה ה"ד: "וכיצד היא תפילת הציבור, יהיה אחד מתפלל בקול רם והכל שומעים ואין עושין כן בפחות מעשרה גדולים ובני חורין ושליח ציבור אחד מהם ואפילו היו מקצתן שכבר התפללו ויצאו ידי חובתן, משלימין להם לעשרה והוא שיהיו רוב העשרה שלא התפללו וכן אין אומרים קדושה ולא קוראין בתורה ומברכין לפניה ולאחריה ולא מפטירין בנביאים אלא בעשרה", ע"כ. לכאורה מלשון הרמב"ם יש ללמוד דלא מקרי תפילת הציבור, אלא כאשר השליח ציבור מוציא את הרבים ידי חובתם, היינו את רוב המנין של עשרה, שלא התפללו, אבל כאשר כל היחידים מתפללים, ואין הש"צ מוציא את אף אחד ידי חובו, לכאורה י"ל דלא אקרי תפילת הציבור. ואפילו חוזר הש"צ

על תפילת העמידה – אין זה אלא לצורך אמירת קדושה, אך לאו דוקא לשם תפילת צבור. על הבחנה זו: עיי' רא"ש מגילה פ"ג, ס"י ז', ותוסי' מגילה כג, ב, שכך היא התקנה, ואע"פ שהיום אין השי"צ מוציא את הרבים ידי חובתם, מ"מ התקנה לא זזה ממקומה, וכן מבואר בתשובות הרמב"ם מהדורת בלאו ס"י רכ"א, הובא בב"י או"ח ס"י קכ"ד מדברי האבודרהם (עי' קי"ז במהדורת ירושלים): "ולכאורה נראה דרק התקנה של חזרת השי"צ לא התבטלה, אבל אין זו בגדר "תפילה בציבור". ואם נאמר כן, שוב אין מצות נשיאת כפים מחויבת בזמנינו בתפילה, שהרי אין לנו "תפילת הציבור".

אכן מרן הגאון רצ"פ פרנק זצ"ל רבה של ירושלים, בספרו "מקראי קודש" על ימים נוראים, ס"י כ"ב, דן בלשון הרמב"ם הנ"ל: שתפילת הציבור היא רק חזרת השי"ץ, וכן הביא משלטי הגבורים ראש השנה פ"ד בשם ריא"ז שכתב: "ונראה בעיני שחבר עיר, היינו כששליח הצבור אומר תפילתו בקול רם – אבל כשהצבור מתפללים כל אחד תפילתו בלחש כולם יחידים הם, ע"כ". וכן בפסקי ריא"ז ר"ה פ"ד ס"י ח', ולהלן במקראי-קודש שם נ"ב עמד על שאלה זו, דלכאורה לפי מנהגנו אחרי שכל היחידים כבר התפללו, שוב אין היא בכלל תפילת הצבור, וממילא לא חיילא מצות נשיאת כפים. מרן הגרצ"פ זצ"ל מביא שם מדבריו, בתשובות הרצ"ב או"ח ח"א, ס"י ס"א על השאלה: אם עשרה מתפללים ביחד, ונתבטלה חזרת השי"ץ, אם זוהי תפילת הציבור לענין נשיאת כפים, שהנדון בשאלה שם היה בשי"צ שטעה ולא הזכיר "יעלה-ויבוא" בחזרת השי"צ, בשחרית של תפילת חול המועד, וזכרו אחרי נשיאת כפים, וחזר לרצה, והשאלה היא אם צריך לחזור ולשאת כפים. אגב שאלה זו דן מרן רבה של ירושלים בשאלה היסודית, כמה פעמים ביום יש מצות נ"כ. ואח"כ דן בשאלה: אם חזרת השי"צ מעכבת בברכת כהנים. ב"הרצ"ב" שם מביא מדברי הראשונים, בפי הירושלמי רפ"ד דתענית, "שאינן נשיאת כפים בלילה", בגלל ההיקש לעבודה. ואין עבודה בלילה, ואע"פ שאין חזרת השי"צ בתפילת ערבית, ולמה להם הטעם שאין עבודה בלילה, תיפוק ליה שאין חזרת השי"ץ, ומציין גליון הש"ס ציון-ירושלים על הירושלמי שם: שאכן זוהי כונת הירושלמי. אבל לפי הראשונים שלא פירשו כן, לכאורה ש"מ שא"צ חזרת השי"צ בשביל נשיאת כפים, אלא שעדיין צ"ע איך נתחייב בנשיאת כפים דבעיא "קרבן ציבור" ו"תפלת ציבור" והדברים צריכים ברור וליבון.

לכאורה נראה לישב הדבר, עפ"י מה שציין הרב המהדיר בפסקי ריא"ז שם, לשיטת הערוך, "שתוקעין על סדר הברכות בתפילה שבלחש", ועיין במג"א ס"י תקצ"ב סק"א, שציין להכנסת-הגדולה שם: שאין לנהוג כאותו המנהג לתקוע בתפילת הלחש, והטעם הובא שם בכנה"ג, שלא לתקוע בתפילה בלחש משום דהווי' כיחידים, (אמנם עיי"ש עוד כמה טעמים) – נמצינו למדים שלשיטת הערוך אכן: "תפילת היחידים בעשרה איקרי תפילת הציבור", ושפיר איכא בה "נשיאת כפים". אמנם אם נאמר כך תהא המסקנה הפוכה, שיש לעלות לדוכן רק "בתפילה שבלחש", שהיא באמת תפילת ציבור ע"פ שיטה זו, ומאידך גיסא בחזרת השי"צ, אין לעלות לדוכן שאין זו תפילה בציבור, אלא תקנה גרידא וקשה הדבר להלמו. זאת ועוד, עצם ההנחה הפשוטה, שכך היא שיטת הערוך שהובאה בתוסי' צריכה עיון, כמו שכתב בתשובות אבני נזר חלק או"ח ס"י תמ"ה, דשדי בה נרגא, ולדעתו: "לא קאמר כן הערוך מעולם", ועוד כתב האבנ"ז שם: "שאינן לתקוע על סדר הברכות בלחש, כמו שאין

נושאים כפים בתפילה בלחש", ע"ש בכל דבריו ולכאורה כונתו כמו שכתבנו לעיל: **שהכל תלוי אי אקרי תפילת ציבור, וכמו דתפילה בלחש אינה תפילת הציבור לענין נשיאת כפים, ה"ה דאינה תפילת ציבור לדין תקיעות על סדר הברכות.**

ע"פ השיטה הנ"ל הרי הדרא קושיא לדוכתה, "איך נושאים כפים בזמנינו – כאשר אין לנו מן הדין "תפילה בצבור", ותפילתנו בחזרת הש"צ היא ע"פ השיטות שהזכרנו, מכח התקנה בלבד וצ"ע.

אולי אפשר לדון בענין זה, עפ"י דברי הרמ"ע מפאנו בתשובותיו סי' ק"כ תשובה שמינית: "שאע"פ שאנו מחזיקים עצמנו כבקיאים, ואין הש"צ צריך להוציא אותנו, מ"מ ראוי לנו להחזיק את עצמנו כאינם בקיאים, שאם אין התפילה בכונה, עדיין נוכל לצאת ידי חובה בתפילת הש"צ", ע"ש בכל דבריו. ולפ"ז י"ל שאף בזמננו נקראת תפילת הש"צ תפילת הציבור, הואיל ויחידי הציבור יוצאים בה ידי חובתם, אם שחסרה לו תפילה בכונה, שהרי התפלל ולא כיון ה"ז כמו שלא התפלל ודו"ק. ידוע שקשה מאוד לצאת ידי חובת הכונה ולעיתים קרובות רוב הציבור זקוק להתכוון לצאת ידי חובה בחזרת הש"ץ והרי זאת נעשית ע"י כך "תפילה בציבור", אמנם עצה זו מועילה לנו רק אם באמת גם הציבור מכוונים לשמוע התפילה מפי הש"צ, אבל כאשר אין מכוונים, שוב ליכא תפילה בציבור. (ועיין בהגש"פ בית הלוי ח"א עמוד רע"ח מ"ש בענין אם חזרת הש"ץ נחשבת תפילת בציבור ואכמ"ל).

יצוין שבבואנו להלכה זו ראוי שנדון, אם מה שיוצאים הקהל ידי חובתם בתפילת הש"צ, היינו משום דין "שומע כעונה", והדין הוא בכל "שומע כעונה", שצריך שיכוונו שומע ומשמיע לצאת ידי חובה ולהוציא ידי חובה. אכן, בדין תפילה הרי יש דין כונה מיוחד, שצריך שיראה המתפלל עצמו כאילו שכינה לפניו, כמו שכתב מרן הגר"ח הלוי בחידושו על הרמב"ם, שכונה זו היא חלק ממעשה התפילה ולכאורה כונה זו היא לעיכובא, ומעתה צ"ע האם סגי במה שהש"צ מתפלל בכונה הראויה-כאילו שכינה לפניו, והקהל יוצא ידי"ח בתפילתו ע"י ששומע וה"ז כעונה, ואפילו אם אצל הקהל ליכא "כונה-כאילו שכינה לפניו", סגי במה שיש להם כונה לצאת ידי חובה והם שומעים, או דילמא אינו כן: אלא, אע"פ שעל עצם אמירת התפילה מהני "שומע כעונה", אבל מ"מ צריך שיהיה השומע גם מכוון עצמו כעומד לפני השכינה, ואכתי צ"ע, ועוד נברר בעז"ה. ועי' בחזון-איש או"ח סי' כט במ"ש על דעת "בית-הלוי" לענין "שומע-כעונה" בברכת כהנים משום הדין המיוחד שברכת כהנים "קול-רם" ועיין בהגש"פ מבית הלוי בריסק עמוד ק"ו וכן בספר המועדים-בהלכה" למו"ר הגר"ש ז"ן זצ"ל בספק הגאון הריגאצובי לענין "שומע כעונה" בעשרת בני המן שבמגילה ואכמ"ל.

יש להוסיף: דאע"ג דלדעת "האבני נזר" לא קאמר הערוך לתקוע על סדר תפילה בלחש, מ"מ כנראה שכמה קדמונים ס"ל כן, ולכן נוהגים כן המתפללים בנוסח ספרד: עיין בספר המנהיג הלכות ר"ה סי' כ"א ובשבלי הלקט סי' ש"א, וראה גם בראבי"ה ח"ב, עמוד רלז, וברור הדברים בהרחבה בתשובות מנחת אלעזר ח"ד, סי' ל"ז. ולשיטתם שפיר י"ל דהוי תפילה בלחש-תפילה בציבור, והיה שייך בה לכאורה "נשיאת כפים", אבל הרי חזינן: שאין

נ"כ אלא בחזרת הש"צ, ולדעת הגהות ציון ירושלים בירושלמי תענית הנ"ל, זה הוא הטעם שאין נ"כ בערבית, והדברים צריכים בירור ולימוד.

על כל פנים ברור שיש מצות נ"כ בכל יום "בתפילת הציבור". והנה י"ל דהואיל והמצוה היא "בכל-יום", ש"מ דסגי בפעם אחת ביום, א"כ מה שהכהנים עולים לדוכן בכל תפילה ותפילה בשחרית ובמוסף בציבור, מלבד מנחה בגלל חשש שכרות, אין זה חיוב מהתורה, שהרי כאמור מהתורה די בפעם אחת בכל יום. על פי זה עיקר המצוה היא בפעם הראשונה בתפילת השחרית, שהיא תמיד של שחר שבמקדש ולא היו נושאים כפים אלא בתמיד של שחר, ולא בתמיד של בין הערבים, או בקרבנות המוספין בשבתות וימים טובים וראשי חודשים. ואילו היתה המצוה מן התורה לשאת כפים בכל קרבן ציבור, היו צריכים לעשות כן במקדש ובימינו בכל תפילה, עיין ברמב"ם פי"ד מה' תפילה הי"ד שמבואר כן במפורש: שבמקדש היו נושאים כפים פעם אחת ביום, ומוכח מדבריו שמדין תורה סגי בפעם אחת ביום, ורק בגבולין תקנו חכמים לשאת כפים בכל תפילה, אבל במקדש לא תקנו כן. לכאורה הטעם לדין זה תלוי כמש"כ המפרשים, **דבמקדש שנושאים כפים בשם המפורש ככתבו**, שצריך לאמרו בקדושה ובטהרה, כמ"ש ברמב"ם ה' תפילה שם הי"י, לא רצו להוסיף עוד נשיאת כפים, מפני החשש לאמירת שם-המפורש שלא כראוי ואולי יש בזה גם חשש איסור, דאם מהתורה אין מצוה לשאת כפים, י"ל שאין היתר להזכיר את השם ככתבו, שהרי, הוא איסור תורה דילפינן: "לא כמו שאני נכתב אני נקרא", ומאידך גיסא לא רצו לתקן במקדש נ"כ נוספת בלי השם המפורש, ולכן הניחו לנשיאת כפיים במקדש, שתהא מבוססת על דין תורה, שאין נ"כ אלא פעם אחת ביום, ורק בגבולין שאין אנו מזכירין השם המפורש, תקנו חכמים לשאת כפים בכל תפילה, כפי שמשמע מדברי הרמב"ם שבס' המצוות עשה כ"ו, הזכיר רק המצוה כמו שניתנה לעניין המקדש ולכן כתב רק "בכל-יום" ואילו במשנה תורה שעסק בו בהלכה למעשה בזמננו, בה' תפילה פי"ד, ה"א כתב, שיש לברך בכל תפילה שיש בה חזרת הש"ץ, חוץ מתפילת המנחה שיש בה חשש שכרות.

זאת ועוד, אע"פ שלדעת הרמב"ם נשיאת כפים במקדש, היא רק פעם אחת ביום, מ"מ לשי' הרא"ש בפירושו סוף מסכת תמיד, נראה שגם במקדש נושאים כפים בכל קרבן ציבור, ובצפנת פענח פי"ד מה' תפילה הי"ד, הביא מהירושלמי תענית פי"ד, שהיה נ"כ במקדש בקרבן מוסף, ועי' באר שבע סוטה לח, א. ומ"מ העולה מכל האמור, שיש מצוה מהתורה על הכהנים לשאת כפים בכל יום, לכל הפחות פעם אחת, והמצוה היא בקרבן ציבור או בתפילת הציבור. אמנם אע"פ שכאמור בגדרי תפילת הציבור יש מקום בירור ועיון, מ"מ כך מנהג ישראל מקדמת דנא לשאת כפים בתפילה, ש"מ דקים לן דחזרת הש"צ אקרי תפילת הציבור, והיינו שבכלל התקנה לחזרת הש"צ נאמר, שתהא זו גם תפילת ציבור, ולא סתם תקנה גרידא, ולכן שפיר איכא מצוה בזה"ז מהתורה לשאת כפים בכל יום.

נחזור ונברר:

הזכרנו מ"ש הצפנת פענח על הרמב"ם שם ה' תפילה הי"ד, שהביא דברי הירושלמי תענית פי"ד, ה"א, שהיתה נ"כ במקדש, בקרבן מוסף, וכתב: "ומ"מ איכא ילפותא גמורה מקרא דכל הימים, דמצות נשיאות כפים היא בכל יום. אלא דאכתי יליע, דבפשוטו אין זו

מצוה שבכל יום, כלומר דהיא **חובת היום**, אלא היא **חובת הקרבן**, והילפותא "מכל הימים" היא דלא תימא דהיינו רק בקרבן מוספי ר"ח. ילפינן שהמצוה היא "כל הימים", דהיינו בעבודת קרבנות תמידין ומוספין של כל הימים. וכן לפי הנראה מפירש"י דהיינו גם בקרבן יחיד, דהכונה היא שהמצוה היא בכל יום שיש קרבן יחיד, ועל כל קרבן איכא מצוה, ונמצא איפוא: שאין זו **חובת היום** אלא **חובת קרבן**, שהרי אם לא הקריבו תמידין ומוספין ליכא חובת נשיאות כפים. לפיכך צ"ע הלשון שכתב הרמב"ם, שנצטוו הכהנים לברך את ישראל בכל יום, דכאמור אין המצוה חובת היום, אלא חובת הקרבנות או התפילות, אלא דהואיל וחובת קרבנות וחובת תפילה היא בכל יום, ממילא איכא מצות נשיאות כפים בכל יום. אמנם אכן איכא למידק גם לאידך גיסא, דאם המצוה היא חובת היום, אי"כ אין מצוה יותר מפעם אחת ביום, אע"פ שיש שני תמידין ויש מוספין, ואנן חזינן דאיכא מצוה בשני התמידין וכן במוספין, ולכאורה היא מצוה מהתורה. (ועיין עוד בענין נ"כ אם היא חובת היום או חובת קרבן במ"ש בחידושי הרשב"א [המיוחס לריטב"א] במס' סוכה מ"ט ע"ב בשם הראב"ד, ואכמ"ל).

אמנם, לענין תמידין היה מקום לדון עפ"י מה שנחלקו הרמב"ם והרמב"ן, אי הוו תמיד של שחר ותמיד של בין הערבים שתי מצות או מצוה אחת, (עיין ספר המצוות סוף שורש י"א וכן בנוספות לעשין שהוסיף הרמב"ן, וראה מנח"י מצוה קל"ו) ואם נקטינן דשני התמידין הוו מצוה אחת ממש, כלומר, שלא נתקיימה מצות עשה אם לא הקריבו שניהן, י"ל שבאמת מדין תורה ליכא אלא חובת נשיאות כפים אמת על שני התמידין.

אמנם ע"פ פשוטם של הדברים, אין הביאור כן, אלא, לכו"ע: כל קרבן תמיד הוא מצוה שלמה, המחלוקת בין הרמב"ם להרמב"ן אינה אלא לענין מנין המצוות, וכמו שנראה בדבריהם שם, ומלבד זאת במוספין בודאי היא מצוה לעצמה, וא"כ תו אי"א לומר דהוי חובת היום. שהרי איכא מצוה דנ"כ בכל קרבן וקרבן.

אכן בגמ' מסכת ר"ה כח, ב, איתא, לענין "בל תוסיף", אם לאתר שכבר נשא כפיו אקרי זמן המצוה, ומבואר שם: שיש חילוק בין נ"כ ובין הזאת דם קרבן צבור, ונביא להלן עיקר דברי הגמ' שם: "מתני' מ"ט לא מותיב כיון דאילו מיתרמי ליה בוכרא אחרינא בעי מזה מיניה כוליה יומא זימניה הוא, ברייתא נמי כיון דאי מיתרמי צבורא אחרינא הדר מברך כוליה יומא זימניה ורב שמן בר אבא התם לא סגי דלא יהיב הכא אי בעי לא מברך". עכ"ל. התוסי' שם כותבים: משמע מכאן דכיון דעלה לדוכן פעם אחת ביום שוב אינו עובר בעשה, "דאמור להס" כל היום, דהא קאמר אי בעי לא מברך, ע"כ.

אמנם לפי מה שבררנו לעיל לשיטת הצפנת פענח, לכאורה, אין חילוק בין הזאה דדם צבור ובין נשיאות כפים, דכמו בהזאה יש מצות חפצא, כלומר, שאם יזדמן בכור, מצוה לעשות את עבודת הקרבן, ה"ה אם יהיה קרבן ציבור נוסף, ה"ז מתחייב בני"כ. אכן יש לחלק חילוק מהותי ופשוט בין הנושאים, דחיוב נ"כ בתפילות הציבור הרי הוא כחיוב נ"כ שבקרבנות הציבור, ובודאי אם הנידון הוא על תפילת מוסף, אין לומר אי בעי מברך אי בעי לא מברך, ואע"פ שברך בשחרית, אלא באמת חל עליו חיוב גמור לברך כמו בקרבן מוסף. ברם הכא הרי אמרו: **בצבורא אחרינא**, כלומר: הכהן כבר נשא כפיו בציבור שלו בתפילת

שחרית ועכשיו נזדמן לו להיות בתפילת שחרית של ציבור אחר, בזה באמת אין עליו חיוב. אך גם בני"כ על הקרבנות הביאור כן: שהמצוה היא על הכהנים של אותו משמר של אותו קרבן תמיד. הכי נמי בתפילה, המצות היא על הכהנים המתפללים באותו ציבור, ולפיכך י"ל שאפילו לא נשא כפיו עדיין באותו יום, נמי אין חיוב לשאת כפיו בציבור שאין הוא מתפלל עמם, משא"כ בהזאת דם צבור, הרי בודאי איכא חיוב על הכהנים לעבוד עבודת כל הקרבנות, ולכן שפיר כוליה יומא זימניה הוא, ואילו בני"כ לכאורה ה"ז בגדר "עבר זימניה", ויש לעיין בדבר.

אמנם עדיין צ"ע לשון תוס' שכתבו: דמשמע מכאן דכיון דעלה לדוכן פעם אחת ביום שוב אינו עובר בעשה, והרי לפי דברינו אין הדבר תלוי בפעם אחת ביום, אלא הדבר תלוי אם עלה בציבור שלו או לא, וכן הוא לשון הגמ': "דאי מתרמי צבורא אחרינא", ואכן גם אם עלה באותו יום, כיון שיש עוד תפילת ציבור כגון מוסף, ה"ז חייב לברך מעיקר הדין, כמו שהיה חייב לברך בקרבן מוסף שבמקדש, אע"פ שכבר בירך בקרבן תמיד.

גם לשון הרשב"א הוא כעין לשון התוס' וזה לשונו: "מכאן משמע שכהן שעלה פעם אחת ביום לדוכן, שוב אינו מחויב לעלות ולברך באותו יום ואע"פ שאמרו לו לעלות אינו עובר בעשה, דאמור להם שאינו כל היום אלא פעם אחת ביום", עכ"ל. (בענין זה עיין תוס' ר"ה ט"ז ד"ה ותוקעים ומ"ש על זה בדרוש וחידוש להגרעק"א מה שתמה על התוס' ועוד נברר בעז"ה).

זאת ועוד: לפנינו הלשון בגמ': "הכא אי בעי מברך אי בעי לא מברך", אך גירסא אחרת בפ"י ר"ח וריטב"א וכן בפ"י המיוחס להרמב"ם, וכ"ה בכל כתיב"י בדק"ס: "הכא אי בעי מצלי אי בעי לא מצלי". על פי מה שכתבנו נראה שגירסא זו מדוקדקת ונכונה יותר, שאכן אין החיוב של נ"כ תלוי אלא בתפילה, דהיינו: אי איכא חיוב תפילה, איכא נמי חיוב נ"כ, ואי ליכא חיוב תפילה ליכא חיוב נ"כ. מי שאינו מחויב להתפלל, כיון שכבר התפלל באותו יום, ממילא אינו מחויב לשאת את כפיו, אבל אם הוא מחויב להתפלל ה"ז מחויב גם לשאת את כפיו, ולכן ביום שיש בו תפילת מוסף, ה"ז מחויב להתפלל וחייב לשאת את כפיו, ומאי דקאמר "אי בעי מצלי", אע"פ שכבר התפלל, הכונה: שיכול להתפלל תפילת נדבה, אמנם יש לעיין שלכאורה אין חיוב נ"כ אלא בתפילת הציבור, ותפילת נדבה היא תפילת היחיד גרידא ואינה תפילת הציבור, אבל י"ל, דמ"מ אם מצטרף היחיד לתפילת הציבור שהיא חזרת הש"ץ, כדאיתא ברמב"ם פ"ח מה' תפילה ה"ד, ה"ז בכלל תפילת הציבור, וכיון שמתפלל עמם, ה"ז נושא את כפיו.

רבינו הריטב"א שגורס כן "אי בעי מצלי וכו'", כותב כדלהלן: "פ"י דהא דאמרינן שהכהנים מוזהרין לברך את ישראל, אין אזהרתו לברך כל ציבור וציבור בכל יום, אלא כיון שברכו לציבור אחד ביום נפטרו", ע"כ. הריטב"א אינו כותב שתמא כתוס' ורשב"א שאין חיוב אלא פעם אחת ביום, אלא שאין חיוב לברך לכל ציבור וציבור, עיי"ש. ולפי"ז יוצא שהרשות בידו הוא רק בעצם ההחלטה לחזור ולהתפלל עם אותו ציבור או לאו, אבל אם חזר והתפלל עמם ה"ז מחויב לשאת את כפיו, וכן הוא משמעות לשון פ"י המיוחס להרמב"ם שכתב וז"ל: "אבל ברכת כהנים אם עתה מתרמי ליה צבורא ומתחייב לברך ונמצא בכל עת

מצוה זו מצוה". ע"כ. הרי מפורש מדבריו דחל עליו חיוב לברך, ומוכרחים לומר שההסבר הוא שהרשות "דאי בעי" היא רק על עצם התפילה, אבל אם מצטרף לתפילה הי"ז חיוב לברך.

אמנם כל דברינו בנויים על יסוד דברי התוס' בסוטה הנ"ל: "דבמקדש היו נושאים כפים על שני התמידין ועל קרבן מוסף", אבל הרמב"ם להלן פי"ד הי"ט, וכן בפ"ו מה' תמידין ומוספין הי"ה לא הזכיר נ"כ במקדש אלא בתמיד של שחר, ולכאורה נראה, דס"ל לרמב"ם כפי שגם משתמע הלשון שלו בספר המצוות הנ"ל: שהמצוה היא פעם אחת ביום מהתורה, ולפיכך י"ל שבמקדש לא הוסיפו חכמים עוד נ"כ במוספין ותמיד של בין הערבים, ורק בגבולין תקנו חכמים לברך גם במוספין, ובאמת מהתורה ליכא מצוה אלא פעם אחת ביום, על ענין זה יש לעיין בסי' אמבוהא דספרי פ' נשא סי' כ"ז אות י"ג, שר"ל בכונת הרמב"ם פ"ו מה' כלי המקדש הי"א, לענין אנשי מעמד, שאף במקדש היתה נ"כ אחרי כל עבודת הציבור, עיי"ש. אמנם אין דבריו מובנים לענ"ד, שלכאורה מפורש שם דהנ"כ היא בתפילות ולא בקרבנות, ואטו קרבנות ציבור איכא שלשה בכל יום, וצ"ע.

אמנם עדיין יש לחקור אם מברך יותר מפעם אחת ביום, אם יש בכך משום קיום מצוה מהתורה. דהיינו שבאמת מן הדין אין חיוב אלא פעם אחת ביום, מ"מ קיום מצוה איכא אם חוזר ומברך, או שמא מהתורה ליכא אלא ברכה אחת ביום, ואם חוזר ומברך אינו מקיים שום מצוה מהתורה, אלא היא תקנת חכמים לברך גם במוסף ובנעילה, ומן התורה אינה אלא רשות ולא מצוה. ומדברי הגרעק"א בדו"ח שם נראה שדעתו שיש מצוה בכ"פ שמברך. ואכן מהגמ' ר"ה שם, מתבאר לכאורה מפורש דאיכא קיום מצוה מהתורה בכל ברכה וברכה, שהרי מה"ט שיכול לחזור ולברך בציבור אחר, אמרו שם: "דכוליה יומא זימניה הוא", לענין בל תוסיף, וש"מ לכאורה דהוי דין דאורייתא, וי"ל שחזינן התם דאם הוא רק רשות, הוי טפי הוכחה, שלעבור על בל תוסיף אי"צ זמנו, כמו שלדעת רב שמן בר אבא: אע"ג דאפשר לברך כיון שאינה אלא רשות, יש להוכיח דעובר על בל תוסיף גם שלא בזמנו. ש"מ שזה לא אקרי: זמן מצוה.

אכן אולי י"ל דס"ל דבאמת אין בכך שום מצוה, אלא הי"ז כמו שחוזר ונוטל לולב, או חוזר ותוקע או אוכל הרבה מצה, שמבואר בתוס' שם בסוגיא, וכן תוס' שם טז, ב, שאין בכך משום בל תוסיף, וא"כ יכול להיות דאף מצוה לא אקרי, אלא הי"ז בגדר "חבובי מצוה". על פי דרך זאת, מסתברא שאינו מברך ברכת המצוות על ברכת כהנים, אם כבר בירך באותו יום באותה תפילה, וכמו שאין מברכים אם חוזרים ונוטלים לולב או מוסיפים לתקוע, דאין שייך לברך אלא על מעשה מצוה. ולא על 'חבובי מצוה' גרידא. דין זה מפורש בחידושי הריטב"א ר"ה טז, ב, שכתב וז"ל: "אבל לעשות המצוה כהלכתה שנפטר בפעם אחת וחוזר ועושה אותה פעם אחרת, כגון: לאכול מצה שני פעמים או ליטול לולב שני פעמים ליכא בל תוסיף וכדאמרין בכהנים שמברכין כמה פעמים ביום לציבור, שאין זה בל תוסיף וכן פי' בתוס' ובלבד שלא יחזור ויברך". ע"כ לשונו, וצריך ברור.

ב

מצות נשיאת כפים במקדש ובגבולין

אחר שבררנו שיש מצות עשה מן התורה לברך את ישראל בכל יום, עדיין צריכים אנו למודעי אם מצוה זו חלה במקדש בלבד, או שהיא מחייבת ונוהגת גם בגבולין, שאלה שכבר דנו בה הרבה מגדולי הפוסקים, ולהלן נשתדל לסכם ולברר הדברים בס"ד על עיקר החילוק שבין מקדש לגבולין, ומצינו שני ענינים: יש חילוק יסודי של "קדושת המקום", ויש חילוק בין "קרבן" דאיכא רק במקדש וליכא בגבולין, שתפילתנו בהם גם בזה"ז היא רק כנגד הקרבנות שהיו במקדש, בבחינת "ונשלמה פרים שפתינו" ואין לה דין קרבן, דיש לדון ולהסיק: שרק במקדש נאמרה מצוה זו של נשיאת כפים מן התורה, שהרי נאמר: "ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם".

מבואר במסכת סוטה לח, א, דכונת הפסוק לשים על בני ישראל את השם המפורש. היינו שיש לברך ברכת כהנים בשם המפורש **ככתבו. ולא כפי שהוא נקרא.** ושם בגמ' שתי לפותות, שאין הדברים אמורים אלא בבית הבחירה. נביא להלן הלשון ששינו שם: "ותניא אידך כה תברכו את בני ישראל בשם המפורש, או אינו אלא בכינוי, ת"ל ושמו את שמי, שמי המיוחד לי, יכול אף בגבולין כן, נאמר כאן "ושמו את שמי" ונאמר להלן "לשום את שמו שם", מה להלן בית הבחירה, אף כאן בבית הבחירה".

דברים אלו נתנים להתפרש בשני אופנים: אפשר לפרש: שכל המקרא העוסק במצות ברכת כהנים הוא במקדש דוקא ואין כלל נשיאת כפים בגבולין שהם חוץ למקדש, ואפשר לפרש: דלעולם איכא נשיאת כפים אף בגבולין, והילפותא היא רק: **שהשם המפורש נאמר רק במקדש**, אבל המצוה חלה גם בגבולין.

עוד יש להעיר: שלכאורה הילפותא היא מהפסוק "לשום את שמו שם", והרי זה נאמר על בית הבחירה דוקא, שהוא בית עולמים, כלשון הפסוק דברים יב, יא, "והיה המקום אשר יבחר ה' אלוקיכם בו לשכן שמו שם וגו'", ופירש"י שם: "בנו לכם בית הבחירה בירושלים", וכן הוא אומר בדוד: "ויהי כי ישב המלך בביתו והי' הניח לו מכל אויביו וגו'", עכ"ל. ראה בספרי שם פרשת ראה פיסקא ס"ד, שכל הפסוק מיירי על ירושלים. לפיכך יש לכאורה מקום לומר שלא אמרה התורה: **לברך בשם המפורש**, אלא בבית הבחירה דוקא, אבל בשילה ובכל במת ציבור, ליכא נשיאת כפים בשם המפורש. ולפי הדעה שברכת כהנים היא רק כשמברכים בשם המפורש, הרי לא נאמרה כלל ברכת כהנים, אלא בבית הבחירה שבירושלים.

עוד שנינו שם בגמ': "רבי יאשיה אומר: אינו צריך, הרי הוא אומר בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך, בכל מקום ס"ד, אלא מקרא זה מסורס הוא: בכל מקום אשר אבוא אליך וברכתיך, שם אזכיר את שמי, והיכן אבוא אליך וברכתיך, בבית הבחירה, שם אזכיר את שמי בבית הבחירה" ע"כ. על פי דעת ר' יאשיה צ"ל: שאע"פ שגם כאן נאמר בגמ'

בית הבחירה, מ"מ אין כל הכרח שהכונה היא לבית הבחירה שבירושלים דוקא. ולעולם הכונה היא גם למשכן של שילה, שגם הוא בגדר "אבוא אליך", שכבר נאמר: "וכבוד ה' מלא את המשכן" (סוף ס' שמות) ואכן כך פירש"י להדיא וכתב: "בכל המקום אשר אבוא אליך, באהל-מועד שבמדבר ובשילה ובבית עולמים". אכן יש לציין, שלא כתב רש"י דברים הללו על מאמרו של ת"ק על בית הבחירה. ולפי"ז לכאורה אפשר לומר שאכן יש לפנינו מחלוקת בין ת"ק ור' יאשיה. אע"פ שאינה נוגעת לנו הלכה למעשה. שהרי אחרי בית הבחירה בירושלים אין מקום מקדש אחר. מ"מ איכא מחלוקת אם היתה נשיאת כפים בשם המפורש, במשכן שבמדבר ובשילה. וכן בנוב ובגבעון שהיו במות ציבור. דלת"ק לא היתה שם נ"יכ בשם המפורש. ולר' יאשיה היתה גם שם נ"יכ בשם המפורש, אמנם עדיין יש מקום לחלוק ולומר: שרק במשכן שבמדבר ובשילה שהיה שם גם קדושת מחיצות, היה אפשר לברך ברכת כהנים בשם המפורש, משא"כ במקום המקדש שחרב, דליכא קדושת מחיצות אף שקדושת מקום יש, אין לברך בשם המפורש וצ"ע.

על פי זה יש מקום לדון גם בזה"ז, אליבא דדעת הרמב"ם המפורסמת בפ"ו מה' בית הבחירה: "לפיכך מקריבין וכו'", שקדושת המקדש לא בטלה, ולכן אפשר גם היום להקריב קרבנות, אם בונים שם מזבח. וע"פ זה מצות נ"יכ שם במקום המקדש שבירושלים, תהיה אף בזה"ז בשם המפורש, אמנם יש לעיין בדעת התוספות בסוטה שם ד"ה הרי, דלא סגי בית המקדש, אלא צריך השראת השכינה. ולכן בטלה נ"יכ בשם המפורש מזמן שמת שמעון הצדיק. עי"ש כל דבריהם. עפ"י זה לכאורה ליכא היום נ"יכ בשם המפורש, אע"פ שקדושת מקדש לא בטלה, שהלא קבלה בידינו שמעולם לא זזה שכינה מכותל מערבי ולכאורה פשוט שהשכינה שורה בכל מקום המקדש ולכן אנו עולים ומתפללים כנגדה בירושלים — לפני הכותל המערבי ובכל בתי הכנסת שבעולם, המכוונים כנגד ירושלים. זאת ועוד הרמב"ם בפ"ד מה' תפילה שם, מביא טעם אחר להפסקת הנ"יכ בשם המפורש, לאחר שנסתלק שמעון הצדיק. והוא מפני "האנשים שאינם הגונים", ולעולם מעיקר הדין איכא נ"יכ במקדש לעולם. וא"יכ י"ל שאף בחורבנו כך הוא הדין, הואיל וקדושת המקדש לא התבטלה. וצ"ע בזה, ויש לכך השלכות גם לזמננו בירושלים, בא"י ובכל מקום ולהלן נבר.

נחזור לדברינו: לכאורה כמו שיש לפרש דעת ת"ק בשני אופנים שבארנו ולחקור אם איכא בכלל מצות נ"יכ חוץ למקדש, או שהחילוק הוא רק לענין שם המפורש. כך יש לפרש גם אליבא דר' יאשיה. די"ל דלדעתו דבגבולין איכא מצוה. והיא מן התורה, אבל אינה בשם המפורש. אמנם י"ל כדעת כמה מרבתינו, שכל המצוה מהתורה היא רק בשם המפורש. ובגבולין ליכא מצוה אלא מדרבנן בלבד. ראה במ"ש לעיל באגרתנו לרבני חיפה ומה שנברר להלן בקונטרסים ונביא שיטת המפרשים, דהא דאיתא בגמ': דזר העולה לדוכן עובר בעשה. היינו רק במקדש, אבל בגבולין ליכא על הזר איסור עשה, עי"ש. יתכן לפרש שיטתם עפ"י המבואר כאן, שהמצוה לשאת כפים הוא רק במקדש. ונ"יכ בגבולין הוא מדרבנן גרידא וממילא נמצא שגם האיסור-עשה הנובע מכח המצוה — הוא במקדש דוקא, כלומר, במקום שיש מצוה והזר העולה הי"ז כנגד המצוה והי"ז באיסור עשה. ברם במקום שאין מצוה מן התורה, אף איסור עשה ליכא. ואולי י"ל שאף מדרבנן ליכא איסור. ולא תקנו דומיא דמקדש, וצ"ע.

אכן בשני הדברים הללו בביאור הגמי' נחלקו רבותינו המפרשים. יש מהם הסוברים: שמחוץ למקדש המצוה היא רק מדרבנן. ברם רוב רבותינו המפרשים נקטו: שבכל מקום המצוה היא מהתורה ורק לענין שם המפורש יש חילוק בין מקדש לגבולין. וכך לשון הרב המב"ט בקרית ספר פי"ד מהלכות תפילה: "וחייבים לברך מן התורה בין במקדש בין בגבולין, דכתיב: בכל המקום אשר אזכיר את שמי וגו' ודרשינן שהוא מקרא מסורס, בכל המקום אשר אבוא אליך וברכתך, דהיינו באהל מועד ושילה ובית עולמים, שם אני מצוה להזכיר את שמי דהיינו שמי המיוחד לי, שהוא שם המפורש ולא בגבולין אלא בכינוי. משמע דאף בגבולין חייב לברך ובכינוי מדאיצטריך רחמנא למימר דלא יזכירו שם המיוחד, אלא במקדש דאי מצות ברכת כהנים לא הוה צריך אלא במקדש, לא הוה צריך למימר בכל המקום לאפוקי גבולין, כיון דאין מצות ברכת כהנים אלא במקדש, הו"ל למימר סתם תזכיר שמי, שהוא שם המיוחד והיינו בבית הבחירה, אלא איצטריך בכל המקום לכדאמר וכו'". ראה שם כל לשונו, ופשוט ששטתו של המב"ט היא: שאף בגבולין איכא מצוה מן התורה. וכן מפורש עוד בדבריו, דמקדש היינו אהל מועד ובית עולמים והיינו כפשוטו, ע"פ הילפותא דר' יאשיה, מ"בכל מקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך וגו'", שהוא מקרא מסורס. אבל לעולם אליבא דת"ק אין אהל מועד בכלל. וכמו שכתבנו לעיל.

אמנם בהא דנקט המב"ט בפשיטות, דהוי מצוה מהתורה גם בגבולין: יש להביא ראיה לדבריו, לשון הספרי פרשת ראה פיסקא ס"ד: "לשום את שמו שם. נאמר כאן לשום ונאמר להלן ושמו את שמי, מה שמו האמור להלן בלשון הקודש, אף שמו האמור כאן בלה"ק. מה שמו האמור להלן ברכת כהנים, אף שמו האמור כאן ברכת כהנים, אין לי אלא במקדש בגבולין מניין, ת"ל בכל המקום אשר אזכיר את שמי, אבוא אליך וברכתך. אי"כ למה נאמר לשום את שמו שם, לשכנו תדרשו, במקדש אתה אומר ככתבו ובגבולין בכינויו", ע"כ. הנה מפורש בספרי דיליף מקרא דבכל המקום וגו', שדין נשיאת כפים הוא גם בגבולין [ומה דאיתא ברישא דהספרי דילפינן גם להכא שצריך לה"ק דוקא. עיין פרושו הנפלא של רבנו הנציב בהעמק דבר שם. דהכונה על כל האמירות הצריכות במקדש. ואכמ"ל]. כדרשת הספרי מצינו גם במכילתא דרשב"י סוף פרשת יתרו. והיינו דילפינן מקרא, דכל המקום, שיש מצות נשיאת כפים מהתורה אף בגבולין. אמנם לכאורה בגמי' סוטה לח, א, מבואר: דהך קרא מסורס הוא, ואין הכונה בהך קרא דבכל המקום אשר אבוא אליך וברכתך — לכל מקום ממש, אלא כונת הפסוק היא: בכל מקום אשר אבוא אליך וברכתך, בכל המקום אשר אבוא אליך, באהל מועד שבמדבר ובשילה ובבית עולמים, שם אזכיר את שמי. הרי לכאורה שאין פי' הגמי' בפסוק מתאים עם פרושם של הספרי פי' ראה ומכילתא דרשב"י וצ"ע. אכן בספרי פי' נשא איתא נמי כבתלמודין. וצ"ל שמדרשות חלוקין לפנינו, דהספרי פי' נשא חולק על הספרי פי' ראה. וי"ל דנחלקו הנך תנאי שבספרי במחלוקת התנאים שבגמי', מהיכן ילפינן דין נ"כ במקדש שהוא בשם המפורש. דאם נקטינן שהוא מקרא מסורס, הרי הילפותא הוא מהך קרא. ואם אין המקרא מסורס, הרי ילפינן לדין נ"כ מגזירה שוה, דושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם. וכאמור תהא נפ"מ לענין אהל מועד ושילה כמו שבארנו וצ"ע.

ומעתה יתכן שגם השאלה שבראש דברינו, אם נ"כ בגבולין היא מהתורה או מדרבנן, תלויה במחלוקת זו ודלא כמו שנקט בפשיטות רבינו המב"ט בקרית ספר, עפ"י שיטת

התלמודין בדרשת ר' יאשיה. שאע"פ שהמקרא מסורס, מ"מ ילפינן מיניה שיש נ"כ גם בגבולין. שהרי באמת אפשר לפרש: **מהא גופא ילפינן שאין נ"כ בגבולין, כיון שאין הזכרת השם, וכאמור, אפשר, שאם ילפינן מקרא דבכל המקום וגו', אכן ליכא נ"כ אלא במקדש.** אבל לשיטת הספרי פ' ראה ומכילתא דרשב"י, שאין המקרא מסורס, אכן מבואר כפשוטו כמפורש בספרי, שאף בגבולין יש מצוה מהתורה. ראה עוד בקרית ספר שם שמסיק בזה"ל: "ובב"ר דרשין אי במקדש מברכין ואין מברכין בגבולין, ת"ל בכל המקום אשר אזכיר וגו' אף בגבולין", עכ"ל. לכאורה מה שהביא המב"י בשם המדרש, הרי הוא מפורש בספרי ומכילתא דרשב"י. אך דבריו צ"ע דתפס גם דרשת הגמ' כר' יאשיה ואח"כ הביא הדרשה שלכאורה חולקת על דרשת הגמ', שאין המקרא מסורס. והדברים צריכים תלמוד, ויעוין היטב בקרן אורה סוטה לח, א, ובהגהת המשנה ברורה סי' קכ"ח, סעי' מ"ד, שנקט בפשיטות שני"כ בגבולין מהתורה, עפ"י הגמ' והספרי. וחלק על הגריעב"ץ במור וקציעה שלא כ"כ. וכבר הזכרנו באגרתנו לרבני חיפה, שהיעב"ץ עצמו כנראה חזר בו מחילוק זה. עיי"ש וראה ועי' שם בשפת אמת סוטה שם וכן בשדי חמד ח"ג, עמ' 271 וכן ח"ח, עמ' 177 ועמ' 381 ועל כל פנים הסוברים: **שגם בגבולין וגם בזה"ז יש מצות עשה מן התורה, יש להם על מה שיסמוכו.**

והנה, אם חזינן שאף בגבולין איכא מצוה מהתורה. לכאורה אין המצוה תלויה בקרבן, שהרי בגבולין ליכא קרבן. אמנם פשט דברי הגמרא בסוטה שם: שהמצוה תלויה בקרבן ציבור, וכתבו המפרשים: שהמצוה תלויה בתפילה. הואיל ותפילה נמי היא עבודה וכמו דילפינן מצות תפילה מהפסוק: "לעבדו בכל לבבכם", דעבודה שבלב היא תפילה.

לענ"ד נראה לחלק, ולהשוות בין שני המושגים: **עבודה וקרבן.** בזה"ז אע"פ שאין קרבן צבור, יש עבודת צבור והיא תפילת הציבור. עי' בקרן אורה סוטה שם: מה שהביא מדברי אחיו, בתשובות משכנות יעקב חלק או"ח סי' צ', שהולכים כשי' הרמב"ם שתפילה היא מצות עשה מהתורה, דאם יש מצות נ"כ בגבולין, בהכרח שגם מצות תפילה היא מהתורה. דאם אין מצות תפילה מהתורה, אי אפשר שתהא מצות נ"כ בגבולין. וראה גם למרן המשנ"ב בביאור הלכה סי' קכ"ח, ס"א, שהרגיש בשאלה זו, וכתב לדעתו: דכיון שמהתורה איכא מצות נ"כ בגבולין, אע"פ שהתפילה היא מדרבנן לרוב הפוסקים, ש"מ שמדין תורה לא תליא המצוה בעבודה ובתפילה, עיי"ש.

לפי דבריו של המשנ"ב, אולי צ"ל דהא דאין נ"כ, אם אין תפילת ציבור, הוא דין "דרבנן". שהרי מהתורה יש נ"כ בכל אופן, אלא שאין בזה עקירת דבר מן התורה, שהרי לרוב הפוסקים ליכא על הכהנים מצוה, בלי שישאל קוראים להם לעלות, ואפשר שלפי דרך זו יש חילוק בין נ"כ במקדש ובגבולין, דבמקדש אכן המצוה היא רק בקרבן-ציבור, כמו שמפורש בסוטה לח, א. משא"כ בגבולין ובנ"כ שבזה"ז ואין לתמוה מה גרע מקדש מגבולין, שאין זו קושיא: דבמקדש שנושאים כפים בשם המפורש, אמרה התורה שהמצוה היא רק בקרבן ציבור, משא"כ בגבולין שאין הזכרת שם המפורש, אין הנ"כ תלוי בשום דבר, אלא כל שקורין לכהן לברך ה"ז צריך לברך, ואפשר שאפי' ציבור לא צריך. וצ"ע טובא בזה.

אכן ראיתי שבספר עמק ברכה לר"א פומורנציק ז"ל, דיני נ"כ עמוד טו, כתב בשם מרן הגר"ח מבריסק, שהעלה מכח קושית המשכנ"י, שגם להרמב"ן תפילה אינה מצוה מהתורה. מ"מ: **החפצא של תפילה הוא מהתורה**, ולכן יש נ"כ בעבודה גם בגבולין, עיי"ש. לפי דבריו נמצא: שאין מצוה חיובית של נ"כ בגבולין, אבל יש מצוה קיומית, שאם התפללו וקראו לכהנים – מקיימים את המצוה גם בזמן הזה, דבשלמא אם איכא מצוה להתפלל בכל יום, כמו שיש מצוה להקריב קרבן בכל יום, שפיר איכא למימר שיש מצות נ"כ בכל יום. אבל אם אין זו מצוה, אע"פ שעצם החפצא של תפילה הוא מהתורה, מ"מ אי אפשר שתהא מצוה מחויבת, אלא רק כאמור מצוה קיומית, שאם התפללו חלה מצות נ"כ. וה"ז דומה כמו מצות ברכת המזון, שהיא מצוה למי שאוכל ושבע ומצות שחיטה למי שרצה לאכול בשר ועוד הרבה מצוות כיו"ב. ראה עוד מש"כ בענין זה, בתשובות יד אליהו להגר"א רגולר פסקים סי' ט"ו. ומש"כ על זה בתשובות ראשית בכורים לר"י כהן מוילנא ח"א, סי' ד'. ואחיו ר"ש כהן בתשובות בנין שלמה סי' י'. וראה גם מה שהשיב לר"י כהן, בתשובות משיב דבר ח"ב, סי' ק"ד.

והנה בענין הברכה למי שחוזר ומברך, לאחר שכבר ברך בציבור באותו יום בגבולין, ומחלוקת הפוסקים האחרונים בדין זה, דן רבינו הלבוש או"ח סי' קכ"ח ס"ג, שכתב: אם הכהן נ"כ לציבור אחר צ"ע אם יברך. והביאו הגרע"א בחי' לאו"ח שם, והמג"א שם ס"ק ג' וא"ר שם סק"ה חלקו עליו. ברם, מה שהביא הא"ר מתשובות מהר"ם מינץ סי' י"ב דחוזר ומברך, דבריו תמוהים דהתם מיירי בשחרית ומוסף, ולא בשחרית עצמה לציבור אחר, עיי"ש פמ"ג בס"א שם. וראה גם שו"ת חת"ס או"ח סי' כ"ב, והדברים צ"ע, וע"ע שו"ת כתב סופר או"ח סי' י"ב, וכבר העיר בכל זה המהדיר בחי' ריטבי"א שם.

אכן, בקרן אורה סוטה לח, א, האריך בהלכה זו, ואין דבריו ברורים. ובאמת נראה שאינו מחלק בין אם מברך לאותו ציבור בתפילה אחרת, לבין מברך לציבור אחר באותה תפילה, או לאותו ציבור באותה תפילה, ולפי דרכנו לכאורה יוצא שיש חילוק בדבר, דבאותה תפילה, נהי דבל תוסיף ליכא, אבל גם מצוה ממש ליכא, ואין מברכין ברכת המצוות, ובתפילה אחרת יש חילוק בין שיטת התוס' דנראה דאיכא מצוה מהתורה בכל קרבן וממילא ה"ה בכל תפילה, ובין שיטת הרמב"ם דנראה דאין מצוה מהתורה אלא פעם אחת ביום.

אמנם לענ"ד נראה להסיק שמכיון שחכמים תקנו לברך בכל תפילה, לכן איכא על פי תקנתם ברכת המצוות כמו בכל מצוה דרבנן, והטעם שלא תקנו כן גם בכל הקרבנות, הוא כמו שכתב הקרן אורה עצמו שם, דהואיל וברכו בשם המפורש, לא רצו להרבות בהזכרתו. ולכן השאירו על דין תורה לברך פעם אחת בקרבן תמיד של שחר, עיי"ש. ועוד נבאר להלן.

כאן נזכיר עוד מ"ש המנח"ח מצוה שע"ח: "לדמות נ"כ לציצית, דאיכא חיוב אם לובש בגד ד' כנפות, ואיכא נמי קיום, כלומר שאם אינו לובש אינו מקיים מצוה, אבל גם אינו מבטל מצוה, וה"ה נ"כ, אם נשא כפיו פעם אחת ביום שוב אינו מבטל עשה, אבל אם חוזר ונושא כפיו, ה"ז מקיים עשה", דבריו של רבנו טעונים עיון, שלכאורה אין הנדון דומה לראיה: דהתם אם לובש בגד ד' כנפות, הרי מכניס עצמו לחיוב עשה. ועתה אם אינו מטיל ציצית, ה"ז מבטל עשה, אבל בני"כ לעולם הוא רק "קיום". והיכן מצינו כיו"ב דליכא מצוה

מחויבת, ומימ מקיים מצוה. וצ"ע. אמנם לפי דברינו לעיל עפ"י גי' הריטב"א: "אי בעי מצלי וכו'", שפיר י"ל כן, והתפילה היא המחייבת בני"כ, כמו שהבגד מחייב בציצית, ודו"ק. ועוד יבואר להלן בעי"ה, וראה ילקוט יוסף למרן הגר"ע יוסף ח"א ע"י שה מש"כ בענין זה. (נידינו חבר המכון הג"ר יצחק רובינשטיין שליט"א העריני שיש להביא לכאורה ראייה מדברי רבנו יונה על הרי"ף ברכות דף ו' ע"א (דפי הרי"ף) ולענין דחית ראת המנ"ח יש לעיין בס' משנת אליהו להגר" אמישקובסקי ראש ישיבת כנסת-חזקיהו בכפר חסידים עמ"ס נדרים סימן כ"א ע"ש).

העולה מכל האמור, לדעת רוב הפוסקים: **מצות נשיאת כפים בגבולין, היא מהתורה ותלויה בתפילה, היינו תפילה בציבור. כמו שאנו מקפידים על תפילה בציבור גם בזה"ז, חובה עלינו לעשות הכל, לקיום המצוה של נשיאת כפים בכל יום ובכל חזרת הש"ץ (חוץ ממנחה), כמו בכל מצוות התורה הנוהגות בזה"ז והכהנים המתפללים עם הצבור ועולים לדוכן, מקיימים מצות עשה מן התורה ומזכים את הרבים בברכה זו, במצוה זו וכן ראוי לעשות בכל א"י הראויה לשכינה – והעושים כן – שכרם הרבה מן השמים.**

מקור נפלא למנהג א"י, הם דברי הזוה"ק פ' ויקהל דף ר"ב שכתב: "שית פקודין וקיימין אף הכי בדליתא חד וכו', חמשה לברך כהנא ית עמא וכו', זכאה חולקיה מאן דישוי לביה ורעותיה לדא ולאשלמא לון **בכל יומא** וכו'" עכ"ל. ומדברי הזוה"ק הללו יש ללמוד: דצריכים הכהנים לברך ברכת כהנים בכל יום בהכרח, דהיא אחד משית פקודין הללו, דקאמר דצריך לאשלמא לון בכל יומא, ונראה דמנהג א"י ת"ו, שהכהנים נושאים כפיהם בכל יום, הוא מיוסד עפ"י דברי הזוה"ק הללו. וכן איתא ברעיא מהימנא בפי נשא וזה לשונו: "פקודא דא לברכא כהנא ית עמא בכל יומא בזקיפי דאצבען ולברכא ברכתא בכל יומא וכו'" עכ"ל.

*

אמנם עדיין צריכים אנו למודעי, לברר ברור נוסף בענין ברכת המצוות בני"כ נוספות בבית הכנסת: לכאורה על פי מה שאמרנו בשיטת הרמב"ם, שהמצוה היא פעם אחת ביום ולכן בתפילות נוספות אין חיוב וי"ל דלפי מאי דקאמר בגמ' דרשות ביד הכהן לברך ואין זו חובה, דאכן ליכא מצוה, אלא גדר חיבובי מצוה, ומה"ט מוכח לדעת רב שמן בר אבא, שעובר על בל תוסיף גם שלא בזמנו. אמנם רבנו המאירי ר"ה לא כתב כן שלכאורה מוכח מדבריו שאינו סובר כך שהוא כתב שם, אליבא דמסקנת הגמ', דלעבור על בל תוסיף בזמנו לא בעי כונה שלא בזמנו בעי כונה, דלפיכך לענין מוסיף על ברכת כהנים לא בעי כונה, משום דכל היום זמנו הוא, הואיל ורשות בידו לברך. כדברנו פסק רבינו המשנה ברורה ס"י קכ"ח ס"ק ק"ד, שאפילו סיים כל ברכותיו ה"ז עובר בבל תוסיף, אע"פ שפסק שם שכל היום אינו אלא רשות בעלמא, וזה כדברי המאירי. נמצינו למדים דהך רשות אינה חיבובי מצוה גרידא אלא קיום מצוה ממש, דבלא"ה לא שייך לומר דהוי זמנו, וברור.

לפי שיטה זו מובן מה שפסקו רבותינו האחרונים, שאם חוזר ונושא כפיו מברך גם ברכת המצוות, הואיל והוי מעשה מצוה גמור. ואכן רבנו המאירי מגילה כת, ב, פסק כך במפורש:

שצריך לחזור ולברך ודוחה שי' המפרשים שאם רוצה מברך ואם אינו רוצה אינו מברך. עיי"ש.

אמנם אפשר לומר דאם נקטינן, דסי"ל להרמב"ם שמצוות צריכות כוונה, י"ל שסובר דשוב אין חילוק בין בזמנו לשלא בזמנו. דעד כאן לא קאמר רבא ברי"ה לחלק בזה, אלא עפ"י שיטתו שם שבמצוות א"צ כוונה, ולכן גם בל תוסיף בזמנו א"צ כוונה לעבור עליו. בגמ' ערובין צה, ב, – צו, א, מובאים בענין זה תלתא לישני, ולפי הלשון השני שם סובר רבן גמליאל, שלצאת ידי מצוה אין צריכים כוונה, אבל לעבור על בל תוסיף צריך כוונה, ברם לפי לישנא קמא ולישנא בתרא שם אכן הא בהא תליא, עיי"ש בפירש"י, וראה גם במלחמות ה' לרמב"ן ר"ה שם, ומג"א סי' תרנ"א סי"ק כ"ז. כידוע, בשיטת הרמב"ם אם מצוות צריכות כוונה או לאו האריכו המפרשים, ועי' במ"מ פ"ב מה' שופר ה"ד וראה שו"ע או"ח סוף סי' ס"ד ובמשנ"ב ובביאור הלכה שם ואכמ"ל.

ראה בתשובות בנין שלמה סי' י', שהכריע דנשיאת כפים בגבולין הוא מהתורה, שלדעתו אין מצוה זו תלויה בתפילה, עיי"ש. ועיי"ש בשו"ת שאילת יעבץ ח"א סי' נ"ד, ובספר אמבוהא דספרי על הספרי זוטא, פרשת נשא סי' כ"ז אות י"ג, הוסיף להוכיח דנ"כ בגבולין היא מן התורה, מהא דאיתא במנחות יח, ב, כל כהן שאינו מודה בעבודה אין לו חלק בכהונה וכו', ונשיאת כפים בין מבפנים בין מבחוץ וכו', הרי מפורש דאף בחוץ הוי מצוה מהתורה. אמנם שיטה מיוחדת לפירש"י שם: דבחוץ היינו בכל עיר ועיר, וכ"ה גם ברש"י חולין קלג, א, ראה עוד שטתו המקורית של רבנו בצפנת פענח להלן הי"ד, שהעלה פירוש חדש, **דבחוץ** אין הכונה לגבולין אלא **לעזרה**. ובין האולם ולמזבח היינו בפנים, וזה מתבאר עפ"י מה שציין לתו"כ פי' שמיני, דהיה ברכת כהנים שתי פעמים, עיי"ש. לפי ביאור זה תו ליכא הוכחה מהתם, דבגבולין הוי מצוה מהתורה. אלא שגם הצפנת פענח שם מודה דאיכא מצות עשה בגבולין, רק שלדעתו שם לא איקרי עבודה רק נ"כ שבמקדש ולא נ"כ שבגבולין. במקום זה ראוי להעיר שעל פי סברת הקרן אורה שהזכרנו, שהענין תלוי **בגילוי שכינה** ולא **במקדש** הנה לכאורה ברור שאין חילוק בין מקדש לגבולין, בגדר עבודה, שהרי לענין זה נפ"מ, אי איכא גילוי שכינה או לאו, המסקנא היא שמוכרחים לומר שסברת הקרן אורה אינה עולה יפה עפ"י דרכו של הצפנת פענח.

על כל הנ"ל נראית המסקנא שכיון דנקטינן דבגבולין איכא מצוה מן התורה, הנה החיוב הוא בכל מקום שמתפללים בציבור. ברם יש לדקדק מלשון הרמב"ם להלן הי"ג שכתב: "כל הכהנים העומדים **בבית הכנסת**", וכן איתא גם בפירש"י חולין קלג, א: "דגבולין בכל עיר ועיר **בבית הכנסת**". ע"כ. ואולי י"ל דאכן אין המצוה מהתורה אלא בבית הכנסת, ראה בספר שיירי כנסת הגדולה או"ח סי' קכ"ח הגהות הטור אות א' שכתב: שבתשובותיו או"ח סי' שכ"ה רצה לומר שאין נשיאת כפים אלא בבית הכנסת, ודייק כן מלשון הרמב"ם בפי' המשנה ברכות פ"ה משנה ד', שכתב הסדר בברכת כהנים, שיעמדו אצל ההיכל בבתי כנסיות ומחזירין פניהם כנגד העם ואחוריהם להיכל וכו'. ע"כ. הרי שהזכיר בית הכנסת דוקא. אלא דמסיק שאינו כן הואיל ומהר"ש תקאן הלוי בתשובה כת"י, העיר על לשון הרמב"ם, דאטו דוקא בבית הכנסת נושאים כפים, והא בכל **מקום שמתפללים נושאים כפים**, ומ"מ העלה

להסתפק, דאולי צריך שיהיה במקום ס"ת. אמנם בדורינו לא זכינו לתשובותיו של רבינו על או"ח ובשו"ת כנה"ג או"ח שבידינו ליתא לתשובה זו. וכאמור יש לסייע מלשון הרמב"ם ורש"י הנ"ל. וע"י גם במנהגי ארגיל שבשו"ת בית יהודה, והובא בפתחי תשובה או"ח סי' קכ"ח.

הסבר הדברים על פי שיטה זו הוא כנראה, דאף דאתרבי נ"כ גם בגבולין, מ"מ אינו אלא דומיא דמקדש, והכונה היא ל"מקדש מעט", וכמו דילפינן מקרא במגילה כט, א, בתי כנסיות ובתי מדרשות הן מקדש מעט, ולהלן נברר ורבים מהפוסקים אכן ס"ל דקדושת בית הכנסת היא מהתורה. ע"י על זה בתשובות חלקת יואב או"ח סי' ד'. ראה בטור או"ח סי' צ"ח שביאר: "דכמו דקרבן קרב רק במקדש, כך לתפילה שהיא עבודה איכא נמי מקום דוקא שיהיה קבוע", ע"ש היטב, וראה דברים נכבדים על נושא זה בתשובות משכנות יעקב או"ח סי' פ"ז, וראה קונטרס הליכות אליהו בסוף ספר יד אליהו, להגר"א רגולר ח"ג ע"י קיח-קיט אות ב',

מעשה י"ל דאכן פירש"י בחולין הנ"ל הוא מדויק, שהרי הוא מפרש להדיא הא דאיתא בגמ' דהוי עבודה בחוץ, דהיינו נשיאת כפים בגבולין בכל עיר ועיר, ואיקרי עבודה ולא כפי צפנת פענח הנ"ל, ולכן הוסיף שפיר דהיינו רק בבית הכנסת, דרק במקום קדוש אקרי עבודה וכמש"כ הטור, ולכן רק בבית הכנסת איכא נשיאת כפים, וכמובן שאלו הדברים חידוש גדול הם, דהא איכא תפילה גם שלא בבית הכנסת, ואטו נאמר שהמתפלל בביתו לא קיים מצות תפילה, שנאמרה בתורה בלשון עבודה, "ועבדתם את ה' אלוהיכם", וכדאיתא ברמב"ם ריש ה' תפילה, אך אולי י"ל כך, דאמנם איקרי עבודה, אבל אינה אלא **עבודת יחיד**, ולנשיאת כפים בעינן **עבודת-הציבור** דומיא דקרבתות במקדש, שאין נ"כ אלא בקרבן ציבור, ולפיכך י"ל דתפילה בבית ה"ז דומה לקרבן בבמת יחיד, ורק קרבנות נאסרו, אבל תפילה מותרת, אבל תפילת ציבור לא אקרי עבודת ציבור אלא בביהכ"ס, ולפי"ז מדויקים דברי הרמב"ם בהלכותיו ובפיה"מ ופירש"י בחולין, ודוק. אלא שכאמור האחרונים לא פסקו כן, ע"י משנ"ב ס"י קכ"ח סק"א.

אכן עפ"י האמור היה מקום להוסיף עוד חידוש: דהנה כידוע לא נהגו בחו"ל לישא כפים אלא בימים טובים, וכבר האריכו האחרונים בישוב המנהג, ועוד נברר בהרחבה נושא זה להלן בס"ד. אמנם עפ"י כל הנ"ל אולי י"ל כך: דהתם במגילה דילפינן מקרא ד"ואהי להם למקדש מעט דאלו בתי כנסיות ובתי מדרשות", איכא פלוגתא, דר"א אמר: זה בית רבינו שבבבל, והיינו רב וכפירש"י, ויש לבאר אמאי פליג ולא ס"ל דהוי **בית הכנסת**. ואולי י"ל דבהך קרא נאמר ביחזקאל יא, טז: "ואהי להם למקדש מעט בארצות אשר באו שם", ולכן יליף בגמ' דהיינו: בתי כנסיות ובתי מדרשות שבבבל, אבל לר"א לא ניחא בזה, וס"ל דקדושת ביהכ"ס שבחו"ל, אי אפשר שתהיה בבחינת מקדש מעט, וכמו שמצינו להמפרשים שאי אפשר להקריב בבמה בחו"ל, ראה רמב"ן במדבר כא, כא, וכן דברי אמת דרוש ט"ו וכלי חמדה במדבר שם, וע"ע אמבוהא דספרי פ' נשא ומקדש דוד דיר-במה מש"כ בזה. לפיכך י"ל: **זלא אקרי התם התפילה בגדר עבודה, כיון שאינו מקום הראוי לעבודה, וממילא ליכא גם נשיאת כפים.**

בהגהת המשניב ס"י קכ"ח, סעי' מ"ד נקט להלכה: שאף בחו"ל נ"כ הוי מהתורה, ודייק לה מהא דאיתא דנוהג בגבולין, (כאמור לענ"ד קשה להבין שהלא לכאורה לא רק שאינו מוכרח, אלא י"ל דלשון גבולין הוא דוקא א"י, וכדלהלן, והא דבית הכנסת אקרי מקדש באמת לדרך זו לא ילפינן מהתם, אלא כמו דאיתא במשנה מגילה כח, א, מקרא דוהשימותי את מקדשיכם, דמבואר שם דאיירי על בתי כנסת. ובגמ' שם כח, ב, איתא, א"ר אסי: בתי כנסיות שבבבל על תנאי הן עשוין וכו', ופירש"י ע"מ שישתמשו בהם. ויעו"ש בתוס' זו"ל, והכא מיירי בשחרב דאז מהני התנאי ודוקא לאותן שבבבל מהני התנאי, שהרי לעת בוא גואל במהרה בימינו תפקע קדושתן, אבל לאותם שבארץ ישראל לא מהני תנאי שהרי קדושתן לעולם קיימת. עכ"ל)

ועפ"י כל האמור לעיל אפשר לסייג הלכה זו: **רק בא"י איכא לביהכנ"ס קדושה גמורה מדין תורה, ולכן לא מהני בו תנאי, אבל בחו"ל שאין קדושתו מהתורה אלא מדרבנן, שפיר מהני תנאי, ודוק.** אכן נראה שלפ"ז א"ש לשון "בגבולין", דהכונה היא לא"י בלבד, דאילו אם המצוה גם בחו"ל לא יאות הלשון בגבולין, אלא הו"ל לומר בכל מקום. עוד י"ל דלשון "בגבולין" ר"ל דוקא במקום קדוש, דהיינו ביהכנ"ס, וכמו שבררנו עיקרי הדברים לעיל. אלא שברמב"ם לא נמצאת כלל הלכה זו, ובשער הציון ס"י קנ"א אות י"ט, כתב לפרש עפ"י דברי המג"א שם, דהא דבחו"ל בית הכנסת הוא על תנאי, היינו שמועיל תנאי כלומר שהתנו בפירוש, ולפיכך אין הבדל בין א"י לחו"ל.

אכן לא זכינו להבין דבריו של המשניב, דהא מ"מ השמיט הרמב"ם הדין המפורש בגמ' שם, דלא אהני תנאי לענין קלות ראש, ולכאורה היה לו לכתוב ההלכה דאהני תנאי לדברים שאין בהם קלות ראש. זאת ועוד: התימה הוא על המג"א בעצמו, דהוא כתב שם ס"ק י"ב, הטעם שהשמיט הרמב"ם הך מימרא, משום דס"ל דרק בבבל היה כן, שהיו בתי הכנסת עשויים על תנאי אע"פ שלא התנו להדיא, אבל בשאר מקומות צריכים תנאי, עיי"ש בדבריו. וכאמור דאכתי צ"ע דמ"מ היה לו לפרש דאהני תנאי, וכן דלא אהני לקלות ראש, בשו"ע שם סעי' י"א מבואר: דבחו"ל מהני תנאי ובא"י אין התנאי מועיל, ועי' ביאור הלכה שם באריכות שזוהי שי' תוס' הנ"ל. וראה מג"א שם ס"ק ט"ז, מה שהניח בצ"ע דבריהם, וביה"ל הביא שיטות הראשונים דפליגי. ועיי"ש שהאריך.

ועפ"י דרכנו אולי י"ל דרב אסי דאמר דביהכנ"ס שבבבל עשוין על תנאי, ס"ל כמ"ד בגמ' שם דמקדש מעט שנאי בקרא אינו עולה על ביהכנ"ס, וממילא ס"ל שיש חילוק בין א"י לבבל, אבל למ"ד דמקדש מעט שנאי בקרא היינו ביהכנ"ס, אכן ליכא חילוק בין א"י לבבל, ולא אהני תנאי בשום מקום, וי"ל שזוהי דעת הרמב"ם ולכן השמיט מימרא זו, ודוק.

לנידון דידן, איכא בזה נפ"מ לענין נשיאת כפים בחו"ל, דהואיל וצריך בית הכנסת דוקא שקדושתו מהתורה, נמצא אפוא דלפי מה שפסק בשו"ע לחלק בין א"י לבבל, וכהתוס' ולא כפ"י המג"א, א"כ אין בחו"ל ביהכנ"ס גמור, ועל כן ליכא נ"כ מדין תורה. אכן לשי' הרמב"ם שלא הזכיר חילוק זה, הוא מפני שדעתו: שביהכנ"ס שבבבל הרי הוא כמו של א"י, ושפיר איכא התם נ"כ דין תורה, וכן הוא פשט ההלכה בלשון הרמב"ם, **שבכל מקום** נושאים כפים

בכל יום. ומי"מ פשוט, שבא"י אף במקום שלא כבשו עולי בבל נמי קדושתה קדושה לעולם, וממילא הדין שם לכל הנ"ל כמו הדין בא"י, ועוד נברר בעז"ה.

אשרי מי שיזכה את הרבים ויתברכו כל העושים כן, בבתי הכנסיות ובתפילות הציבור בארץ הקודש, הכהנים והעם – בברכה שלימה: "שלא יהא בה שום מכשול ועוון מעתה ועד עולם".

ג

האיסור על זר לעלות לדוכן

אחת המניעות שהזכירו הסוברים, שלא לשאת כפיים בזה"ז בכל-יום, היא משום "יחוס כהונה". כלומר, שאין לכהנים בזמנינו יחוס מספיק לסמוך עליו.

עיינ בתשובות בית אפרים או"ח סי' ו', שהאריך בזה עפ"י הסוגיא בכתובות כ"ד, ב' – כ"ה, א' ומסיק שמה"ט הנהיגו חכמי ישראל, שלא לעלות לדוכן בכל יום, שלא לעבור על איסור של זר העולה לדוכן ועובר בעשה, וכן על האיסור של ברכה לבטלה שמברכים: אשר קדשנו במצוותיו וצונו לברך וכו'. ואם אינם כהנים, הרי שיש בזה איסור של ברכה לבטלה.

אכן באמת יש לחקור ולברר את יסוד הדין: איך תהיה ההלכה, במי שהוא עצמו יודע שיש פקפוק על כהונתו. האם יעלה לדוכן או לאו? מחד גיסא, הרי יש על הכהן מצות עשה מהתורה וכמו שבארנו בקונטרסנו זה לעיל: שגם בגבולין יש מצות עשה מהתורה. וקיי"ל ספיקא דאורייתא לחומרא, ולכאורה מי שיש עליו ספק, אם חייב במצוה או לאו, ה"ז צריך לקיימה. וידוע מש"כ הפוסקים, שאפ"י לשיטת הרמב"ם: שספיקא דאורייתא לחומרא רק מדרבנן, אבל מהתורה אזלינן לקולא, היינו דוקא באיסור, שכך אמרה התורה, שאם ספק לנו אם מאכל זה אסור או לאו, הרי שמותר לאכלו, מפני שכל האיסורים נאמרו על הודאי, וכמו שאמרו ממזר ודאי אמר רחמנא ולא ממזר ספק, והמקור לשיטת הרמב"ם, הוא מהך דרשא, וכמו שכתב הרשב"א בח"י לקידושין פרק עשרה יוחסין, אבל "בספק-מצות עשה" לפי הרמב"ם, ספיקא להחמיר מהתורה. שהרי אם לא מקיים המצוה, נמצא שעל צד הספק שהוא אכן מחוייב, הרי חסרה לו מצוה, ואינו דומה לאיסור, דאמרינן שאין כאן איסור, דבמצוה, הרי **במציאות** אין לו את המצוה, ולכן העלו כמה פוסקים, שבספק-מצוה גם להרמב"ם יש להחמיר מן התורה.

על פי הדברים הללו, יש לעיין בנידון דידן ולומר שלכאורה: **כהן שאינו עולה לדוכן, ה"ז מבטל מצות עשה**, ומאידך: **זר העולה לדוכן עובר בעשה**, וא"כ היכי לעבד, אם לא יעלה ה"ז מבטל עשה, ואם עולה ה"ז עובר באיסור עשה. אכן, לפי שיטת הפוסקים הנ"ל, היה אפשר לומר: דכיון דספק מצוה הוי לחומרא מן התורה, וספק איסור הוא לחומרא רק מדרבנן. א"כ במקרה דנן, יש להחמיר ולקיים המצוה, שכך הוא דין תורה, ולא לחוש לספק

איסור שאינו אלא מדרבנן, ודו"ק. ברם, התינת אם נקטינן כן, אבל לשיטת האמוראים שאין חילוק בדבר, וכן לשי' הרשב"א החולק על הרמב"ם, ולדעתו ספיקא דאורייתא מהתורה לחומרא, עדיין עומדת לפנינו השאלה: מחד גיסא: **ביטול עשה**, ומאידך גיסא, **איסור עשה**, והיכי נעביד.

לכאורה נראה לדון ולחקור, מהו האיסור על הזר לעלות לדוכן ועל פי זה להכריע בשאלה קשה זו. רש"י בכתובות שם כותב: "כה תברכו, אתם ולא זרים, ולא הבא מכלל עשה עשה", עכ"ל. על פי זה כל יסוד האיסור על הזר לברך, הוא בגלל שאין הוא בכלל המצוה של כה תברכו והרי אם נאמר שהוא בכלל המצוה – אין כאן איסור, ומעתה י"ל שבנידון דידן אין שאלה, שהרי אם אמרינן שספק-כהן מצווה לברך, משום דספיקא דאורייתא לחומרא, א"כ זה גופא נאמר כאן, שאע"פ שהוא ספק "זר", הרי הוא מצווה עפ"י התורה לעלות לדוכן ולברך, שכך אמרה התורה לנהוג בספק. וא"כ שוב אין מקום לדון ולחשוב לספק איסור עשה, שהרי כל האיסור עשה, נובע כאמור ע"פ רש"י מן הטעם שאין הזר בכלל המצוה, אבל הכא הרי הוא מצווה לעלות, ואין כאן לכאורה איסור עשה אפי' מספק, אלא הוא מותר לגמרי, וזה ודאי הטעם: שגם למחמירים בכל-יום, מודים הם בשבת בא"י וביו"ט בחו"ל ואילו היה איסור בדבר מ"ש שבת ויו"ט מחול – והלא כבר בררנו שע"פ דעת רוב הפוסקים: המצווה היא בכל יום – וקשה להלום הסברא שיש למעט בחשש איסור, שאם חשש איסור בדבר, מדוע לא נחשוש לו בשבת ויו"ט. לכן לכאורה הדין הוא: שמאחר שהוא ספק דאורייתא מצד חיוב העשה, שוב אין הוא עושה איסור כשעולה לדוכן. [עפ"י דברינו אלה, יש לדון במש"כ המנח"ח מצוה שע"ח, לענין חצי כהן וחצי ישראל או טומטום ואנדרוגינוס אם יכולים לברך, כיון שיש בזה קיום עשה כנגד איסור עשה, יעו"ש היטב ולכאורה ע"פ הדברים דלעיל, אפשר לחלק בין הנושאים, ואכמ"ל].

בענין זה מפורסמים דברי הגמ' במס' שבת קי"ח, ב': "וא"ר יוסי: מימי לא עברתי על דברי חברי, יודע אני בעצמי שאיני כהן. אם אומרים לי חברי עלה לדוכן אני עולה". ראה שם בתוס' ד"ה אילו: "לא ידע ר"י מה איסור יש בזר העולה לדוכן, אם לא משום ברכה לבטלה, שלכהניס אמרה תורה לברך את ישראל". עכ"ל. רבינו הדרכי משה או"ח סי' קכ"ח ס"א, מעיר על דברי התוס' וכותב: "ומצאתי כתוב ע"ז ולפ"ז יכול הישראל לעלות עם הכהנים והם יברכו, לרוב עם הדרת מלך מה טוב, אכן לא נהגו, דאולי אשר אף בלא כהנים יעלו", עכ"ל ומשיב הד"מ: "ועל דברי התוס' קשה לי, דהא איתא בהדיא בכתובות פרק שני: דזר הנושא את כפיו עובר בעשה, ואפשר דר"י לא קאמר, אלא כשעולה עם כהנים אחרים, אבל לבד הוא עובר בעשה, וצ"ע", ע"כ לשון הד"מ. המג"א שם סק"א הביא דברים אלו וכתב: וצ"ע מנ"ל לר"י חילוק זה, ומ"מ כך ס"ל להרמ"א. עיין שם בשו"ע סי' קכ"ח ס"א, וראה בספר אהליהושע על התורה פ' נשא, ביאורו בשיטת הדרכי משה: "דאם הניכ נעשית ע"י הזר, ה"ז עובר באיסור עשה, ברם אם גם בלעדי הזר, יש נ"כ ומתקיימת המצוה, ונמצא שאין הזר מהוה את הניכ, לכן בכה"ג ליכא איסור עשה", עי"ש בדבריו, וסיוע לדבריו מהגהות מהר"י או"ח סי' קכ"ח: "שהכהן היחיד חייב לעלות בלי שיקראו לו, משא"כ כאשר יש בלא"ה כהנים העולים, ליכא חיוב בלי קריאה", וצ"ע. לפ"ז יש גם מקום לדון בשאלה הנ"ל: כאשר עולים כמה כהנים לדוכן, הרי מסתברא טפי לומר שיש ביניהם מי

שהם כהנים באמת, דגם אם נקטינן שבהעדר חזקה, הרי כל הכהנים בזמננו הם כהנים, ורק אנו לא יודעים מי הם הכהנים המיוחסים באמת, מעתה הרי יש לנו מקור נוסף, שאין למנוע עליית כמה כהנים בגלל איסור עשה, דכאמור ליכא איסור עשה, אלא בעולה לבדו. על פי זה תהא סברתו של הבית-אפרים: למנוע עליה לדוכן בגלל חשש יוחסין – קבילה, כאשר אנו דנים בכהן יחיד, אך לא כשיש בביהמ"ד כהנים רבים העולים לדוכן – ועדיין צע"ג חילוק זה ואכמ"ל.

ראה עוד מה שכתב המג"א שם, להוסיף לבאר: דאיסור זר בני"כ תלוי בשאלה: אם נשים סומכות רשות או לאו. עי"פ סוגית עירובין צ"ו, ב', וראה מה שתמה עליו השער המלך פי"ט מה' שבת הכ"ג, דהאיסור לנשים לסמוך, הוא רק משום סרד-עבודה בקדשים, ואין ענינו לכאן, וראה בתשובות ר"ש איגר שנביא להלן, וכן בחי' חת"ס כתובות שם, משי"כ לפרש ענין זה. ועי"ע תשובות עונג יו"ט סי' ט"ו ותשובות עמודי אור סי' ג'.

אמנם מצינו לכמה מגדולי האחרונים, שהעלו לומר איפכא ממנו בדברי הרמ"א. ראה בשו"ת רבינו שלמה איגר, חלק או"ח כתבים סי' ב', שהאריך טובא בהלכה זו. והסיק דכונת ר"י בתוס', היא דוקא לעולה-יחיד, והאיסור נאמר כאשר יש כמה כהנים, וטעמו ונמוקו עמו: עפ"י שיטת הטור סי' קכ"ח, בשם רבינו פרץ, שאם אין שם אלא כהן אחד, אינו עובר בעשה אם אינו עולה, דהתורה אמרה: אמור להם בלשון רבים. וכיון שהאיסור לזר נובע מהמצוה וכפי פירש"י הנ"ל, אי"כ אין האיסור אלא במקום שיש מצוה, ומה"ט ליכא איסור על זר, אלא כשיש כמה עולים, ברם כאשר העולה יחיד, כמו שאין מצוה על כהן יחיד לעלות, כמו"כ אינו עובר באיסור עשה, עי"ש. כדברים הללו כתבו עוד כמה מגדולי אחרונים. עיין בתשובות זכרון יהונתן, חלק או"ח סי' א', וכן תשובות דבר אברהם, ח"א סי' ל"א אות ג', ועוד. על פי שיטה זו, שוב אי"א יותר לומר כדברינו שהצענו לעיל: שאם עולה עם אחרים אין חשש איסור, דאדרבה בכה"ג דוקא איכא איסור.

אמנם עי' בשו"ת נוב"י קמא או"ח סי' ו', שמבאר שיטת הרמ"א: "שאם עולים גם אחרים, אין הזר מברך ברכת המצוות, אלא שומע הברכה מהכהנים, ולפיכך אין בזה איסור", עי"ע דבריו של הנוב"י והפרי"ח בשיטת הרמ"א ולפי זה לא יועיל לנו בזמננו מה שיש כהנים רבים, כיון שמנהגנו: שכל הכהנים העולים לדוכן מברכים. עי"ע ב"ח וט"ז שם, ס"ק ב' משי"כ בזה, וראה גם אליהו רבא כאן וביאור הלכה שם, וצ"ע.

אכן בתשובות מהרי"ט ח"א סי' קמ"ט, עמד בתימה על הר"י בתוס', איך נעלם ממנו הסוגיא בכתובות כ"ד, ב' והציע לפרש שר"י אינו סובר כפירש"י, שהאיסור עשה הוא מ"כה תברכו", אלא האיסור נאמר רק בנשיאת-כפים שבמקדש, שמברכים בשם המפורש ונמצא איפוא שהזר העולה, שאין עליו מצות ברכה, הי"ז הוגה את השם באותיותיו שלא במקום מצוה, והי"ז באיסור עשה של: "את ה' אלוקיך תירא", ולפיכך כתבו תוס' בשם ר"י, על הא דר' יוסי שהיה אחר החרבן, שכבר לא נשאו כפים במקדש, ולכן ליכא ביה איסור עשה. ובאמת אפי' קודם החרבן, מימות שמעון הצדיק, לא ברכו בשם המפורש, כמובא במס' יומא ל"ט, ב' וברמב"ם פי"ד מה' תפילה הי"י, שהזכרנו לעיל. לפי"ז גם ליכא בזה"ז שום חשש איסור, אם הזר עולה לדוכן. לברור שיטת המהרי"ט, עי' משי"כ הרי"פ בפי' סי' המצוות

לרסי'ג, עשה א' דף נ"א, א' וראה גם מקור חיים לבעל חווי"י על או"ח סי' קכ"ח, בשם ר"א טרייוויש. ועי' גם מנחת חינוך מצוה שע"ח, ועוד הרבה אחרונים עסקו בשאלה זו ואכמ"ל.

אכן בתשובות חסד לאברהם מהדורא תנינא אה"ע סי' א', מצאנו סברא נפלאה, לקיים מ"ש לעיל: לחלק בין נשיאת כפים במקדש לני"כ בגבולין. תורף דבריו, דהוה באמת מצות ני"כ תלויה בעבודה. וכל כהן שאינו עולה ברצה, שוב אינו עולה, ובמקדש הני"כ היא אחר עבודת התמיד, ובגבולין בתפילה, והיינו משום דתפילה היא עבודה, משום "נשלמה פרים שפתנו", ולכן י"ל: דלא הועילה הסברא דתפילה במקום קרבן, אלא לצורך קיום מצות ני"כ. אבל לא לומר: שע"י כך איכא איסור עשה של זר העולה לדוכן, ועל כן אי אפשר לאיסור עשה זה, אלא במקדש בלבד. והוסיף: ש"ל גם להפוסקים דאיכא איסור עשה בגבולין בתפילה, דהיינו איסור מדרבנן בלבד, ע"ש בדבריו. והנה אף שיש להשיג על סברא זו, מ"מ גברא רבא אמר בה מילתא, ולשיטתו ברור שאין היום חשש איסור תורה, בזר העולה לדוכן, וכשיטת מהרי"ט הני"ל. עיין עוד שו"ת ראשי בשמים או"ח סי' ה', שו"ת חוט השני סי' י"ז, שו"ת בית יעקב סי' כ"ג, מ"ש על שאלה יסודית זו.

אמנם המג"א שם העלה, דהאיסור עשה שנזכר בגמ', היינו "הזכרת השם לבטלה", (ביאור זה כבר הזכירו תוס' שם) ועיין ב"מחצית השקל" שם שמבאר שיטתו: "דבברכה לבטלה איכא איסור עשה, דאת ה' אלוקיך תירא". הכונה היא כמובן לברכת המצוות אקב"ו וכו'. והנה אם נאמר שמה"ט קבעו הקדמונים לבטל בזה"ז כמעט לגמרי ני"כ, כיון שהכהנים אין להם חזקה, ונמצאת ברכתם לבטלה, עדיין צריך הדבר עיון גדול. שלכאורה מה"ט לא היו צריכים לבטל לגמרי המצוה והברכה לישראל, אלא יכלו לומר: שיעלו הכהנים לדוכן וישאו כפיהם בלי ברכת המצוות, שהרי ברכות אינן מעכבות, רמב"ם, ברכות, פ"א, ה"ה ואם אנו רואים שבטלו לגמרי נשיאת כפים, ש"מ שאין הטעם משום ברכת המצוות, וביותר אנו צריכים לבאר הדברים, לפי שיטת המאירי סוטה ל"ט, א' שברכת המצוות על נשיאת כפים אינה חיוב, אלא הידור מצוה בלבד. אמנם י"ל שכונת המאירי, שלענין עכוב הוי כהדור מצוה שאינו מעכב, אבל בעצם המצוה ודאי דהוי חיוב.

(אכן, צע"ג סברה זו, מה נשתנתה מצות נשיאת כפים משאר המצוות, שצריך לברך לפני עשית המצוה והוא לפחות חיוב גמור מדרבנן ואולי יש להסביר: שבי"כ כמו שכתב המנ"ח בענין צדקה — תלויה בדעת אחרים שיבואו לקבל הברכה ולכן אין הברכה בה לעיכובא כלל וכלל [מקור הכלל שמצוה התלויה בדעת אחרים כגון צדקה, אין לברך עליה, ראה בשו"ת הרשב"א, ח"א, סי' י"ח] ועוד נברר בעז"ה).

לכאורה אולי אפשר לומר, שיש דוקא במצות נשיאת כפים, ענין מיוחד לברכת המצוות יותר משאר מצוות, דהנה נאמר אצל אברהם אבינו בפרשת לך לך: "ואברכה מברכך", ואיתא בגמ' סוטה ל"ח, ב': דמכאן "שכהן המברך מתברך", ונראה לפרש שזה התקיים אצל אברהם אבינו ע"ה, במה שברכו מלכי צדק מלך שלם, ולכן נאמר שם בפסוק: "והוא כהן לאל עליון", והיינו שהיתה ברכתו בכלל ברכת כהנים, ובנדרים ל"ב, ב, מובא דבגלל שהקדים מלכי צדק ברכת אברהם לברכת הקב"ה, לכן הפסיד את הכהונה, עיי"ש בתוס'. ונראה לפרש: דברכת הקב"ה שם, היינו ברכת המצוות, אלא שהוא בירך אחר המצוה, ונמצא

איפוא דמלבד שלא נהג לפי הדין, שברכת המצוות צריכה להיות לפני עשיית המצוה עובר לעשייתן, איכא כאן עוד איסור נוסף של הקדמת ברכת עבד לברכת רבו. ויתכן להוסיף עוד, דאין הטעם רק משום הקדימה גרידא, אלא שבאמת איכא חיוב בפני עצמו, להקדים ברכת הקב"ה לפני ברכת ישראל, והוא חיוב יותר משאר ברכת המצוות. **לפיכך אולי י"ל, שלא רצו לתקן שישאו כפים בלי ברכת המצוות.**

רבינו ההפלאה בכתובות פרק שני שם, מפרש גדר האיסור בזר העולה לדוכן, עפ"י שיטת החרדים שהבאנו לעיל, שיש מצוה על ישראל להתברך, והזר העולה לדוכן, הרי אינו מתברך ולכן מבטל עשה זו, אכן כבר הביאו רבותינו האחרונים (עיין מנ"יח שעח), שהריטב"א סוכה ל"א, א', אינו סובר כהחרדים. אמנם אפי' לשי' החרדים וההפלאה יש לומר, דאין ענין איסור זה שייך לכאן כלל, שהרי אם נחוש לכך, ולא יעלו כלל לדוכן, הרי אין לפנינו בכלל ברכה, ולא נאמרו דברים הללו של ר' יוסי, אלא כאשר איכא עליה לדוכן של כהנים והזר שהינו ישראל ודאי — מצטרף אליהם, אבל אי ליכא כלל נ"יכ ליכא ביטול עשה. ולכן בודאי שעדיף שיעלו כולם לדוכן, שמא תתקיים המצוה, ולא לבטלה לכתחילה, ולכאורה יש לנהוג כן משום דקי"ל בכל מקום: אין ספק מוציא מידי ודאי.

על פי הדברים שכתבנו, מתבקשת המסקנה שלפי פי' ההפלאה, מוחלפת השיטה משטתו של הדרכי משה הנ"ל, דביטול עשה דמיירי בגמ', היינו בעולה יחידי. ראה בספר בית-יעקב כתובות שם, מה שפרש האיסור עשה לגמרי באופן אחר, ולדבריו אין כל חשש בנידון דידן. ע"ע דברי מרן החזו"א אבן העזר סי' ב' ס"ק ט"ז, משי"כ לפרש בענין זה וקרוב לדבריו יש בעונג יו"ט סי' ט"ו: "דהאיסור הוא דוקא נשיאת כפים לשם כהונה", אמנם עדיין דברים אלו צריכים ברור, שלא נתפרש בדברי רבותינו הגדולים הנ"ל, מהות האיסור ומקורו, ואולי י"ל דהוא חסרון במצות עשה של "וקדשתו", שע"י שהישראל נוהג ככהן, ה"ז פוגע בקדושת הכהן וכבודו וצ"ב. ראה עוד מש"כ בתורה תמימה פ' נשא, על הפסוק, "כה תברכו", על הגמ' שבת קי"ח הנ"ל, שהביא גירסא אחרת שם, "שאיני כדאי" וזה לשונו: הת"ת שם הביא דברי הגמ' ורש"י כתובות, כ"ד, ב': "זר הנושא את כפיו עובר בעשה, דכתיב: "כה תברכו", אתם ולא זרים ולא הבא מכלל עשה — עשה" וביאר שם ציון קל"א: "ענין זר הנושא את כפיו, הוא כשעולה לדוכן וכו'. לכן נקרא ע"פ רוב ענין ברכת כהנים בשם: "נשיאת כפים", להבדיל מסתם ברכות וכו' ויש להעיר על מה סמכו העולם, לברך איש את אחיו בני"כ על ראש המתברך, כמו שנוהגין בברכות חתנים וכו', הוא סדר ברכה זו מיוחדת רק לכהנים, ולזרים יש בזה איסור עשה ודוחק לומר: כי לכהנים מסורה רק בנוסח הברכה שמבואר בפרשה: "ויברך וכו'", יען כי כפי שמתבאר מסוגיא דמנחות י"ח א', הוי ענין נשיאת כפים עבודה כשאר עבודות שבמקדש". התורה תמימה שם ממשיך ומביא עדות מאיש אמונים, שהגר"א מוילנא ברך את הג"מ י"ח לנדא מו"ץ דוילנא בשעת חופתו, והניח ידו אחת על ראש הגר"יח בשעת הברכה ושאלוהו על ככה, והשיב, כי לא מצינו ברכה בשתי ידים רק לכהנים במקדש וכו' וממשיך הת"ת שם: "ודוחק לומר דכל עיקר מצות נשיאת-כפים, היא רק בציבור בעשרה משום דבר שבקדושה, דזה הוי רק אסמכתא כמש"כ הר"ן בפרק: "הקורא עומד" על המשנה בגמ' כב, ב, דמגילה" (אמנם לפי מ"ש לעיל בברור כל שיטות הראשונים והאחרונים שהבאנו — שב"כ דדמ"א לעבודה הוא דוקא בציבור מדאורייתא

ואין זה דומה לכל דבר שבקדושה, אלא הרבה למעלה מזה (ואכמ"ל) וממשיך התייג שם: "דני"ל דאפילו לכהן לא הורשה לברך ברכה פרטית בנשי"כ, שלא בזמן ובמקום הנקבע לזה" (לעני"ד הטעם, כמ"ש שהיא עבודה ועבודת זמננו כעבודה שבמקדש, שאין לה אלא זמנה ומקומה ופשוט) וראיה ממ"ש במגילה כ"ז, ב': "שאלו לר"א בן שמוע במה הארכת ימים, א"ל: מעולם לא נשאתי כפי בלא ברכה וכו'". הכונה שלא נשא כפיו לברכה בעלמא, שלא בשעת מצוה וחיוב ברכה וכו'. בעל התורה־תמימה שם, מביא אח"כ דברי ר' יוסי בגמ' שבת ומ"ש בתוספות ע"ז, שהבאנו לעיל וכותב: "ועל הדברים המעטים האלה רעשה הספרות, בכמה מחיבורי ראשונים ואחרונים, ליישב דבריהם מדרשה שלפנינו (שבמס' כתובות הני"ל), דני"כ בזר הוא איסור עשה וגם על ר' יוסי בעצמו תימה, איך לא חשש לאיסור ני"כ בזר – ובכל הדברים הנאמרים בזה לא מצאתי קורת רוח... ולא אמנע מלהעיר דבר חדש ונפלא, שמצאתי בהקדמת פ' רבינו ירוחם, שהביא מאמר זה דר' יוסי ובמקום וכו' "שאינני כהן", כתוב: "שאינני כדאי" ולפי"ז הכונה עלה לדוכן לא לדוכן של כהנים, אלא למקום ששם דורשין גדולי החכמים לפני הציבור והוא מקום גבוה ובולט כעין איצטבא וכו' עיי"ש.

אמנם אם נעיין בשיטת הפוסקים, בענין זה של עלית זר לדוכן לברך את הציבור, נראה שרבים מגדולי הפוסקים לא הביאו כלל בפסקיהם הלכה זו ומשמע שדעתם כר' יוסי, כבסוגית שבת הני"ל ואין צורך לתקן הגירסא, ולהלן נברר:

הרמב"ם השמיט בכלל דין זה שבגמ' כתובות, שיש לזר איסור עשה כשעולה לדוכן, וכן לא הובא דין זה ברי"ף ורא"ש, אך כבר עמד על כך הגאון ר' ירוחם פרלא, בפ"י על ספר המצוות לרס"ג ח"ב ל"ת רס"ד – רס"ה, והציע ששיטתם של הרי"ף והרמב"ם והרא"ש כשיטת המפרשים, שאין האיסור כפירש"י, אלא האיסור הוא משום: "מוציא שם שמים לבטלה" בלבד. עוד הביא שם בפ"י ספר המצוות לרס"ג, שגם בספר האשכול, מהדורת רצב"א ח"א סי' ט"ו, הובאו שיטות הראשונים החולקים על רש"י וס"ל, שאין בזה אלא איסור ברכה לבטלה גרידא, ואין בזה לאו הבא מכלל עשה, ועיין עוד שם מה שפ"י הגרי"ף בשי" רש"י, ואין כאן מקום להאריך.

על כל פנים עפ"י דרך זו, שעליה ראוי לסמוך להלכה, לכאורה אין כל חשש בנידון דידן, שהרי לא חששו רבותינו לברכה לבטלה, שהרי סו"ס עולין לדוכן בשבתות ויו"ט, ופשוט, ודי בזה. אמנם יש לעיין לברור הענין בתשובות גינת ורדים, או"ח כלל א' סי' י"ג, שהביא תשובת מהר"ם חביב בעל כפות תמרים ולדעתו: "כונת תוס' בשבת: דאין איסור בעליה לדוכן לברך, שלא בשעת תפילה, דאלו בשעת תפילה אכן איכא איסור", ובעל גינת ורדים שם סי' י"ד, דן בדבר, מפרש באופן אחר: "דבאמת ר' יוסי נקט לשון גוזמא, שהיה עובר על איסור לא לעבור על דברי חביריו. ולכן רצה ר"י בתוס' להגדיל האיסור, דהוי ברכה לבטלה, דאילו האיסור עשה גרידא, אינו איסור חמור כל כך". עיי"ש בדבריו, והדוחק שבפ"י זה, מבואר מאליו. ראה עוד שם שצ"יין גם לתשובות זרע אברהם, או"ח סי' י"א, שהאריך לחלוק על פ"י מהרי"ט הני"ל, ומפרש כונת ר' יוסי בגמ' שבת, שהיה עולה לדוכן, אם היו חביריו אומרים לו, שאין איסור עשה, ומשי"כ הר"י בתוס' שם "ברכה לבטלה", כונתם על איסור עשה שפירש"י: "כה תברכו ולא זרים", וקשה להבין דבריו אלו, שהם לכאורה דוחק

גדול ועייע מייש בענין זה בחי' חת"ס, או"ח סי' קכ"ח. ומייש תשובות כת"ס, או"ח סי' י"ג, ושו"ת מהר"י אסאד, או"ח סי' מ"ו, וראה מה שהעלה פ"י מחודש בהלכה זו, הגאון ר' מאיר שמחה זצ"ל, במשך חכמה פרשת נשא, עיי"ש.

אכן בנוב"י קמא, או"ח סי' ו', רצה לחדש: שיש איסור זרות טפי בני"כ במקדש מני"כ בגבולין, וכעין דברי מהר"יט הנ"ל, ואע"פ שמהר"יט הסביר הטעם: משום שהוגה את השם ככתבו, מ"מ בעיקר הדבר ברור מדבריו כי שיטתו היא כי יסוד האיסור הוא דוקא במקדש. אבל הנוב"י חזר ודחה שיטה זו, מפני דא"כ יהיה הנושא כפיו במקדש חייב מיתה, עיי"ש. והנה אף שלכאורה הדברים פשוטים, שהנוב"י צודק בדבריו, מ"מ מן הראוי לציין לענין זה, מ"ש רבינו מנוח בפ"ד מה' תפילה ה"ו: שאע"פ שני"כ בגבולין, אין בה דין חציצה ע"ג קרקע. אבל בני"כ במקדש, צריך יחפים ממש דומיא דעבודה. הדין שלפנינו מלמד על חילוק יסודי בין נ"כ במקדש, לני"כ שבגבולין ובתפילה שבזמננו וכן משתמעין דבריו של הגאון בעל צפנת פענח על הרמב"ם בפרק הנ"ל, שנקט: "דשאני נ"כ במקדש דהוי "עבודה", אבל בגבולין הוי רק מצוה", וכבר כתבנו לעיל סי' ב' – לדון ולחלק בין "עבודה" שבמקדש ושבגבולין.

ראה עוד דברי הנוב"י שם, שחידש שכונת המג"א ב"ברכה לבטלה", אינה על ברכת המצוות, דאפי' בלי ברכת המצוות איכא ברכה לבטלה, בברכת כהנים עצמה, עיי"ש. אמנם דברים אלו צריכים ביאור, שהרי ברכת כהנים עצמו, אלו הם פסוקים בתורה, ולא שמענו מעולם שיש באמירת פסוקי תורה, משום הוצאת שם שמים לבטלה, אפי' אם אומרים אותם לצורך ברכה ולא לצורך לימוד תורה ואם לא הוגה את השם באותיותיו בשם המפורש – מה איסור יש בדבר, וצ"ע.

ומ"מ תבננא לדינא שעל פי כל הנ"ל הלכה היא: **אין איסור כלל לכהנים שבזמננו, לעלות לדוכן בגלל "ספק זרות"**, כאמור: **אין כאן איסור "עשה"**, וכן **אין כאן ברכה לבטלה, ואף לא ברכת המצוות לבטלה**, שהלא מאחר דקי"ל דסמכינן על ה"חזקה" לכמה ענינים, אע"פ שהם "רק מדרבנן", שוב אין זו **ברכה לבטלה**, וזה לכאורה ברור.

(חבר המכון הג"ר יצחק רובינשטיין שליט"א העירני שיש להביא לענין זה מ"ש התוס' ברכות י"ד ומה שיחלקו רב אלפס והר"י בתוס' דבעיא דלא איפשטא בברכת הנהנין אם נקטינן כאן דין ספק ברכות לקולא או כמ"ש הר"י דכאן אזלינן לחומרא ע"פ מ"ש המהרש"א הובאו דבריו בגליון הש"ס לגרעק"א בסברא זו דאמרינן ספק ברכות להקל רק בספק ברכת המצוות אבל לא בספק ברכת הנהנין - ואולי ברכת הכהנים אע"פ שהיא ברכת המצוות אחרי שיש לאמרה בשמחה ובטוב לבב "באהבה" דמיא לברכת הנהנין - ונהניתי מדבריו שבאמת גם הכהן המברך באהבה וגם המתברכים נהנין מברכה זו, חוץ מזה שהוא מקיים מצוה וצ"ע בסברא זו).

ע"ע הבירורים בהלכה זו, בילקוט הגרשוני, או"ח סי' קכ"ח, ספר הזכרון לבעל פחד יצחק ע' ר"ט, שדיחמד חלק ה' ע' 178 וראה עוד כמה מקורות חשובים לבעית יחוס כהונה בזה"ז, בספר ילקוט יוסף ח"א ע' ש"ט – ש"א, ועוד בספרי רבותינו האחרונים – על פי

כל הנ"ל: כהנים בזמננו, אין להם מה לחשוש כלל מעליה לדוכן, ואם קבלו מאבותיהם שהם כהנים, יעלו על הדוכן ויברכו ותבוא עליהם ועל ידם – ברכה.

ד

תוקף כוחו של מנהג

אחת הבעיות העקרויות, שהתעוררו בעקבות הצעתנו להנהיג נ"כ בחיפה בכל יום, היתה השאלה של שינוי המנהג, שטענו דכיון שהמנהג שלא לעלות לדוכן אלא בשבת, נוהג כאן שנים רבות, אין לנו הכח והרשות לשנותו (ראה בשלטי הגבורים, ריש פרק השוכר את הפועלים משי"כ בענין זה). אמנם טעות בידם בכלל במציאות של המנהג. למרות זאת בשל חשיבות הענין נברר להלן בס"ד יסודה של הלכה זו.

כתב הרמב"ם פ"א מה' ממרים ה"א-ג: "בי"ד הגדול שבירושלים הם עיקר תורה שבע"פ. והם עמודי ההוראה ומהם חק ומשפט יוצא לכל ישראל, ועליהן הבטיחה תורה שנאמר: על פי התורה אשר יורוך זו מצות עשה וכו'. אחד דברים שלמדו אותן מפי השמועה והם תורה שבע"פ ואחד דברים שלמדום מפי דעתם, באחת מן המדות שהתורה נדרשת בהן וכו', ואחד דברים שעשאו סייג לתורה ולפי מה שהשעה צריכה, והן הגזירות והתקנות והמנהגות, כל אחד ואחד מאלו השלשה דברים, מצות עשה לשמוע להן, והעובר על כל אחד מהן עובר בל"ת. הרי הוא אומר: על פי התורה אשר יורוך, אלו התקנות והגזירות והמנהגות שיורו בהם לרבים, כדי לחזק הדת ולתקן העולם וכו'", עכ"ל. בהקדמת פ"י המשנה כתב הרמב"ם: "והחלק החמישי הם הדינים, שנעשו בדרך העיון להסדרת הענינים שבין בני אדם, דבר שאין בו הוספה על דברי תורה ולא גרעון. או בענינים שהם מפני תקון העולם בעניני הדת והם שקוראים אותם חכמים תקנות ומנהגות ואסור לעבור עליהם בשום פנים, הואיל והסכימה עליהם כל האומה, וכבר הזהיר שלמה המלך ע"ה מלעבור עליהם ואמר: פורץ גדר ישכנו נחש, ע"כ".

אכן דווקא בענין זה של נשיאת כפים מצאנו שנחלקו אמוראים, בדעתו של ר' מאיר (תענית, כו, ב): "שיש נ"כ בתפילת מנחה בתענית ציבור", שלש דעות לענין הלכה: "רב יהודה אמר רב: הלכה כר' מאיר, ר' יוחנן אמר: נהגו העם כר' מאיר, ורבא אמר: מנהג כר"מ, מ"ד הלכה כר"מ: דרשינן לה בפירקא, מ"ד מנהג: מידרש לא דרשינן אוריין מורינן, ומ"ד נהגו: אוריין לא מורינן ואי עביד עביד ולא מהדרינן ליה". עיי' שם בפירש"י: "ד"מנהג" לא דרשינן בפירקא דלא פשיטא ליה כולי האי, אבל תורת מנהג יש בדבר, ומנהג כשר הוא, ואילו "נהגו" משמע נהגו מאליהן, ואינו עיקר". בגמ' סוכה מד, ב, שחבטת ערבה אין מברכין עליה היות ואינה אלא מנהג, רש"י שם מד, א, כתב: "הנהיגו את העם ולא תקנו להם, ונפ"מ דלא בעיא ברכה, דליכא למימר וצונו, דאפי' בכלל לא תסור ליתא". אכן, מדברי הרמב"ם ה' ממרים "תקנות ומנהגות" הנ"ל, לכאורה מבואר, שאף המנהג הוא בכלל לא תסור, ובכלל

ועשית על פי התורה אשר יורוך, וצ"ב לחלק בין מנהג סתם, לבין מנהג שהפך להיות תקנה וכך להסביר מדוע באמת ליכא ברכה על המנהגים סתם, מקור לביאור ענין זה יש לראות בפ"י רבינו חננאל שם, מדברי הרמב"ם הנ"ל בה' ממרים ובהקדמתו לפ"י המשנה וכתב: "שכשאנו באים לבדוק מנהג שקיים בעיר מסוימת, יש לברר אם הוא מנהג שנעשה ע"י חכמים מובהקים וכל עליהם מקרא שכתוב: "על פי הדבר אשר יורוך" – אלו התקנות והגזרות והמנהגות שיורו בהם לרבים או שנהגו הקהל כן בעצמם, מבלי הוראה בכתב או בע"פ של ב"ד, או של הרב, דהיינו "הוראת זקן" (ולהלן נראה זה ע"פ הגמ' שביומא ובסוכה). כמובן שיש לבדוק כל מנהג הנדון, אם הוא ב"גדר" הדינים שנעשו בדרך העיון, להסדרת העניינים שבין בני אדם וכמו כן יש לברר אם אין בדבר משום "הוספה על דברי תורה ולא גרעון" והוא בכלל העניינים שהם תיקון העולם בענייני הדת וכו', **תקנות ומנהגות דאסור לעבור עליהם בשום פנים, הואיל והסכימה עליהם כל האומה**". בנידון דידן במנהג לבטל נשיאת כפים, לפחות לגבי חיפה והצפון, חוץ מטבריא, הנזכרת בספרו של הגר"ש קלירס "טבור-הארץ" ברור שאינו מנהג שנעשה ע"י חכמים ובודאי לא הסכימה עליו כל האומה, ולכאורה לא שייך ולא נכלל בהגדרותיו הבהירות של רבנו הרמב"ם.

אמנם, ראוי שנברר קצת יסוד ענין המנהג והנוהג ודרגותיהם השונות, כמפורש בגמ' בענין נשיאת כפים וכן מבורר הדבר בכמה מקורות בש"ס ולהלן נברר. בפתח דברינו נעיר רק: שלכאורה העובדא השלילית, שלא נהגו לעלות לדוכן בכל יום, אינה מנהג שזה שייך דוקא לפעולה חיובית, שכן נהגו ללמוד ולעשות ולברך וכד', שלא ראינו אינה ראייה.

*

להלן עיקרי הדברים, כפי שסדרנום בשאלת הנוהג והמנהג וההוראה לרבים, לברור בסוגיות הגמ' ומתוכם יש ללמוד לענייננו וה' יצילנו ממכשול ויזכנו לברך ולהתברך בנחמת ציון ובבנין ירושלים:

בגמ' תענית יז, מצאנו בענין ברכת נשיאת כפים שכי' הר"ח: "וגרסינן בתעניות פרק אחרון כל היכא דאמרינן הלכה דרשינן לה בפירקא מנהג מדרש לא דרשינן ליה אורויי מורינן ליה, ע"כ". הרי שהר"ח מפרש הטעם שאין מברכים על המנהג, משום דמדרש לא דרשינן, ואע"פ דאורויי מורינן, והיינו דלעולם יש חיוב גמור לנהוג כפי המנהג והוא בלי"ת דלא תסור, ומ"מ כיון שלא דורשים הלכה זו ברבים, לא תקנו על כך ברכה, וי"ל הטעם כפירש"י תענית שם: "דלא פשיטא ליה כולי האי, וברכה אין לומר אלא על מה שהוא פשוט, ולא סגי בהא דהוי מנהג כשר". ראה בילקוט שמעוני משלי כב, כח, על הפסוק: "אל תסג גבול עולם אשר עשו אבותיך", "א"ר שמעון בר יוחאי: אם ראית מנהג שעשו אבותינו אל תשנה אותו. כגון: אברהם תקן תפילת שחרית ויצחק תפילת מנחה, יעקב תפילת ערבית, שלא תאמר אף אני אוסיף אחרת, ת"ל אשר עשו אבותיך. א"ר יוחנן: לא עשו אלא לכל הדורות", ע"כ, מקורו של הילקוט במדרש משלי שם (מהדורת ר"ש בובר עמ' 93), והובאו הדברים בטור חו"מ סי' שס"ח, בשם רב שריא גאון: "ומה שכתבת שיש מנהג במקומכם, שהקונה מן הליסטים וגנבים מחזיר לבעלים ונוטל מה שהוציא, ודאי כך הוא. חייב כל אדם לבלתי שנות המנהג, דאמרינן מנלן דמנהגא מילתא היא, דכתיב: "אל תסיג גבול רעך אשר גבלו ראשונים".

וכ"ש בדבר שיש בו תקנה גדולה והסרת מריבה, לפיכך עשו כמנהגכם ולא תשנו, עכ"ל". ר' באוצר הגאונים ב"ק ע' 105 סי' ש"ד, ובתשב"ץ ח"ב סי' קלו, ור' בתשובות חתם סופר חלק יו"ד סי' קצ"א, שדן בחיוב לשמור על מנהג משום "אל תטוש תורת אמך". והנה באמת החת"ס שם תמה, מדוע מבואר בגמ' שאין מברכים על מנהג, והרי הוא חיוב מדברי קבלה משום לא תטוש וגו', ועיי"ש מה שהעלה לחלק בין "מנהגי איסור", כמו עשיית מלאכה בערב פסח וכיו"ב, שהעובר עליהן אכן נקרא עבריין, הואיל ועבר על תטוש וגו', ובין מנהג של מצוה. שאע"פ שצריך לקיימו, מ"מ העובר עליו אינו בכלל עבריין, ולכן אין מברכים על קיומו, ועיי"ש מילתא בטעמא בדברי מרן החתם סופר ואולי הדברים מתאימים עם מש"כ לעיל, ע"פ פי' רש"י ור"ח בתענית שם, דמנהג אינו פשיטא כולי האי ולכן לא דרשינן ליה בפירקא, ולכן גם אין מברכים, וא"כ מה"ט י"ל שגם אין העובר עליו נקרא עבריין, ודוק. אלא שבאמת יש להתפלא ולהתעמק ולהבין את דברי מרן החת"ס, מדוע הוזקק לשאול על ענין הברכה רק מטעם "לא תטוש", דעל כן הוי חיוב גמור ונבעי ברכה, והרי כאמור מפורש בדברי הרמב"ם, שהוא בכלל עשה ולא מהתורה, ועל קושיא זו כבר עמד בספר חידושי מרן רי"ז הלוי ה' ברכות, עיי"ש מש"כ בזה, ואולי ע"פ מה שבררנו בדברינו וע"פ פי' הר"ח, כבר נתיישב קצת ענין זה וע"ע היטב בדברי בעל המאור והרמב"ן במלחמות על הרי"ף, פסחים פ' מקום שנהגו, ור' שם בפ"י רבינו דוד בונפיל שהאריך בהלכות אלו, וצרף לכאן.

מתוך כך נחזור לברר בנידון דידן: לכאורה, לפי המבואר, שאין משום "לא תטוש" אלא במנהג של איסור, א"כ במה שלא נהגו בני"כ בכל יום, הרי אין בזה משום דררא דאיסורא, שהלא לא חייבים הכהנים לברך, אלא אם קוראים להם ואינם עולים וא"כ במקום שאין קוראים להם, אין בזה חשש איסור "לא תטוש תורת אמך". באמת, ביסוד הדברים, מבואר בתשובות מהרשד"ם חאו"ח סי' ל"ה, וז"ל: "כי לעני"ד לא מצאנו ולא ראינו שאין לשנות מנהג אבותיו, כי אם בדבר שיש בו נדנדוד איסור, כאותם ששינו בפי' מקום שנהגו וכו', וכהא דאמרינן בגמ': "בני בישן נהוג דלא הוו אזלי מצור לצידון במעלי שבתא וכו", אבל בכה"ג דליכא צד איסור כלל ולא הרחקת עבירה בהא פשיטא, דלא שייך ביה משום אל תטוש תורת אמך וכו". ע"כ לשונו. ראה לשון המאירי פסחים נ, ב: "שכל מנהג אינו כלום, אלא א"כ הוא נתלה בעיקר איסור או של תורה או של חכמים או שנעשה לגדר של איסור", עכ"ל.

ראה עוד בתשובות אדמו"ר הזקן בעל התניא שער המלוואים סי' ב, שסמך על הרשד"ם להלכה ולמעשה, שמה"ט אין איסור בשינוי נוסחאות התפילה, עיי"ש בדבריו של בעל התניא המפורסמים. אך עדיין יש מקום לדון, ע"פ מה שמבאר בתשובות בית אפרים חאו"ח סי' ו, שיש כמה טעמים למנהג חו"ל, שאין נ"כ אלא ביו"ט, ומסיק דלפיכך אין לנו רשות לשנות המנהג, ומייתי מהמחזיק ברכה להחיד"א בקו"א לסי' נ"א, מתשובת ר"ת בספר הישר סי' מ"ה, וכן מתשובות מהרי"ק שרש ט ועוד פוסקים, שאסור לשנות המנהג, ויש אופנים שאפי' כנגד ההלכה אזלינן בתר המנהג, וכן הביא שם מתשובות הרמ"ע מפאנו סי' צ"ה, לענין נ"כ: "מה שאין עולין לדוכן בחו"ל בכל יום, שהוא מנהג גרוע, אלא שאין הכהן עובר בעשה, עד שאמרו לו לעלות, והיינו דכיון שאין במנהג זה איסור וביטול עשה, ע"כ יש לנו לילך אחר המנהג ואע"פ שטעמו גרוע", עיי"ש.

מעתה לכאורה, דאם באמת יתברר לנו, שהמנהג שלא לעלות לדוכן בגליל, נתייסד ע"פ גדולי ישראל, הרי חל עליו אותו הפסק דין, שקבע הבית אפרים על נ"כ בחו"ל, אבל אם מנהג זה אינו ע"פ גדולי ישראל, וא"כ אפוא אינו אלא מנהג של טעות, ואין לו תוקף של מנהג שאסור לשנות, ויש לציין מדברי ר"ת גופיה, שכאמור התריע נגד שינוי המנהג, וז"ל בתשובה הנ"ל (מהדורת רוזנטל עמ' 81): "וכל שאינו בקי בסדר רב עמרם ובהלכות גדולות ובמסכת סופרים ובפרקי דר"א ובדרבה ובתלמוד ובשאר ספרי אגדה, אין לו להרוס דברי הקדמונים ומנהגם, כי יש עליהם לסמוך בדברים שאינם מכחישים תלמוד שלנו, אלא שמוסיפין והרבה מנהגים בידינו על פיהם וכו", עכ"ל. (ויש עוד גם בע' 97). ולעומת זאת בתשובות בעלי התוספות, בעריכת ד"ר א"י איגוס נ"י, תשי"ד, סי' י"א, בתשובת ר"ת לה"ר יוסף מאורליינש, שכי': "גם כתבת שאין לשנות המנהג מפני הלעג, מנהג זה גיהנם למפרע, שאם שוטים נהגו חכמים לא נהגו ואפילו מנהג הגון, אינו עוקר הלכה אלא א"כ רופפת, ובזה טעית טעות גדולה, ואל תוסף לדמות דמיונות כאלה", עכ"ל. והובאה תשובה זו בשלטי הגבורים גיטין פרק ט ע"ש. ר' לשון הרמב"ם פ"א מהלכות איסורי ביאה הי"ד, לענין טומאת יולדת שכי' דברים קשים כגידיים, נגד מנהג שהיה מקובל בכמה מקומות, וזה לשונו: "אין זה מנהג אלא טעות הוא באותן התשובות ודרך אפיקורסות באותן המקומות ומן הצדוקים למדו דבר זה, מצוה לכופן כדי להוציא מלבן ולהחזירן לדברי חכמים וכו". ע"כ. בתשובות הרא"ש כלל נ"ה, סי' י, מצינו בדין צואה שכי' להלכה: "שודאי מנהג של טעות היה ואפי' אם נתפשט המנהג, אין זה המנהג שראוי לסמוך עליו". יש לציין גם את תשובות מהרש"ל סי' נ"ד, שכי' בחריפות נגד המנהג, שלא לאכול בשר בשלשת השבועות ומוסיפין עד שבת נחמו, ע"ש, ואכמ"ל.

ראוי להביא כאן לשונו של הגאון ר' דוד מקרלין, בספר שאילת דוד קונטרס המנהגים דף י, א וז"ל: "ודע דכל אלו המנהגים שאנו חוששין להם, זה דוקא באופן שיש בהם איזה גדר וסרך מצוה, דכיון דיש בזה מצוה קצת או איזה סייג והוא נהג בזה הוי חיוב עליו, וכעין שאמרו בנדרים דף ה, נדר גדול נדר לאלוקי ישראל, וברבים בהאי גוונא יש הכח ביד מנהיגי העיר, ביד ז' טוביה או ת"ח שיש שם, להנהיג מנהג זה בעירם ואם יכולים רוב בני העיר לעמוד בתקנה זו, ופשטה כך בעירם, מחויבים לילך בתקנה זו, שהכל חייבים לשמוע למנהיגייהם, בני העיר למנהיגייהם, והשבט למנהיגי השבט וכל ישראל לחכמייהם או להמלך או להנשיא שלהם וכו', אבל במקום שאין בזה סרך מצוה כלל, איך יחול על היחיד מנהגו וכו', ובמנהגי רבים באופן שאין בהם גדר וסייג למצוה כלל, פשיטא שאין עליו תורת מנהג כלל וכו', דלא על כל המנהגים סומכים, דיש מנהגים שאין סומכין עליהם כלל ואין מחמירים במנהגים, אלא דוקא באופן שיש גדר או סמך לאיזה דבר וכו', וכמו כן במנהגים חדשים שיש להם איזה סרך מצוה, אבל באופן אחר אין לנו מנהג שנחוש לו", עכ"ל. ור' גם בפר"ח או"ח סי' תס"ח, אות ג.

נביא עוד כאן דברים הנוגעים לעניננו, שכתב בתשובת מהר"ם מרוטנבורג, דפוס פראג, סי' שמ"ה, כפי שהובאה בהוצאת חברנו הרב יצחק זאב כהנא ז"ל, ח"א, עמ' ס"ג, תשובות סי' מ, וז"ל: "מה שנהגו כהנים כשאירע דבר מקרובים ושינו את מקומם, שלא לשאת כפיהם כל זמן שאין יושבים במקום, פר"י ב"ר יהודא שלא מצא סמך בזה, אלא נהוג שכל העומד

לברך, ראוי שיהא שרוי בשמחה ובטוב לבב, שכן מצינו ביצחק שאמר: "הביאה לי ציד ואכלה" ואחר שאכל ושתה ותהא נפשו שמחה עליו, אמר לברכו והטעם הזה י"ל גם על פנוי שאין עולה לדוכן, שכל השרוי בלא אשה, שרוי בלא טובה ובלא שמחה ומצוה להנהיג מידת הראשונים, שכן מצינו בתלמוד ירושלמי: מנהג עוקר הלכה ועל כל ישראל תבא ברכה", עכ"ל. בשבלי הלקט ענין תפילה, סי' כ"ג, הובאו הדברים בתוספת דברים: "על דבר זה לא מצא רבינו סמך בהדיא ואמר לא על חנם נהגו כן, שהרי כל כהן שאינו מברך עובר בשלשה עשה וזה יושב בטל ועובר וכו'". כלומר דא"א שאין טעם למנהג. ולכן העלה הטעם, כאמור, דלברכה צריך שמחה.

אמנם באמת שהאסמכתא שהביא מהירושלמי, ב"מ פ' האומנין ה"א, ש"מנהג מבטל הלכה", ובשבלי הלקט שם, הוסיף גם מתלמודין בפי הגזול בתרא, בדין שיירה שהיתה מהלכת במדבר, שאין לשנות ממנהג החמרין, הנה הדברים צ"ע, דהתם הנידון הוא עניני ממונות דאתיהיב למחילה. ולכן קובע המנהג את החובות והזכויות, ואיך נלמד מהתם לענין מצוות שבין אדם למקום, וצ"ע. ובתשובות הרשב"א ח"א, סי' פ"ה, אכן חולק על פסק זה, ורי ב"י או"ח סי' קכ"ח שהביאו. ומסיק שאפשר לסמוך על טעם זה, שלא ישא כפיו בשבעת ימי אבלות, עיי"ש. אמנם מרן הראב"י סמך בענין היבוס בסנדל, שמנהג מבטל את ההלכה והוא דבר שבאיסור, על הירושלמי, עיי"ש ראב"י סי' תתצ"ד, שיצא לאור עיי"ש מכוון הרי פישל התשכ"ה ובהערתו שם עמוד ל"ג.

אכן יש לעמוד ולברר עפ"י מה שמובא בספר חסד לאלפים על דיני נשיאת כפים לרא"פ הכהן ז"ל. חתנו של הגאון הנודע ר' מאיר מיכל ז"ל משאט, בעל שו"ת המאיר לעולם, שהעלה חידוש נפלא: "דהואיל ובחז"ל אין נ"כ בגלל טעמים שונים, וכפי שמבואר בפוסקים. וידוע, שמן השמים עכבו להגר"א והגר"ח מוולוז'ין, להנהיג בחז"ל נ"כ בכל יום, נמצא אפוא שבני חז"ל הם כמו אנוסים על כך, והנה מצינו שעיר שכולה כהנים, הרי הם עולים לדוכן ומברכים לעם שבשדות, והיינו לאותם שאנוסים מלבא לבית הכנסת להתפלל, דאילו מי שאינו אנוס ומ"מ אינו בא להתברך אין עליו ברכה. וכדחזינן שאלה העומדים לפני הכהנים אינם מתברכים, אם אין להם אונס לעמוד שם, וה"ט שהרי הם נחשבים כאינם רוצים בברכה, וממילא נמצא שכל אנשי חז"ל נחשבים כאנוסים לענין נ"כ, ולכן הרי הם מתברכים ע"י ברכת כהנים שבא"י, והרי הם בכלל עם שבשדות", ועיי"ש היטב, ומעתה י"ל שכל זה נכון לבני חז"ל שהם אנוסים, אבל אנשי גליל וחיפה שאין עליהם זה האונס, לכאורה נראה דהמנהג גרידא, אינו קובע אותם להיות אנוסים. וא"כ הם אינם מתברכים, ונמצאו שהם גרועים מאנשי חז"ל, דאילו אנשי חז"ל מתברכים, והם אינם מתברכים, ועלינו להתאמץ ולתקן עד כמה שידינו מגעת, שיהיו גם כל אנשי עירנו ובקהילות מושבנו שמתחת ידינו, הם ונשיהם ובניהם ובנותיהם וכל אשר להם בכלל הברכה, עד כמה שידינו מגעת.

סיכומם של הדברים: אילו היה הדבר ידוע לנו בבירור, שהמנהג שלא לשאת כפים בחיפה והגליל, נתייסד עפ"י גדולי ישראל וטעמם ונמוקם עמם, כדרך שאין נ"כ בחז"ל, לא היתה לנו רשות לשנות וכמו שפסק הבית אפרים. אבל כיון שאין לנו בענין כל ידיעה מוסמכת. ואדרבא קבלנו מפי גדולים, שהשתדלו הרבה לחדש ענין נ"כ בעירנו, ע"פ מ"ש בב"י סי'

ברכת כהנים בזמן הזה בחיפה ובצפון הארץ

נט

קכ"ח, המבאר: שהמנהג בא"י לשאת כפים בכל יום, והוא התגורר בצפת, וכ"כ הפאת השולחן, שגם מנהג האשכנזים הוא כן בא"י ואף הוא דר בצפת כידוע ולא חילק בין גליל ויהודה, הרי שיש להניח שמנהג זה, אינו מאותם המנהגים שא"א לבטלם, אלא אדרבה הי"ז בכלל מנהג טעות שיש לבטלו.

עתה בא לידנו ספר ברכת כהנים השלם לרבנו משה הכהן מגירבא וראיתי ממ"ש שם בהקדמה של הגאון הרב נאמ"ן שליט"א, עורך אור התורה וז"ל: "מנהגים שיש בהם מצוה לדעת מרן ובגירבא לא נהגו, כגון: נשיאת כפים בכל יום, ואף לרווקים, אם כי בגירבא נהגו רק בשבתות ובימים טובים ולנשואים דוקא, מ"מ כאן בא"י יש לשנות המנהג למעליותא ויעלו כל יום לדוכן ולענין אם לקרוא לשני כהנים "יברכך", במקומות שנהגו, שהכהנים מתחילים מעצמם "יברכך" כמנהג חו"ל ימשיכו במנהגם, מאחר שכן דעת רס"ג והרמב"ם ומרן ומהר"ש ויטאל ועוד. ובמקום שנהגו ע"פ רבינו בחיי, שהחזן קורא גם לשני כהנים "יברכך", יעמדו כמנהגם, ואלו ואלו דברי א-לוקים חיים". תורף דבריו שבמקום שהמנהג גרם לבטול מצוה יש ויש וראוי לשנותו "למעליותא", משא"כ במנהג שבנוסח שבפרטי הברכה והתפילה. דנהרא נהרא ופשטיה, דיש להם על מה שיסמוכו והדין דין אמת והכל מתוקן לסעודה. ועוד נראה לענ"ד לומר בענין זה, דאפי' נקטינן שיש כאן ספק השקול, אם הוא מנהג ותיקין ע"פ חכמים, או מנהג של טעות, נראה שיש לנו רשות לבטל המנהג, דבשלמא במנהג סתם שאין בו כל סרך של ביטול מצוה וכיו"ב, י"ל שראוי להחמיר במצוה שמדברי קבלה ד"לא תטוש תורת אמך", אבל הכא שמנהג זה הוא כנגד מצות עשה, הרי כלל גדול הוא בידינו: אין ספק מוציא מידי ודאי, והרי המצוה לפנינו היא בודאי, ואילו המנהג לעקור המצוה הוא ספק. ולא תעקר המצוה הודאית, שהיא מצות עשה מהתורה, מפני ספק מנהג, והדברים ברורים מושכלים לכל מבין ודי בזה,

לכן נראה לענ"ד להלכה בס"ד, שאין בזה כל פקפוק, ויש להנהיג בעירנו נ"כ בכל יום, כפי מנהג עיה"ק ירושלים תובב"א, וכפי המנהג ברוב הישוב בארה"ק, וביחוד שכפי שבאגרתנו כתבנו, השתדלו בזה כמה מגדולי ישראל, וכל המסייע בכך תבוא עליו ברכה וזכות הראשונים אבותינו הגדולים תעמוד לנו. ובודאי כדאית מצוה גדולה זו, שתגן עלינו בשעות הקשות, ויקויים בנו וישם לך שלום: "ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום".

אחרית דבר

זה עתה יצא לאור מחדש הספר הנפלא והמקיף "כה תברכו", המהווה ממש אינציקלופדיה שלמה על "ברכת-כהנים", מהגאון מוה"ר ר' יאושע אלעזר הכהן חמצי ס"ט זצ"ל מרבני איזמיר, אשר בסוף ימיו שמש כדיין אב"ד ור"מ בעירנו חיפה. הספר נדפס בזמנו באזמיר ועכשיו יצא לאור ע"י מוסדות אמרי-דוד ומכון מורשה להנחיל. הרב המחבר שנלבי"ע – בחיפה ביום כ"ו אדר א' שנת תרמ"א, דהיינו לפני מאה ושלוש שנים – הדפיס את ספרו בסלוניקי באותה שנה סמוך לפטירתו. הרב המחבר היה תלמידו של מרן ר' חיים פאלאג'י זצ"ל. ספר זה יצא לאור מחדש כעת בצורה מהודרת עם מפתחות. והוא מזכיר כמה וכמה פעמים מנהגם הפשוט של בני-תורה, ככל בני א"י, בכל מקום בארץ ובמיוחד בחיפה, לעלות לדוכן בכל-יום, ואפילו בזמן אבלות.

במיוחד חשוב לעניננו מ"ש שם לענין: "מנהג והרשות לשנותו במקום קיום מצוה" (שם כרך א' עמודים רע"ח-רע"ט) וכן בפרוט רב שם עמודים ע"ז – ואילך כל הסימן, הדין בענין ברכה במקום שאין בו ס"ת, וזה לשונו: והרי ענינו הרואות להגאון מהרשד"ם ז"ל, בחלק או"ח סימן ל"ד שכתב וז"ל: "ולא מצאנו ולא ראינו שאין לשנות מנהג אבותינו, כי אם בדבר שיש בו איסור, כמו כל אותם ששינו בפרק מקום שנהגו ע"ש. דבכולהו אית בהו משום הרחקת איסור וכו', אבל בכה"ג דליכא צד איסור כלל ועיקר ולא הרחקת עבירה, פשיטא דלא שייך ביה משום "אל תטוש תורת אמך", וכן יש לדקדק מלשון הר"ן ז"ל, **מדקאמר שכל מנהג-איסור וכו' ולא קאמר כל מנהג סתם.** משמע דלא אמרינן הכי, אלא בדבר-איסור שנהגו במקומו, הא במידי דליכא איסורא כלל, פשיטא דאין קפידא כלל וכו"ו עכ"ל. הרי מבואר יוצא מדבריו, דכל כי האי גוונא דלית איסור ולא סייג לתורה במנהג ההוא יכולים לשנות המנהג ואין בו משום אל תטוש תורת אמך. "א"כ כ"ש וקל-וחומר בני"ד, **דיכולין הכהנים לשנות המנהג ולעשות נשיאת כפים בכל יום, כמנהג א"י תובב"א דמלבד דליכא איסורא. ולא שום סייג לתורה, כמנהגנו אשר נהגו לעשות נשיאת כפים, במקום וביום שיש בו ס"ת (לא ברור לי. אם היה מנהג זה גם בחיפה או רק באיזמיר – ראה לעיל שם סימן ה' בבירורו בכל הענין) וכו', אלא אדרבא בני"ד בהשנות המנהג הזה, איכא טיבותא יתרה דמקיימים הכהנים מצות עשה של כה תברכו בכל יום.** ומאי דכתיבנא לעיל משם הרב מהריק"ו ז"ל, דאפי" היה מנהג אחר הגון ממנו, אין לשנות ממנהג המדינה, דבריו אמורים בדאיכא למיחוש דאתו לאינצו"י, הא לאו הכי משנין המנהג, ועושין ע"פ המנהג היותר הגון וכו'. א"כ בני"ד דליכא חשש מחלוקת כלל בשינוי המנהג, הדבר פשוט דיכולין הכהנים זגם

ברכת כהנים בזמן הזה בחיפה ובצפון הארץ

הישראלים, שחביבה עליהם ברכת אבינו שבשמים, לשנות ולעשות נשיאת כפים בכל יום, שהוא מנהג יותר הגון". עכ"ל.

אכן גם אנחנו בשעה שפנינו לרבני חיפה, להנהיג נשיאת-כפים בכל יום, הדגשנו הדגשה וחובה, שלמעשה אין מנהג-קדום בעירנו עיה"ק חיפה וגם מה שפשט הנוהג לעלות רק בשבת ומועד, נמשכו אחרי מה שהנהיגו תלמידי הבעש"ט בטבריה והגליל, ובאמת "מנהג פשוט בכל אי"י לעלות בכל-יום ממש". כמובן, הדגשנו בתוקף שאם חלילה – יגרום שינוי ההרגל בחיפה למחלוקות, אין לשנות. כל תקותנו היא שבעז"ה המברכים והמתברכים, יתברכו בברכת השלום!

והנה מאחר שבאנו לענין זה, נחזור ונזכיר כאן מ"ש בענין זה של מהות-המנהג וערכו מבחינת ההלכה, גדולי רבותינו האחרונים זיע"א. ידועה שטתם של גדולי רבותינו: רבנו חיים פלאגי, במשא-חיים, מנהגים, סי' רי"ג. המסתמך על הרמב"ם, בפ"א מה' ממרים, על ביי"ד הגדול שבירושלים, הכותב: "שדברים שעשאו סייג לתורה והם גזרות ותקנות ומנהגות, מצות עשה לשמוע להם", וא"כ ע"פ הרמב"ם, דבר זה נאמר רק בביה"ד הגדול שבירושלים, ולא כמו שכתב בס' החינוך (סי' תצ"ב וסי' תק"ח), שנוהג בכל בית דין קטן וגדול בכל הזמנין וכו', בספר הזכרונות לר"ש אבוהב (פרג) זכרון א', וכן דעת הרב תרומת הדשן סי' רפ"א, שכתב בשם הסמ"ג, שתקנת הקהל דאורייתא, וממנה הסיק למנהג, ואף להחולקים על זה וסוברים שהוא מדרבנן מיהא, כולי עלמא מודו, דחייבים לקיים תקנה ומנהג הקהל.

ראה עוד מ"ש רבנו חיים פלאגי בסי' ר"ב, בשם הרב בית יהודה: "דאין לשנות שום מנהג מהמנהגים הקבועים וכו' והרבנים הקודמים אשר הנהיגו את קהלם, היו מדקדקים בדברים שנתפשט בהם המנהג, שלא לשנות דבר וחצי דבר והיו טורחים לקיים המנהג ומעמידים אותו בדבר המעמיד, דאפילו באלף לא בטיל, וזאת תורת האדם השלם לאחוז במעשה האבות ולא יטה ימין או שמאל. דאם יסמוך כל אחד על הכרעתו ושיקול-דעתו וכו', היום יתבטל מנהג אחד או שנים וכו' ותהיה תורה חדשה בכל דור וכו' ולכן כל מו"צ וכו', סמך את ידו החזקה לחזק במסמרים מנהג קודמו וכו'".

אמנם הרמב"ם והחינוך הנ"ל, דברו על תקנות בית דין והתרומת הדשן סי' רפ"א בשם הסמ"ג, דברו על תקנת הקהל: "שקבלו עליהם באלה ובחרם ובשבועה" ואז הרי הם דאורייתא מדין שבועה, ועדיין אנו צריכים למודעי בענין המנהג של הקהל סתם. מפורסמים בענין זה דברי מרן החתם-סופר ביו"ד סימן ק"ז, בענין חלב שחלבו גוי, שרואה בקבלת-הקהל נדר דאורייתא, בדבר שיש בו דעה להחמיר. עיי"ש בכל דבריו, שכאמור, הפליג ביותר בחומרת המנהגים! אמנם שם מדובר במקום שקבלו עליהם או עדה שקבלה (האשכנזים) מנהג לאיסור, אך לכאורה דעתו של החתם-סופר גם כך במנהגי תפילה. עיין מה שכתב בשו"ת או"ח סימן קמ"ח: "כי הרבה חשו חכמים להאי מנהגא וכו', שאומרים בקידוש (ביו"ט שני) יו"ט העצרת הזה וכן בתפילה וכו' וקרוב לי לומר שהוא איסור דאורייתא, בגדר נדר שהודר ברבים ונתפשט בכל ישראל וכו' ועובר בבל-יחלי" עיי"ש בכל דבריו.

אמנם מרן רבנו אור ישראל וקדושו, הרב הגראי"ה הכהן קוק זצ"ל בשו"ת דעת-כהן, אחרי שהביא דברי החת"ס כתב: "אבל בדעת המהרש"ל בים של-שלמה חולין, פ"א, סי' ל"ו מבואר: שדוקא דבר הנוהג ע"פ חרם וכיוצא בזה הוי "דאורייתא", לחוש לספקו, אבל סתם מנהגים אפילו כשהונהגו ע"ד בית-דין, אין להם דין נדר וספקם להקל וכן נראה מדברי הפוסקים האחרונים" וכו', עיי"ש בכל דבריו, וראה עוד מ"ש שם סי' פ"ד, בענין מנהג הנקיים של בנות-ישראל, שהוא בימינו מאשיות ההלכה, וכתב שהוא לכאורה: "רק בגזירות בעלמא ואיסור דרבנן בלבד ואולי עוד קליש משאר איסורי דרבנן וכו'" ואפילו לשיטת הרמב"ם וכו', נראים דבריו בהלכות ממרין, שזהו רק בגזירה או מנהגים שנגזרו על פי בי"ד הגדול וכו', אבל שאר גזירות או מנהגים אפילו שנעשו על פי חכמים קדמונים, גם הוא ז"ל מודה: "שלא תסור" דידהו הוא רק אסמכתא בעלמא (עיי"ש שהעלה לישיב כך את קושית הרמב"ן בסי' המצוות, שהקשה על הרמב"ם מסוגית ברכות י"ט ע"ב: "כל מילי דרבנן אסמכינהו אקרא דלא תסור דרך אסמכתא בעלמא", עיי"ש בכל דבריו).

אמנם בשו"ת אורח משפט סי' י"ח, בנושא המבטא, שאע"פ שמרן הרב חיוה דעתו באופן ברור, הרי למעשה לא נתקבל הדבר בכל החוגים הלכה למעשה, שבימינו, אפילו אצל תלמידי ישיבתו, דהיינו תלמידי ויוצאי ישיבת מרכז הרב, לחייב המבטא האשכנזי בתפילה, והמבטא הספרדי רק בדברי חולין, ומשמע שדעת הרב זצ"ל היתה ברורה, שכך כותב מרן הרב זצ"ל בענין המנהגות, ע"פ שיטת הרמב"ם בה' ממרים: 'ואחד הדברים שעשאו סייג לתורה והם הגזירות והתקנות והמנהגות', הרי השווה רבנו הרמב"ם את המנהגות לעיקרי-גופי-התורה וכללם בכלל עיקר תורה שבע"פ, על כן, לא מפני שהונהג בדיבור החול מבטא-מיוחד, הרינו צריכים לשנות בדרך הוראה את המבטאים האחרים, המקובלים אצל כל עדה מהעדות הקדושות שלנו גם בעניני התפילות וכו'". עיי"ש בכל דברי מרן הרב זצ"ל, אמנם, אולי לא ברור מתוך דבריו, שהוא רואה בענין "מנהג שנתיסד על ידי בית-דין" ויש כאן יותר הדגשה של חשיבות הנושא, הנוגע לגופי תורה וגם הסתייגות מ"שינוי בדרך הוראה", אבל אם הציבור עצמו מתוך הרגל הציבור יגיע לידי כך, כפי שהמצב היום בישיבות ההסדר ובישיבות בני-עקיבא ובמניני הצעירים ברחבי הארץ, הרי הדבר בגדר "הנח להם לישראל", כך אולי אפשר לבאר דברי מרן הרב זצ"ל.

אכן, בכמה מקומות מפורשת דעתו של רבנו דוקא לקולא, בענין המנהג שלא הותקן ע"י בית-דין ונזכיר שני מקומות:

- א. אורח משפט סי' קי"ב, בתשובה העוסקת (בענין בית הבד של האחים ברסלב) בשמן שומשמן בפסח, כותב הרב בין היתר: "שיסוד איסור שהוא מנהג, הוא גם כן תורה, אלא שמכל-מקום אין להפליג בו בחומרות כל-כך. בפרטים, שיש בהם טעמים נכונים להתיר וכו'" עיי"ש.
- ב. ראה עוד באורח משפט סי' קנ"ו, דברים הקרובים יותר לנושא דיונו ונזכיר בקצרה מתוך לשונו שם, (עמוד רס"ה) בדבר שאין אנו מוצאים ראיה ע"ז מדברי חז"ל. מרן הרב זצ"ל מדבר על צורת אותיות ס"ת שנחלקו בה הפוסקים: "ודאי שאין לפסול מנהג, מכל מקום ראוי לחקור אם המנהג מיוסד ע"פ ותיקין, כמו שכתב מהרי"ק שורש ח', בכל דבר של מנהג (כדאי להשוות דברים אלו של מרן הרב זצ"ל, עם מ"ש לעיל

בשם ה"כה תברכו" שיצא לאור כעת), דאין לסמוך מסתמא (לשון מהר"ק שם: "וזה שאמרו: "המנהג מבטל את ההלכה" פרושו מנהג ותיקין, אבל מנהג שאין לו ראייה מן התורה, אינו אלא כטועה בשיקול הדעת וכמה מנהגים גרועים דלא אזלינן בתרייהו וכו', אין המנהג מבטל שורת הדין. אלא אם כן הוא מנהג קבוע ע"פ ותיקין וצריך שיהיה לו ראייה מן התורה, שאם לא כן הרי הוא מהמנהגים הגרועים שאין הולכים אחריהם") וכו' דיש לומר: דעיקר חזקה מנהג היא **דמשתקו רבנן** סמכינן אחזקתייהו דטעמא אשכחו, אבל כעת שאין כח יפה וכח לכפות על ד"ת וכו' – יש לומר דאין ראייה כלל ממנהגא בעלמא, ובטל כח המנהג, ואפילו בדבר הנהוג, ראוי לחקור אחרי עומקה של הלכה" וכו', עיי"ש בכל דבריו.

נזכיר כאן עוד מ"ש מו"ר הגרש"י ז"ל, במאמרו על הרב – תחת הכותרת מנהגים, והדברים חשובים ונוגעים לענייננו וראוי לעיין בסיכומו היפה של הרב ז"ל, על שיטת הרב בנושא זה: "הלא עינינו הרואות, שמרן הרב ז"ל שכל-כך הפליג במאמרו המפורסם בטעמי המצוות ובמאמרו באדר-היקר ותורף דבריו, שאנו מקיימים באהבה מנהגי ישראל וכו', והכל מפני חיבתה של אומתנו, אהבתה וכבודה החביב עלינו וכו'", עיי"ש בכל דבריו הנפלאים – והוא-הוא **המדגיש** את הצורך לבדוק אחרי כל מנהג ומקורו ולברר אם יש לו "חזקת מנהג".

עיין עוד מ"ש בענין לא תתגודדו, במג"א לאו"ח סי' תצ"ג, ס"ק ו' ובשו"ת מהרשד"ם יו"ד קנ"ג-קנ"ז, וכן בחלק או"ח סימן ל"ה ומה שהעלה בזה להלכה בשו"ת אגרות משה אה"ע סימן נ"ט ובשו"ת מנחת יצחק ח"ו, סי' ק"ע (וכבר כתבנו בפתיחת דברינו, שהטעו אותו בענייננו, שתארו לפניו כאילו יש בחיפה "מנהג" – של ותיקין", לא לעלות לדוכן בכל יום – וכאמור, אין הדברים כך כלל ועיקר).

כפי שנתברר לנו מפי עדים נאמנים, וכפי שכבר הזכרנו, עובדה היא כי מרן הרב ז"ל עלה בעצמו, יחד עם בנו מרן הגרצ"י הכהן ז"ל, **בכל-יום** לדוכן בחיפה בחדשי הקיץ, והזכרנו מה שמחה על ביטול הברכה, וכן מתה הגר"י סרנא ז"ל בכל תוקף, ואין שום מקור לומר, שנתיסד הנהוג הזה של אי עליה לדוכן בימים בחול, ועליה לדוכן רק בשבתות במוסף, על ידי איזה שהוא בית-דין או ותיקין – ויש גדולי ישראל שמחו על כך, ואף מרא דארעא-דישראל עשה מעשה רב ועלה בכל יום בעירנו – וברור בודאי ובודאי שאי-העליה אין לה שום תוקף של מנהג, ותבוא ברכה על כל העולה לדוכן, וכפליים **יתברך המברך** – ובלבד שלא יהא בדבר משום מחלוקת כלל ועיקר.

ויהי רצון שמי ששלוש שמו – הקב"ה ישפות שלום לעמו, כברכת הכהנים המסיימת בברכה "וישם לך שלום".

אמר המחבר: ממש לפני מסירת קונטרס זה לדפוס נודמנתי לפונדק אחד בשמחה של מצוה עם הגאון ר' משה הלברשטאם שליט"א מו"צ בהעדה החרדית של ירושלים וראש ישיבת

דברי חיים טשאקאווע בירושלים וסיפר לי ואח"כ המציא לי בכתב את הדברים שהדפיס בהסכמה לספר "הברכה המשולשת" – אוצר הלכות ומנהגים מפסקי ראשונים ואחרונים בענייני ברכת־כהנים בנשיאות כפים מאת הרה"ג ר' מנחם מנדל הכהן פקשר שליט"א ומפני חשיבות הדברים הנני להעתיקם כאן וזה לשונו: "ומקום אתי כאן להעתיק מכתב"ק של מכתב הנמצא תחת ידי מאת הגאון הצדיק כקש"ת רבי שמואל העליר זצוק"ל אבדק"ק צפת ת"ו ששלח למוח"ז הגאון הצדיק רבי עקיבא יוסף שלעזינגר זצוק"ל בעמח"ס לב העברי, ובתוה"ד כתוב בזה"ל, מעיד אני עלי שמים וארץ כי שמעתי כמה פעמים מאת כבוד הרב הגאון החסיד כקש"ת מו"ה ישראל בעמח"ס פאת השלחן זצוק"ל אשר שמעה מאת הגאון האמיתי מו"ה אליהו מוילנא זיע"א כי אם היה עולה בידו שני דברים, היה מבטל תורה ותפילה ומסבב מעיר לעיר והוא א'... והשני הוא שישאו הכהנים ידיהם ויברכו ברכת כהנים בכל יום עכ"ל".